

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Anita Repić

**Odnosi med zvezo NATO in Rusko federacijo v luči širitve zveze NATO in konflikta v
Ukrajini**

Magistrsko delo

Ljubljana 2016

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Anita Repić

izr. prof. dr. Iztok Prezelj

**Odnosi med zvezo NATO in Rusko federacijo v luči širitve zveze NATO in konflikta v
Ukrajini**

Magistrsko delo

Ljubljana -2016

Zahvaljujem se izr. prof. dr. Iztoku Prezlju, za mentorstvo in nasvete, prof. dr. Antonu Beblerju za izjemen intervju, staršem in prijateljem za potrpežljivost in podporo ter Mariju.

Odnosi med zvezo NATO in Rusko federacijo v luči širitve zveze NATO in konflikta v Ukrajini

Magistrska naloga se ukvarja z vprašanjem odnosa med zvezo NATO in Rusko federacijo v luči širitve NATO in konflikta v Ukrajini. Dobri odnosi in sodelovanje med zvezo NATO in Rusko federacijo so ključnega pomena za zagotavljanje globalne in regionalne varnosti. Partnerstvo med zvezo NATO in Rusko federacijo se v tem primeru kaže v zvezi z odnosom med ZDA in Rusko federacijo. Zaostrenim odnosom navkljub pa se rusko sodelovanje z NATO ob večjih globalnih grožnjah hitro izboljša. Analiza v magistrskem delu temelji na konceptu političnega realizma, metode raziskovanja pa na analizi primarnih in sekundarnih virov. Na podlagi analize se magistrsko delo zaključi z ugotovitvijo, da je zamrznitev partnerstva med zvezo NATO in Rusko federacijo nedvomno posledica širitve NATO, ki se kaže v konfliktu v Ukrajini.

Ključne besede: NATO, Ruska federacija, ZDA, Ukrajina, konflikt, širitev.

Relations between NATO and Russian Federation in the light of NATO enlargement and conflict in Ukraine

This MA thesis discusses the question of relations between the North Atlantic Treaty Organization (NATO) and the Russian Federation in light of the NATO enlargement and conflict in Ukraine. Good relations and cooperation between NATO and the Russian Federation are vital for ensuring global and regional security. The partnership of NATO and the Russian Federation can in this case be seen as relations between the USA and the Russian Federation. Even though their partnership has strained, it enhances in the case of a bigger global threat. In this thesis, political realism is used as a concept for analysis, while the research methods are the analysis of primary and secondary sources. Based on the analysis, the thesis concludes that suspending the partnership between NATO and the Russian Federation is undoubtedly the consequence of the NATO enlargement that resulted in the Ukrainian conflict.

Keywords: NATO, Russian Federation, USA, Ukraine, conflict, enlargement.

KAZALO

1 Uvod	5
2 Opredelitev področja raziskave in problema	12
2.1 Hipoteza	13
2.2 Predpostavke in omejitve	14
2.3 Metode raziskovanja	14
3 Teoretično ozadje problema	15
3.1 Varnost	16
3.2 Politika moči in varnosti	17
3.3 Tampon cona	18
3.5 Identiteta vs. država	20
3.6 Samoodločba naroda vs. ozemeljska celovitost	22
3.7 Širitev kot strategija	23
4 Pregled odmevnih dogodkov v odnosih med NATO in Rusko federacijo po hladni vojni do konflikta v Ukrajini	25
4.1 Sodelovanje med Rusko federacijo in NATO	26
4.2 Vpliv razvoja in širitve NATO na oblikovanje ruskih politik v Sovjetski zvezi in kasneje v Ruski federaciji	29
4.3 Partnerstvo Ruske federacije in NATO	42
5 SVET NATO–RUSIJA	44
5.1 Svet NATO–Rusija in ZDA	50
6 Širitev NATO	53
6.1 Faze širitve NATO	54
6.2 Odziv Ruske federacije	59
6.3 Širitev NATO v mednarodnih odnosih	64
7 Konflikt v Ukrajini	67
7.1 Priključitev republik Krim in Sevastopol k Ruski federaciji	73
7.2 Donetsk in Lugansk	76
7.3 Vpliv konflikta v Ukrajini na odnose NATO–Ruska federacija	77
8 Prihodnost sodelovanja med Rusko federacijo in NATO ter novi izzivi	82
8.1 Izzivi sodobne družbe	85
8.2 Organizacija pogodbe o kolektivni varnosti	87
8.3 Mehka moč, nova politika Ruske federacije	89

8.4 Kavkaz.....	90
8.5 Ukrajina.....	92
9 Sklep.....	98
10 Literatura	105
Priloga: Intervju s prof. Antonom Beblerjem.....	110

»Brez Ukrajine je Rusija regionalna sila, z Ukrajino je Rusija velesila.«

Zbigniew Brzezinski

1. Uvod

Ena zadnjih zaostritev odnosov med Rusko federacijo (RF) in Organizacijo Severnoatlantske pogodbe (NATO – *North Atlantic Treaty Organization*), katere rezultat je prekinitev partnerstva, se neposredno navezuje na konflikt v Ukrajini in na potencialno širitev NATO in Evropske unije (EU) naprej na Vzhod. Kljub dejstvu, da je sam konflikt posledica notranjepolitičnih sporov in predvsem državljanske vstaje v Ukrajini, je to kmalu preraslo v veliko večji problem, ne le za Ukrajino pač pa tudi za varnost in stabilnost celotne regije. V uvodnem delu bom na kratko predstavila okoliščine konflikta, posledice in vpliv na mednarodno varnost in razreševanje aktualnih transatlantskih vprašanj in konfliktov. Temu pa bo sledila opredelitev teoretskega ozadja problema, ki je pripeljal do državljanske vojne v Ukrajini in posledično v zaostritev odnosov med NATO in RF. V nadaljevanju bo predstavljena zgodovina odnosov med NATO in RF ter primeri sodelovanja oz. konfliktnosti, ki izhajajo s področja širitve NATO ali pa vpliva RF. To nalogo bom zaključila s potencialnimi rešitvami za konflikt v Ukrajini in predstavila predvidene posledice, ki jih bo to prineslo za razrešitev problema. Slednji je prerastel v mnogo več kot notranji konflikt s sankcijami, uvedenimi proti RF s strani držav EU in ZDA. Predvsem pa je ta konflikt povzročil prekinitev oz. zamrznitev sodelovanja RF z NATO, najpomembnejšo vojaško-obrambno organizacijo na svetu.

Za to temo sem se odločila, ker se odvija neposredno na obrobju EU in kaže na prihodnost ureditve države, podobne tisti, ki je po Daytonskem sporazumu združila Bosno in Hercegovino v dva federativna dela. Pomembna je z vidika širitve zahodnih integracij naprej na Vzhod. Slednja je, vse do želje Gruzije in Ukrajine po vključitvi v zahodno-evropske integracije, potekala nemoteno. Ti dve državi sta pomembni predvsem zato, ker se je na njunem teritoriju odvil direkten konflikt med Zahodom in RF. Torej je sama želja po zahodno-evropskih integracijah oz. bolje rečeno evroatlantskih integracijah v obe državi vnesla nestabilno, predvsem pa krvavo komponento. Predvsem na primeru ukrajinskega konflikta pa bi razpon oz. nadaljnja zaostritev pomenila grožnjo varnosti in stabilnosti, tako na evropski kot tudi globalni ravni. Evropa je energetske odvisna od ruskega plina, kar se je v

preteklosti že izkazalo za velik problem. RF se tega zaveda in z energetske diplomacije, ki je v večji meri odvisna od trase preko Ukrajine, uveljavlja svoje strateško-politične cilje.

Ukrajinski konflikt pa je drugačen še v enem aspektu. S prekinitvijo sodelovanja med RF in NATO lahko ponovno slišimo besede in besedne zveze iz časa hladne vojne. Podobno pa je tudi z zavezništvu, kar se kaže prek sankcij in blokad naproti RF s strani ZDA in evropskih zaveznic. V praksi to pomeni nov berlinski zid, ki je predstavljal mejo med Vzhodom in Zahodom. Edina razlika je v tem, da se je navidezni zid prestavil naprej proti Ukrajini in Belorusiji, ki predstavljata nekakšno tampon cono med Zahodom in RF. V prvem delu te magistrske naloge so tako na kratko pojasnjeni dogodki, ki so pripeljali do zaostrenih odnosov med RF in NATO, kot jih vidimo danes. V nadaljevanju so pojasnjene okoliščine širitve NATO na Vzhod in odziv vpletenih akterjev. Sledijo primeri dobre in slabe prakse širitve NATO ter razčlenitev konflikta v Ukrajini, odziv tako vpletenih akterjev kot tudi mednarodne skupnosti na priključitev Sevastopola in Republike Krim k RF ter prihodnost sodelovanja RF in NATO. V zaključnem delu pa so na podlagi pridobljenih podatkov in teorij potrjene oz. ovržene hipoteze, ki predstavljajo rdečo nit tega magistrskega dela.

V času ustanovitve NATO je bil njen neposredni cilj obramba evropskih držav pred Sovjetsko zvezo (SZ) (Priročnik o zvezi NATO 2001, 31). Danes je kljub splošnem pričakovanju, da bo z razpadom SZ razpadla tudi NATO, ki je edina in najbolj uspešna mednarodna varnostno-obrambna organizacija na svetu. Najpomembnejši razlog za uspešno politiko in delovanje NATO je transnacionalno sodelovanje vojaških velesil evroatlantskega območja, na čelu z največjo in najmočnejšo članico ZDA. Drugi razlog za obstoj NATO po razpustitvi Varšavskega pakta je preoblikovanje organizacije v obrambno-politično organizacijo, ki je garant za stabilnost in mir v evroatlantskem območju. Temu je pripomogla tudi želja držav članic samih po članstvu v NATO, saj je ta predstavljal globalno vojaško zaščito, kljub dejstvu, da je po razpadu SZ čez noč izginil strah pred zahodno in vzhodno jedrsko vojno velesil (Mattox in Rachwald 2001, 16). Strah pred svetovno jedrsko vojno in pred imperialističnimi težnjami SZ je nadomestila novo nastala država RF, ki pa niti približno ni predstavljala nevarnosti zahodnim zaveznicam. Svet je izgubil glavnega nasprotnika iz hladne vojne. Center moči se je premaknil na Zahod. Vojaško moč so imele ZDA, ki so predstavljale garanta svetovnega miru oz. globalnega policaja skupaj z evropskimi zaveznicami v okviru NATO. Novonastala RF je bila gospodarsko in politično nezmožna nasprotovati zahodnim velesilam, kljub nestrinjanju s politiko širitve tako EU kot NATO ter tudi samega obstoja

NATO po razpadu Varšavskega pakta. Evropa je dobila novo soseščino, sestavljeno iz nekdanjih članic Varšavskega pakta. Slednje so se po razpadu Varšavskega pakta obrnile proti Zahodu, bodisi iz strahu pred ponovno nadvlado SZ oz. iz želje po zahodno-evropskih integracijah in demokratičnemu sistemu. To je za RF kot naslednico SZ pomenilo velik poraz. S prehodom novonastalih vzhodnoevropskih držav iz vzhodnega bloka k evroatlantskim integracijam RF ni le izgubil ozemlja, ampak tudi pomemben strateški in gospodarski vpliv v regiji. Še večji udarec je za RF predstavljala želja po vstopu v evroatlantsko vojaško povezovanje. Prehod nekdanjih članic SZ v NATO in nezmožnost RF, da to prepreči, je za rusko politično elito pomenila velik poraz. Vedno aktualno nezaupanje v predvsem ameriško in zahodno politiko z ruske strani, tako v SZ kot tudi RF, izhaja iz leta 1917. V tem času je bil v Rusiji komunistični preobrat, v katerem so boljševiki pod vodstvom Vladimirja Iljiča Lenina prevzeli oblast. Takrat so skoraj vse evropske države in ZDA poslale svoje sile v Rusijo z izgovorom pomoči vzpostavitve stabilne vlade, pravi cilj pa je bilo uničenje boljševikov. Razlog za to je predstavljala za Zahod in kapitalizem nevarna in nepriljubljena boljševiška (komunistična) propaganda, ki bi se lahko razširila tudi na zahodne države. ZDA so od leta 1918 do 1920 neuspešno poskušale ustaviti razmah komunizma v Rusiji. Voditelji SZ niso nikoli pozabili, da ZDA in evropske velesile niso oklevale z direktnim vmešavanjem v državljansko vojno in pošiljanjem svojih vojaških enot, da bi uničile boljševike znotraj državnih mej SZ (Kaufman 2010, 68). Tudi po hladni vojni voditelji RF niso in ne oklevajo z obtoževanjem ZDA in izkoriščanjem NATO za svojo vojaško prisotnost v Evropi. Povezanost ZDA v večino konfliktov v Aziji in v Evropi pomeni le doprinos ruskemu pogledu na NATO kot marioneto v rokah ZDA. Podobno je tudi z ameriško percepcijo RF. Nепrestano rivalstvo med državama je v mednarodnih odnosih postalo stalnica. Problem nastane, ko konflikt o strateških pomembnih zadevah za eno izmed teh dveh velesil preraste iz bilateralnega v multilateralni konflikt¹, navadno med NATO in RF, predvsem zaradi ruske percepcije enačenja NATO z ZDA.

Ni pa RF edina, ki istoveti NATO z ZDA. Vzemimo za primer Republiko Slovenijo, v kateri so se državljani leta 2003 odločali o vstopu v NATO in je dr. Drnovšek, nekdanji predsednik Republike Slovenije, izpostavil glavni problem pri razumevanju zveze NATO (Green 2003),

¹ Multilateralna zaveznitva med državami so začasna in jih določa razmerje sil. Zmagovalec vojne postane sumljiv svojim nekdanjim zaveznicam (Aron 2010a, 171). Primer multipolarnega ravnotežja je zmagovalno zaveznitvo po drugi svetovni vojni, ki pa med velesilami ne traja dolgo. Posledica stagnacije omenjenega zaveznitva je hladna vojna, zaostritev odnosov med dvema zmagovalnima velesilama, ZDA in Sovjetsko zvezo.

njegovo identifikacijo z ZDA. RF je ena izmed tistih svetovnih velesil, ki odprto priznava, da NATO predstavlja podaljšek ZDA v Evropi (Bebler 2014). To je glavni razlog, zakaj lahko na odnose med NATO in RF gledamo tudi kot na odnose med ZDA in RF. Včasih celo do te mere, da bilateralni spor lahko zamrzne odnose države s celotno zvezo. Ratti (2009, 414) opiše to kot stanje, v katerem se v primeru ohlajenih odnosov med RF in ZDA ohladijo odnosi tudi med RF in NATO. Obratno lahko bilateralno partnerstvo med RF in ZDA na vojaško-političnem področju, ko je to treba, preraste v multilateralne odnose v okviru odnosov med RF in NATO (Yurgens, Dynkin in Arbatov 2009, 30). Razlog za to je predvsem vpliv, ki ga imajo ZDA znotraj NATO. Kljub temu pa velikost in vpliv ZDA ne pomeni avtomatizma med interesi in politiko ZDA na eni in interesi ter politiko NATO na drugi strani. Res je, da v večini primerov NATO deluje v skladu z interesi ZDA in te so bile prav zaradi načela recipročnosti prisiljene sodelovati v rušenju diktature v Libiji, ki je strateški interes evropskih velesil (Bebler 2014). Seveda pa je v večini primerov načelo recipročnosti zahtevano od evropskih članic NATO, ki so se tako morale vključiti v vojaške misije v osrednji Aziji, prav tako pa so morale po lobiranju ZDA vključiti Ukrajino in Gruzijo v okvir širitve NATO v prihodnosti. Države članice NATO so s članstvom vezane na medsebojno pomoč, kar v nobenem primeru ni sporno. V primeru, da je ta pomoč v navzkrižnem interesu s katero izmed nezahodnih velesil, pa obstaja velik problem, še posebej v primeru, da se takšna velesila lahko postavi ob bok ZDA, kot je to RF. Ukrajina in predhodno Gruzija sta oz. še vedno čutila posledice navzkrižja interesov med svetovnimi velesilami. Prav obljuba o članstvu v NATO za ti dve državi lahko zamaja mednarodno stabilnost in povzroči nastanek nove železne zaves, če je ta sploh kdaj dokončno razpadla.

Kljub zaostritvam odnosov med RF in zvezo NATO, tako v času konflikta na Kosovu, konflikta na Kavkazu ter v Ukrajini ter uvedbi sankcij RF s strani EU in ZDA, pa se odnosi med RF in članicami zveze NATO nikoli niso povsem ohladili. »To rivalstvo oz. sovraštvo obstaja na politični ravni, vendar je pod to ravno marsikaj drugega.« (Bebler 2014). Tega se zaveda vsak izmed nas. Sodelovanja med RF in ZDA s sankcijami ni konec, prav tako sodelovanje med RF in NATO ni čisto zamrznjeno, saj se stvari vrnejo v običajno stanje takoj, ko na agendo pride globalna grožnja. Kot primer sodelovanja je tudi zelo intenzivno sodelovanje RF z ZDA in NATO leta 2001 po terorističnih napadih, čeprav so se predhodno zaradi konflikta na Kosovu odnosi med akterji ohladili. Ko grožnja doseže globalne razsežnosti (globalni terorizem) ali pa je enostavno preveč pomembna (uničevanje biološkega orožja), je sodelovanje med državama spet v polnem medijskem zagonu za razliko od

zaostritve odnosov, ko se dogovarja za zaprtimi vrati in daleč stran od javnosti. Ne glede na več ravni sodelovanja pa ostaja rdeča črta, ki je NATO, če si ne želi oboroženega konflikta z RF, ne sme prestopiti. To so države na zunanji meji RF, če zanemarimo primer baltskih držav, katerih poseben status bo razložen v nadaljevanju. Po hladni vojni je bila ta črta globoko v regiji, ki danes predstavlja osrednjo Evropo, danes pa se je ta črta premaknila daleč na vzhod, na Ukrajino in celo Kavkaz. Začela sem s slavnim citatom, ki ga je izrekel Zbigniew Brzezinski, o pomembnosti Ukrajine za njeno povezanost z Evropo prav zato, ker menim, da sta tako EU kot NATO dosegla rdečo črto. To kritično regijo je treba obravnavati unikatno in z ruskim konsenzom, če želi NATO stabilno Evropo in sodelovanje z RF. Na tem odnosu temelji ruska strateška in geopolitična želja o povezanosti z Ukrajino in razlaga, zakaj so ruski odnosi s to državo drugačni, kot so bili na primeru Kavkaza. Gruzija je razbremenjena te povezanosti med Kijevom in Moskvo, kljub temu pa je kavkaški doprinos k ruski kulturi izredno pomemben, saj iz tega območja izhaja termin »ruski« (*rossiyskiy*), ki je globoko integriran v današnjo RF in v ostale nekdanje republike SZ in kjer je še priznana ruska manjšina (Blank 2009, 287). Podobno je z ruske strani prisotna podpora separatistom v Severni Osetiji in Abhaziji, ki se je v konfliktu leta 2008 razširila celo na rusko vojaško udejstvovanje na ozemlju Gruzije oz. na območju Severne Osetije in Abhazije, ki se občuti se tudi dandanes. Ta odziv je izrednega pomena za naš primer konflikta v Ukrajini, saj je RF v Gruziji odzvala z vojaškim udejstvovanjem, čeprav ni niti približno tako kulturno in etično povezana z Gruzijo, kot je z Ukrajino. Potemtakem bi v potencialnem merjenju moči med Zahodom in Vzhodom Ukrajina utrpela veliko več škode kot koristi, če ne celo razpad Ukrajine, kot jo poznamo danes.

Boris Zazhigaev (2006, 117), nekdanji prorektor Mednarodne univerze v Kijevu, razloži unikatno multietnično strukturo Ukrajine tako, da potrdi obstoj več kot 130 etničnih skupin in narodnosti v zgodnjih 90-ih v Ukrajini, vendar pa poudari le dve glavni skupini, Ukrajince in Ruse. Ukrajina je bila po prepričanju Zazhigeva vedno mešanica različnih etničnih skupin in narodnosti, kljub temu pa je bil najpomembnejši vpliv dveh največjih narodov, Ukrajincev in Rusov, kljub madžarskim, poljskim ali celo tatarskim etničnim skupinam. To se kaže v odvisnosti Ukrajine od RF, tako gospodarsko kot tudi politično. Vsaka gospodarska ali politična, predvsem zunanje-politična zadeva ali pogodba Ukrajine ima velik vpliv na njene odnose z RF, slednje pa v veliki meri vpliva na izvajanje zunanje politike Ukrajine ter predvsem na gospodarsko stanje v državi, naj bo to z uvedbo gospodarskih sankcij ali pa prek političnih blokad. Nižja cena za plin, ruska denarna pomoč Ukrajini, carinska unija in

podobne bilateralne pogodbe med državama pomenita sodelovanje na politični in gospodarski ravni. Večina pa jih pozablja na narodnostno problematiko v državi, ki je glavna prepreka Ukrajine na njeni poti k zahodnim integracijam brez izgube ozemeljske celovitosti. Začelo se je s Krimom in ni daleč od resnice, da bo v bližnji prihodnosti edini način ohranitve Ukrajine njena federalizacija², ki pa ni v prid načrtom za širitev NATO na Vzhod, niti nadaljnji vključitvi Ukrajine v evropske integracije.

Omenili smo tudi tri izjeme na zunanji ruski meji, ki so polnopravne članice NATO. Baltske države so vstopile v NATO v posebnih okoliščinah, ko sta imeli tako RF in ZDA znotraj sodelovanja v NATO in na bilateralni ravni skupnega sovražnika, globalno grožnjo islamskega terorizma. Grožnja islamskega terorizma RF na Kavkazu in ZDA v osrednji Aziji je botrovala mirnemu, kljub temu pa še vedno negativnemu odzivu RF na nove članice NATO. Sergey Lavrov, zunanji minister RF, podobno kot večina ruske diplomacije odprto pove, da si NATO ne bi smel dovoliti bližanja meji RF, saj je to grožnja mednarodni varnosti (Lavrov 2014). Zakaj torej potreba po širitvi zveze NATO na Vzhod, brez dogovora z RF? So NATO in potencialne nove države članice pripravljene sprejeti posledice, ki jih širitev na Vzhod prinaša na lokalni in globalni ravni? V dobi globalizacije in višje ravni življenja v zahodnih državah je težko razmeti državo, ki si ne bi želela biti del entitete, kot je EU ali NATO. Prav zato je želja teh držav po članstvu v teh dveh organizacijah popolnoma smiselna in razumljiva. Vendar pa je vprašanje, ali za vsako ceno? RF si želi povezanosti z Zahodom, prav tako tudi z Daljnim vzhodom, kar bi za Evropo lahko pomenilo nekakšen most za nadaljnji gospodarsko-politični razvoj. Putin si je že leta 2001 z govorom v nemškem parlamentu v tekoči nemščini zaželel boljših odnosov in njihovega razvoja z Nemčijo. Analitiki so ta govor označili kot kazalec ruske želje, da se bolj kot proti Vzhodu, obrne proti Zahodu (Krickus 2014, 41). Tudi velesile v EU si niso enotne, ko je govora o sankcioniranju RF, saj je to območje strateškega in gospodarskega interesa evropskih velesil, predvsem pa je v zraku energetske odvisnosti Evrope od RF. Nihče pa si ne želi nove hladne vojne in merjenja moči v Evropi. Prav tako pa si nihče ne upa napovedati, kako bo to vplivalo na enotnost Ukrajine in na prihodnost odnosov med NATO in RF.

² Federalna ureditev pomeni delitev dela med osrednje (federativne) in nacionalne ter lokalne institucije in ustanove (Benko 1997, 161).

2- Opredelevanje področja raziskave in problema

Namen tega magistrskega dela je:

- prikazati, zakaj in v kolikšni meri se spreminjajo odnosi med dvema suverenima državama, svetovnima velesilama in mednarodno organizacijo, RF in ZDA ter NATO; ter kako paritetni oz. usklajeni so odnosi med RF–NATO in RF–ZDA;
- podrobneje spoznati, kakšen vpliv ima ukrajinski konflikt na mednarodno varnostno paradigmo;
- analizirati dosedanje procese, ki so ohladili odnose;
- prikazati, da padec berlinskega zidu v praksi ni končal delitve na Vzhod in Zahod, ampak je le premaknil ločnico naprej na Vzhod;
- pokazati, da je vprašanje širitve NATO na Vzhod eno od ključnih, ki bi lahko razrešilo ali razširilo konflikt v Ukrajini in uredilo odnose med NATO in RF.

Kot smo že omenili, bi lahko zaostreitev odnosov med NATO in RF kot posledica konflikta v Ukrajini in sankcij tako s strani NATO naproti RF in obratno izhajala iz obljube ZDA in ostalih članic NATO po nadaljnji širitvi na Vzhod in možnosti članstva Ukrajine v NATO v prihodnosti. To bi v praksi lahko pomenilo postavljanje protiraketnega ščita ter ostalih vojaških elementov na ozemlja v neposredni bližini meje RF, kar že v današnjem obsegu NATO predstavlja veliko oviro za napredovanje v dialogu med ruskimi predstavniki in predstavniki NATO. Širitev NATO na ozemlja v neposredni bližini RF zato predstavlja direktno grožnjo stabilnosti ne le omenjenega območja sosedstva RF, vendar celotni mednarodni varnosti. Odnos med RF in NATO se je tako poslabšal takoj, ko so Gruziji in Ukrajini članice NATO potrdile, da bodo v prihodnosti postale del NATO. Zelo pogumna odločitev zveze NATO, ki pa se je, kot je Gruzija doživela na lastnem primeru, izkazala za prenačljeno. Nekateri avtorji gredo celo tako daleč, da svarijo pred približevanjem ali naznanilo ukrajinskega približevanja NATO ali EU, ki bi povzročilo nevihto v Moskvi (Blank 2006, 62)³. Nekateri pa problematike ne vidijo v EU. Anton Bebler (Bebler 2014) vidi EU kot primernejšega partnerja, kot je NATO, še posebej ko se poraja vprašanje razrešitve konflikta v Ukrajini, pri čemer bi EU lahko odigrala alternativno vlogo namesto NATO. Vseeno pa to ne

³ Vojna je politično dejanje, privre iz politične situacije, izhaja iz političnega motiva in je učinkovito politično orodje (Aron 2010a, 63). Predvidimo lahko odziv RF, katere vpliv na destabilizacijo Gruzije in Ukrajine je povzročil državljansko vojno in resne posledice za ozemeljsko celovitost obeh.

pomeni, da bi RF brez nasprotovanja sprejela integracijo Ukrajine v EU. Kot je povedal Arkadij Volski, nekdanji ruski politik, so bili po njegovem mnenju ustanovni očetje SZ *romantično usmerjeni*, da so namesto delitve ozemlja na administrativne države in province tega razdelili na nacionalne dele SZ (Solchanyk 2001, 15). Na tem pristopu se do Skupnosti neodvisnih držav (CIS) oblikuje tudi današnja politika RF. Niti vstop v NATO niti v EU v primeru Ukrajine nimata ruske podpore. Vsako povezovanje Ukrajine z zahodnimi državami, ki bi ogrozilo ruske gospodarske, politične ali varnostne prinaša rusko nasprotovanje, ki pa lahko hitro preide v večjo zaostritev odnosov ali celo odprto vojno napoved. Primer ruske ankete iz leta 2006 kaže na to, da se kar 70 % anketirancev (Rusov) strinja s tezo, da ukrajinsko članstvo v NATO vsaj delno predstavlja grožnjo RF (Rumer 2007, 44). Za rusko stran bi bila mogoče bolj sprejemljiva pot, ki jo je ubrala Finska in nekatere evropske države, ki so se kljub članstvu v EU odločile zavrniti članstvo v NATO. Predvsem zato, ker članstvo v EU ne pomeni avtomatske postavitve ameriških vojaških baz neposredno ob zunanji meji RF.

Ukrajina je samostojna država in kot taka ima pravico do povezovanja, ki ga podpira ljudstvo, in na Ukrajini je, da sama odloči, v katere integracije, če sploh, se želi vključiti. Vendar se mora državni vrh zavedati, da so posledice integracij v smer, ki predstavlja direktno grožnjo sosednji državi, lahko zelo nevarne. Ne le zaradi vzdrževanja stabilnosti in miru, vendar tudi zaradi nadaljnjega razvoja države in regije, ki ji obmejni konflikt in stalno stanje pripravljenosti le škodi. Cilj moje magistrske naloge je tako predstaviti, kako in zakaj sta konflikt v Ukrajini in širitev NATO naprej na Vzhod vplivala na zaostritev odnosov med članicami zveze NATO in RF. Namen je prikazati, da je Ukrajina točka preloma med RF in zahodnimi velesilami, ki lahko hitro preide v vojaški konflikt, če je omenjena možnost članstva v vojaški-politični organizaciji, kot je NATO, še posebej v primeru, ko je ta organizacija v ruskih očeh le podaljšek ZDA v Evropi. Zanima me, kakšna je prihodnost povezovanja in sodelovanja med NATO in RF v luči konflikta v Ukrajini in kako je slednji dogodek vplival na mednarodno varnostno paradigmo.

2.1. Hipoteza

Hipoteza, na kateri temelji magistrsko delo je:

»Na primeru Ukrajine je jasno pokazano, da nadaljnja širitev zveze NATO na države vzhodnega bloka pomeni zaostritev odnosov med NATO (predvsem pa ZDA) in Rusko federacijo, prav tako pa predstavlja grožnjo varnosti in stabilnosti v Evropi.«

Ta temeljna hipoteza pa nasprotuje demokratičnim nazorom zahodnih držav članic evroatlantskih integracij. Širitev NATO se je v preteklosti izkazala za izredno uspešno, predvsem v državah nekdanjega vzhodnega bloka, vendar pa NATO ne more zagotoviti širitev demokracije na države, ki so povezane ali v geostrateškem interesu drugih nezahodnih velesil. To se je v praksi pokazalo v Gruziji leta 2008 in se kaže v posledicah ukrajinskega konflikta. Posledično trditev, da se s širitvijo zveze NATO širi tudi demokracija, tu nima teže. Kot navaja Bebler (2014) za prvotne države članice NATO demokratičnost niti ni bil pogoj, saj je Portugalska postala polnopravna članica NATO kot diktatura, prav tako pa je pod vojaško vladavino v NATO vstopila tudi Grčija. Pogoj demokratičnosti pa je bil naknadno uveden šele po razpadu Varšavskega pakta in želje nekdanjih držav članic pakta po članstvu v NATO. Sama širitev naprej na Vzhod ne bi doprinesla k stabilnosti v Evropi, ampak prej obratno, h konfliktu in k nestabilnosti celotne regije. Podobno, kot je danes razdeljena Bosna in Hercegovina, se podobna prihodnost obeta tudi etnično razdeljeni Ukrajini. Želja NATO, predvsem ZDA, po članstvu Ukrajine in Gruzije v NATO je povzročila razkol med etničnimi Rusi in Ukrajinci, ki se obračajo bodisi proti Zahodu ali pa Vzhodu. Vsako vmešavanje NATO v ta konflikt pa pomeni večjo možnost ponovitve gruzijskega scenarija v Ukrajini.

2.2. Predpostavke in omejitve

Ta naloga je napisana pod predpostavko, da odnosi med RF in NATO pravzaprav v praksi predstavljajo ožjo domeno odnosov med RF in ZDA. Izhajam iz dejstva, da ruska politična elita vidi NATO kot podaljšek ZDA v Evropi, ZDA same pa se strinjajo, da brez NATO izgubijo vojaško udejstvovanje v Evropi. Dejstvo je, da je ZDA največja, vojaško in politično najmočnejša ter najvplivnejša članica NATO, ki je edina v preteklosti že začela vojaško misijo tudi brez predhodne potrditve Varnostnega sveta Združenih narodov. Omejila pa se bom predvsem na politično in varnostno-obrambno komponento sodelovanja med zvezo NATO in RF.

2.3. Metode raziskovanja

Izhodišče empiričnega dela je preučevanje in analiziranje dosedanjega izvajanja medsebojnih

politik NATO in RF ter vpliva ZDA in konflikta v Ukrajini na to. Izhodišče za teoretični del pa so politične teorije, dosedanji konflikti in zaostritve odnosov ter njihov vpliv na oblikovanje smernic v Svetu NATO–Rusija in za bilateralne odnose ZDA–RF. Osnovna uporabljena metodologija je analiza in interpretacija primarnih in sekundarnih virov. Uporabila sem interpretacijo primarnih virov oz. dokumentov o medsebojnem partnerstvu in sodelovanju med zvezo NATO in RF ter govore politikov, objavljene na spletu. Sekundarna analiza relevantnih podatkov in primerjalna analiza stališč o širitvi zveze NATO na Vzhod pa je potrebna za interpretacijo odnosov med ZDA in RF. V primeru slednjega se bom poleg knjig, zbornikov in strokovnih člankov morala opreti tudi na analizo medijskih vsebin, saj bom tekom raziskovanja morala sproti vnašati tudi nove podatke (v odnosih med RF in NATO oz. ZDA), saj v primeru analiziranja aktualnih dogodkov ni veliko strokovne literature. Za opis dosedanjega sodelovanja sem uporabila metodo zgodovinske analize, vključila pa bom tudi intervju, opravljen z dr. Antonom Beblerjem, predsednikom Evro-atlantskega sveta Slovenije, ki mi bo poleg njegove že objavljene literature v pomoč pri analizi aktualnih dogodkov, saj je lahko v primeru analize aktualnih medijskih vsebin vprašljiva njihova kredibilnost.

3. Teoretično ozadje problema

V tem poglavju bom predstavila teorije, ki predvidevajo začetek in možen razplet ukrajinskega scenarija in odnosov med NATO ter RF. Dotični konflikt, zaostritev odnosov ali pa državljanska vojna ima velike posledice za ne le regionalno sfero, ampak tudi za mednarodne odnose kot take. Spet je slišati naval terminov iz časa hladne vojne, razporeditev moči, gradnja novih blokov in percepcija delitve sveta na ponovno dva bloka, zahodni in vzhodni; nedvomno z upoštevanjem dejstva, da je Kijev novi Berlin. Konflikt v Ukrajini in preučitev odnosov med NATO in RF bom posledično preučevala s pomočjo teorije političnega realizma. V tem delu pišem pod predpostavko, da so mednarodni odnosi dejansko meddržavni odnosi. Iz tega izhaja tudi moja predpostavka, da je v večini primerov odnos med NATO in RF v praksi dejansko odnos med ZDA in RF. V nasprotju z liberalističnim pristopom⁴ slednji

⁴ Liberalizem ima načrt za večni mir, vojne med liberalističnimi državami si ni mogoče zamisliti, saj so liberalne države bogate in več izgubljajo s konfliktom (Dunne 2007, 243).

temelji na politiki moči in varnosti⁵ s sodelovanjem v strukturi, ki lahko, ne pa vedno, nadomesti konflikt. Gre za sistemsko reformulacijo klasičnega realizma, ki poleg države kot glavnega akterja in enote sistema prepoznava tudi strukturo mednarodnega sistema (Brglez 1996, 24). S takim realističnim pristopom lahko izpostavimo ključna področja, ki zadevajo konflikt v Ukrajini in razlagajo njegov vpliv na stagnacijo odnosov med NATO in RF. Ta področja zajemajo koncept varnosti znotraj države in varnostne dileme⁶ v mednarodni skupnosti ter moči držav; politiko moči in ravnotežja med NATO in RF, katere praksa je oboroževalna tekma; razpetost med identiteto in državo; dilema med mednarodnimi pravnimi normami, med pravico do samoodločbe in pravico do ozemeljske. Šele z opredelitvijo teh pojmov lahko razložimo konflikt v Ukrajini in posledice za odnose med NATO in RF ter vpliv slednjega na mednarodno skupnost in regionalno varnost.

3.1- Varnost

Varnost je pogoj za zagotavljanje pravic in svoboščin državljanom znotraj države. Če je varnost neke države ogrožena, so ogrožene vse sfere te države. Posledično pride do konflikta ali vojne. Vojna je nasilno dejanje in pri uporabi tega nasilja ni nobenih meja. Nasprotnika drug drugemu narekujeta svoj zakon, posledično pa to vodi do skrajnosti. Dejstvo je, da želje po uničenju sovražnika, neločljive od koncepta vojne, napredek civilizacije ni v ničemer zavrl ali zaježil (Aron 2010a, 61). Varnost in preživetje države lahko zagotoviš le takrat, ko si močnejši od nasprotnika oz. tekmeca. Močnejši od nasprotnika oz. tekmeca pa si takrat, ko imaš boljše orožje, večjo vojsko in delujoče gospodarstvo. Moč naštetih primerih pa se vedno meri v odnosu do nasprotnika. Iz tega izhaja tudi drugo področje, ki ga bomo omenili kasneje, oboroževalna tekma. Kot navaja Marjan Malešič, ima država monopol nad legitimno uporabo sile (1994, 98). Vendar pa je v ukrajinskem primeru prišlo do blokade tega monopola z uporabo sile. Ruska diaspora je med začetkom konflikta leta 2014 v odgovor Evromajdanu začela z radikalnim iskanjem svoje identitete in socialnih ter političnih ciljev. Posledično je to pomenilo ustanovitev alternativnih vlad (uporniških) v regijah znotraj države, v katerih Kijev ni imel več monopola na uporabo sile (German in Karagiannis 2016, 3). Brez monopola nad

⁵ Politika moči in varnosti vzpostavlja stalno napetost med interesi držav in dinamiko državnega sistema, ki ustvarja vzdušje nevarnosti in nasilja (Malešič 1994, 103).

⁶ Po Grizoldu obstajajo štirje mednarodni varnostni sistemi: sistem ravnotežja moči, kolektivne varnosti (v okviru Društva narodov, ki se je izkazalo za nemočno), sistem kolektivne varnosti (v okviru Organizacije združenih narodov prav tako ni imelo večje moči) in najuspešnejšo kolektivno obrambo (slednjo tvorijo obrambne in vojaško-politične zveze, kot je NATO) (2010, 141-142).

uporabo sile pa znotraj države ni mogoče zagotoviti varnosti. RF ima ogromen teritorij in geografski doseg od Evrope prek Bližnjega vzhoda do Azije, kar jo postavlja med glavne akterje za zagotavljanje regionalne in globalne varnosti. Konflikt v Ukrajini bi lahko torej dodobra zamajal NATO interese (Cross 2015, 160); ne le interese NATO, ampak tudi interese mednarodne skupnosti, ki temeljijo na globalni varnosti. Blokade RF s strani zahodnih zaveznic se kažejo tudi s nezmožnostjo obvladovanja mednarodnih groženj, kot so globalni terorizem, migracijska kriza in jedrsko razoroževanje.

Če se osredotočimo na koncept varnosti znotraj države, je to nacionalna varnost. V političnem realizmu nacionalna varnost zajema naravno pravico do samoobrambe in razvijanje orožja in oboroženih sil za odvrčanje groženj (Grizold 2001, 86). V primeru Ukrajine pa grožnja nacionalni varnosti prihaja tako iz države same (separatisti na zahodu in etnična ruska manjšina), kot tudi izven države same (podpora RF separatistom in referendumu na Krimu). Tako kompleksna grožnja pa je rešljiva samo z dialogom znotraj države ali pa vojaško intervencijo. V popolnem sistemu obstaja ravnotežje moči. Anton Grizold to opisuje kot situacijo, ki se nanaša na objektivno ureditev, v kateri velja splošno zadovoljstvo z razporeditvijo moči. Navaja tudi tehnike vzpostavljanja ravnotežja moči, kot so divide et impera⁷, poveljne ozemeljske kompenzacije, tampon cone⁸, oblikovanje zvez, interesne sfere, intervencija, diplomatsko pogajanje, legalno in mirno razreševanje sporov, zmanjšanje oborožitve, vojna in oboroževalne tekme (Grizold [v Malešič 2002](#)²⁰⁰¹, 106–107). Vendar pa ostaja polemika, ali ravnotežje moči v resnici ustvarja pogoje za mir ali pa le vodi v kaos. Kljub temu da se države v ravnotežju moči ne spuščajo v direkten boj z nasprotnikom v koaliciji, obstajajo t. i. samomorilske akcije (Benko 1997, 74).

3.2. Politika moči in varnosti

V politiki moči in varnosti ima osrednje mesto država. Vključeni so tudi drugi akterji, vendar lahko na potek dogodkov vplivajo toliko, kolikor lahko vplivajo na državo. Moč lahko definiramo kot zmožnost oz. sposobnost akterja, da pri drugih akterjih spodbudi dejanja, ki jih slednji sicer ne bi storil (Devin 2008, 35). Prav to je glavni kažipot, ki politični realizem usmerja skozi zapleteno pokrajino mednarodne politike. Koncept interesa, je definiran kot

⁷ Deli in vladaj; zmanjšanje moči velesil z združitvijo malih držav.

⁸ Buffer cona.

moč (Morgentau 1990, 456). Koncept politike moči in varnosti je lepo viden v odnosih ZDA in NATO z ostalimi ne-zahodnimi velesilami. Kljub partnerstvu med NATO in RF v strateško pomembnih interesnih sferah za velesili znotraj tega partnerstva, ZDA in RF, težko prihaja do dialogov. Ukrajina predstavlja geopolitično os v evrazijski igri. RF si prizadeva za varnostni pas, v katerem lahko tekmuje z ZDA in Evropo, slednji pa se zavzemata za Ukrajino kot državo, ki bi zadrževala Rusijo (Song 2015, 160). Namesto skupne platforme znotraj NATO, ki bi omogočala interaktivni dialog, se vse vrne na stanje nove hladne vojne in prej omenjene politike. Kenneth Waltz to opiše kot jetniško dilemo. Po Waltzu je to statično stanje odnosov med državami, pri čemer država ne stremi k temu, da bi obe pridobili, ampak katera bo dobila več (Waltz v Brglez 1996, 25)⁹. V praksi je mednarodna politika moči in varnosti dejansko politika velesil.

Sama mednarodna politika je boj za moč, in sicer se notranja usmeri v prizadevanje posameznikov za moč v manj nasilno smer, kot je primer kopičenja bogastva. Uporaba nasilja na mednarodni ravni pa je veliko večja. Prioriteta državnikov je obstoj države, kar je tudi nacionalni interes. Posledično imajo države z večjo močjo večjo možnost, da preživijo (Dunne in Schmidt 2007, 208). Podobnega mnenja je tudi John Mearsheimer, ki pravi, da si v resnici vse države stalno prizadevajo, da bi povečale svojo moč na račun drugih držav. Države počasi spoznavajo, da je pot do miru kopičenje več moči, kot jo imajo drugi. Idealen položaj je postati globalni hegemon (podobno kot ZDA po hladni vojni), kar pa je skoraj nemogoče, in posledično je rezultat stalno tekmovanje velikih sil. (Mearsheimer v Dunne in Schmidt 2007, 218).

3.3- Tampon cona

Tampon cona predstavlja nevtrarno območje med dvema državama, navadno druga država, ki predstavlja nekakšen varovalni pas. Vzpostavitev tampon cone je preprečevanje konfliktov, navadno med dvema velesilama, ki ju to območje deli. Vse od leta 1991 je Ukrajina predstavljala varnostni pas med RF in EU oz. NATO. Podobno je med drugo svetovno vojno enako vlogo igrala Poljska med Nemčijo in Sovjetsko zvezo. Pod Viktorjem Janukovičem, nekdanjim predsednikom Ukrajine, je slednja umaknila kandidaturo za članstvo v NATO in se

⁹ Struktura mednarodnih odnosov predpostavlja suvereno enakost, v realni mednarodni politiki prevladuje izrazita neenakost narodov, med katerima sta dve supersili, ki držita v rokah moč popolnega uničenja, mnogi narodi pa so »mini« države, katerih moč je majhna tudi v primerjavi z močjo tradicionalnih nacionalnih držav (Morgentau 1990, 458)

opredelila za neblokovsko oz. nevtrarno (Cioculski 2013, 5). Nevtrarnost je edini naain, da Ukrajina ponovno združi sprte strani. Sprememba Ukrajine v protirusko tampon drzavo pa bi pomenila poslabšanje odnosov med nacionalistiinimi sekcijami v že tako razklani drzavi (Lieven 1997, 57). Prav tako bi v proruski tampon drzavi obstajala velika moznost za konflikt med istimi nacionalistiinimi sekcijami.

Rusija se ne more uvrstiti v tampon drzave, razen če jo razumemo kot vmesno cono med Evropo in Azijo. To je ta geopolitiina razliinost, ki je ključna v primerjanju vodenja beloruske in ukrajinske zunanje politike z rusko. V Ukrajini se zunanjepolitiina orientacija oblikuje tesno s politiko kulturne raznolikosti v drzavi, kot so jezik, vera in vpliv javnega mnenja, posebno v povezavi z vstopom v NATO (White, McAllister in Feklyunina 2010, 362).

3.4. Oboroževalna tekma

Oboroževalna tekma je pojem, ki izhaja iz asa hladne vojne, ko ni bilo direktnega spopada med velesilami, so pa obstajale prelomne točke, prek katerih se je kazala vojaška napetost. Dva bloka, dve velesili, sta z oboroževanjem in politiko vplivanja obvladovali mednarodno skupnost. Svet vodita velika dva, mali pa ne postanejo niti približno tako močni kot ta dvojica, za ostale drzave pa so obstajale tri moznosti: koalicija, opozicija ali pa gibanje neuvrščenih (Aron 2010a, 178). Predvsem slednji pojem je ključen za razrešitev našega problema. Gibanje neuvrščenih je poleg vojne same, oblika tekmovanja na meddrzavni ravni. Oboroževalna tekma pomeni prizadevanje drzav za izboljšanje vojaških kapacitet ali sil v primerjavi s tekmico. Posledično to vodi v varnostno dilemo, ki predvideva, da je prizadevanje ene drzave za varnost vir negotovosti druge drzave (Dunne in Schmidt 2007, 225). Nedvomno je razlog v vojaški premoči, ki lahko pomeni tudi pritisk na uveljavljanje interesov zunaj svojih meja, ne da bi sploh uporabili silo. Tu velja omeniti teorijo minimalnega odvracanja. Slednja predvideva, da z naraščajočo neranljivostjo termonuklearnega sistema (jedrskega), nobena sila ne bo imela sredstev za uničenje ali pa občutno oslabitev tekmece, da bi lahko napadla prva, se izognila kazni ali povračilnem udaru. V tem primeru se bo občutno povečal obseg vojn brez uporabe jedrskega orožja (Aron 2010b, 75). Nedvomno se danes vojne med velesilami odvijajo v skladu s teorijo minimalnega odvracanja, saj bi uporaba jedrskega orožja sprožila domino efekt z nepredstavljivimi posledicami.

Po navajanju Vladimirja Rauta so instrument Rusije v Ukrajini prav prorусki separatisti kot posredna (ang. proxy) vojska. Cilj podpore slednjim je, da se iz Ukrajine naredi *de facto* država, po mehanizmu, ki se že leta uporablja v Južni Osetiji in Transnistriji (Raut v German in Karagiannis 2016, 3). Tudi jedrska moč Rusije ter reorganizirana in izpopolnjena vojaška sila, ki uspešno deluje zunaj svojih meja, v Gruziji, Moldaviji in nenazadnje Ukrajini, je del oboroževalne tekme, predvsem z ZDA. Odnos med RF in NATO oz. ZDA posledično v 21. stoletju izpolnjuje kriterije oboroževalne vojne. Z realističnega vidika se prenos in zaupanje v zvezi z odstopom za varnost in preživetje državi ne predaja drugi državi ali organizacijam, vendar je treba okrepiti svojo vojaško moč in zmogljivost (Dunne in Schmidt 2007, 208). Temu nedvomno sledi varnostna politika RF. Velja omeniti, da v ruski vojaški doktrini iz leta 2000 nista direktno omenjeni ZDA in NATO, vsaj ne kot potencialna vojaška grožnja. V novi doktrini iz 2010 pa je že videti nove cilje, kot je večanje moči in vpliva drugih varnostnih organizacij kot alternativa NATO. V tej doktrini je omenjena tudi možnost vojaške intervencije za obrambo ruske manjšine v drugih državah. V praksi lahko to vidimo na dogodkih v Ukrajini (Kaukas 2015, 91).

3.5- Identiteta vs. država

Po razpadu SZ se je v Ukrajini zgodil proces nacionalnega prebujenja. To je pomenilo, da obstaja velika možnost oblikovanja nove nacionalne ukrajinske identitete s povezovanjem z Evropo, uveljavljanju Ukrajine kot del »centralno-vzhodne« Evrope (Kuzio 2001, 344). Da bi razumeli konflikt in odziv RF, je treba razumeti razvoj ruske in ukrajinske identitete znotraj Ukrajine. Ukrajina ima dve nacionalni identiteti¹⁰, etnično ukrajinsko in slovansko-rusko. Razlike v zunanji politiki med državami so izredno velike v multietničnih državah, kot sta Belorusija in Ukrajina, kjer se del državljanov opredeli kot ruski, del pa etnično beloruski oz. ukrajinski (White, McAllister in Feklyunina 2010, 346). Država in identiteta sta dva ključna pojma v ukrajinskem konfliktu, ki jih je Zahod popolnoma, verjetno celo namerno, spregledal. Za razvoj identitete je potreben upor proti »drugemu«. Ta »drugi« je v primeru ukrajinskih nacionalistov RF. Obratno za etnične Ruse to predstavljata NATO oz. Zahod s podporo nacionalistov iz Kijeva in zahodnih regij Ukrajine. Da bi lahko razvili svojo identiteto, je torej nujno imeti vpliv »drugega« na svojem ozemlju. John A. Armstrong navaja, da se skupina ne

¹⁰ Stephen Shulman navaja, da so identitete zakoreninjene v večjo strukturo prepričanj in političnih preferenc. Ta pojav poimenuje kompleks nacionalne identitete (Shulman v White, McAllister in Feklyunina 2010, 346).

opredeljuje glede na svoje karakteristike, ampak glede na to, kar jih izključuje iz vzorca ostalih, v primerjavi do »drugih«.

V zvezi z nacionalnim prebujanjem in »izgradnjo« nacionalne države pa se ta odnos »mi in drugi« odraža v političnem procesu. Taras Kuzio dodaja še možnost pojav drugačnosti tudi v državah in družbah, v katerih med narodi ni velikih kulturnih in etničnih razlik. Te družbe so si geografsko blizu in »drugi« je lahko razumljen kot grožnja identiteti skupine ali nacije. »Drugi lahko zabriše različnost, ki opredeljuje skupino, in tako povzroča grožnjo identiteti slednje (Kuzio 2001, 345–346). Razvoj države in identitete RF in Ukrajine se je posledično odvijal podobno kot na Zahodnem Balkanu, kjer je bila glavna drugačnost cerkev in jezik¹¹. Jezik Kuzio navaja kot pomemben aspekt v uveljavljanju koncepta »mi vs. drugi«. Predvsem ko je podobnost med državama prevelika, je jezik lahko tisti redek simbol različnosti Ukrajine v primerjavi z Rusijo.

Problem predstavljajo rusko govoreči Ukrajinci, katerih preferenca v jeziku lahko pomeni evrazijsko povezanost prej kot zahodno (Kuzio 2001, 350). Razlog za to je najverjetneje v mešanju narodov. Že več stoletij poteka mešanje med ruskim in ukrajinskim narodom. Poroke, krvna linija in skupna zgodovina, kultura in običaji se ne pretrgajo z ustanavljanjem političnih mej. Politične meje odstopajo od fizičnih¹²¹³. Če je naravna meja strateška, je lahko branljiva, politična ne (Aron 2010a, 242), prav tako pa politična meja nikakor ne pomeni mejnika med etničnimi ali nacionalnimi skupinami. Ob razpadu SZ je Ukrajina dobila možnost, da na novo definira Ukrajino. Ni pa to pomenilo konkretnega prehoda z Vzhoda na Zahod, kot je to storila recimo Poljska. Razlog je prav identiteta Ukrajincev, ki živijo na Vzhodu in so kljub vsem bonitetam t. i. zahodnega sveta še vedno privrženci »neuvrščenosti«. Lahko bi rekli, da Ukrajina še vedno išče svojo identiteto in dialog med, tudi če povsem

¹¹ Uveljavljanje črnogorske pravoslavne cerkve kot del opredelitve nacionalne identitete ob odcepitvi od skupne države (Srbija in Črna gora). Podobno je z jezikom, ki za razliko od bosanskega in hrvaškega, temelji na isti pisavi, cirilici, za diferenciacijo pa je bila potrebna dodatna črka (dje), ki je jezik opredelila kot črnogorski in ne kot dialekt srbščine. Temu je verjetno pripomogel primer Ukrajine, ki je po razpadu s SZ, začela s širitvijo ukrajinske pravoslavne cerkve in jezika ter dosegla drugačnost v boju proti rusifikaciji.

¹² Ozemeljske meje ne označujejo več meja nacionalnega gospodarskega in političnega prostora (McGrew 2007, 26). Prav zato je sodelovanje med državami izrednega pomena, ne le na bilateralni, ampak na regionalni ravni.

¹³ Fizične meje predstavljajo gorske verige, reke in geografske ovire, kar je lažje branljivo. Politične meje v večini ne sledijo nujno geografskim.

izključimo etnične ruske skupine, Ukrajinci na zahodu in tistimi na vzhodu¹⁴. Podcenjevanje pomembnosti in vpliva poddržavnih in nedržavnih akterjev¹⁵ zaradi geopolitične komponente s strani nove vlade, sestavljene iz opozicije z Evromajdana, je Ukrajino spremenilo v konfliktno območje. Posledice imajo na mednarodno varnost velik vpliv, predvsem pa na Transnistrijo in Južno Osetijo (German in Karagiannis 2016, 1), katerim krimski referendum prinaša le nove možne konflikte in ukrivljanje mednarodnih pravnih norm.

3.6. Samoodločba naroda vs. ozemeljska celovitost

Samoodločba naroda ali pravica do obrambe ozemeljske celovitosti, v katerem primeru in pod kakšnimi pogoji do tega lahko sploh pride?¹⁶ Seveda so mednarodne pravne norme opredelile pogoje, ki to omogočajo¹⁷. Vendar pa države in narod z željo po samoodločbi te pogoje vidijo vsaka v svoji luči in posledično drugače interpretirajo te pravne norme. Samoodločba običajno pomeni neodvisno državo ali pa avtonomijo znotraj federalne države. Svet je razdeljen na nacije, vendar pa slednje vedno ne zahtevajo najvišje pripadnosti (Breuilly 2008, 266). Zato je nemogoče najti ločnico med pravico do samoodločbe in pravico države, da slednjo prepreči. Bogate, liberalistične države uspejo z avtonomijo in blaginjo preprečiti mogočo avtonomnost, vendar pa je to v že tako nestabilnih državah nemogoče. In Ukrajina ustreza temu kriteriju nestabilne države z nerazrešenimi notranjimi konflikti.

Realistični pogled je iz diskurza mednarodnih odnosov z etiko odstranil tudi mednarodno pravo vsaj do stopnje, ko ne odgovarja vsakokratni oportunistni volji držav (Brglez 1996, 32). Iz tega izhaja tudi sklicevanje na mednarodno pravo kot neobstoječe oz. neveljavno za velesile v mednarodni skupnosti. Nacija kot idealni tip politične enote bi pomenila sodelovanje vseh članov v vojski in na volitvah, sovpadanje politične volje in kulturne

¹⁴ Glavni vir vojn po letu 1990 so zahteve različnih skupin po samoodločbi. Spopad tako za identiteto kot tudi za ozemlje (Sheehan 2008, 18).

¹⁵ V Ukrajini so te poddržavne enote lahko gibanja v Donetsku in Lugansku oz. percepcija lokalnih političnih elit vzhodne Ukrajine, katerih odpor je povzročil državljansko vojno.

¹⁶ Pravica do nacionalne varnosti: samostojna država ima pravico, da skrbi za zaščito lastne fizične integritete in ozemlja (Grizold 2001, 128). Ukrajina je tako kljub tej pravici izgubila del svojega teritorialnega ozemlja prek vplivanja na identiteto in samoodločbo prebivalcev Krima in Sevastopola.

¹⁷ Znotraj države so državljani primorani spoštovati pravo, ker sledi kazni, v mednarodnih odnosih je kazni malo, mehanizmov za izvajanje pa še manj (Reus-Smidt 2008, 114). Zato je ukrivljanje mednarodnega prava in pravnih norm praksa v mednarodnih odnosih.

skupnosti ter neodvisnost nacionalne države v odnosih s tujino (Aron 2010a, 335). V primeru, da znotraj države pride do kršenja pravic avtonomni manjšini, ima ta legitimno pravico do samoodločbe. Vendar je treba upoštevati tudi *raison d'État*, ki v večini primerov predstavlja temeljno načelo mednarodnega ravnanja in prvi zakon gibanja države (Dunne in Schmidt 2007, 207). Narod, v ukrajinskem primeru etnični Rusi na Krimu, imajo po mednarodnem pravu pravico do samoodločbe na papirju. Vendar le, če bi sledili primeru Kosova kot samostojna enota in le takrat, ko je nedvomno ogrožena njihova identiteta. Drugače pa je treba pogledati na priključitev avtonomne pokrajine, dela mednarodno priznane države, k drugi.

Priključitev je ekstremna odločitev in predstavlja »ultimate remedium«¹⁸ (Grant 2015, 76). Zmanjšanje moči vladajoče elite v etnično razklani državi lahko pomeni stabilizacijo države. Posledica decentralizacije je lahko federalna ureditev¹⁹, ki združuje dva ali več polov v državi v želji za konsenzom ter ohranja težnjo po sodelovanju, prej kot težnjo po separatizmu. Decentralizacija je ključ rešitve konflikta v Ukrajini. Dolgoročno bi lahko preprečila regionalne politične preference (German in Karagiannis 2016, 3). Vendar pa je za decentralizacijo države potreben konsenz nasprotujočih si strani ali pa v skrajni obliki to, kar se dogaja v Ukrajini, državljanska vojna. Razlog za to je nacionalni interes Ukrajine, ki v osnovi predstavlja zagotovitev samostojnosti in integritete držav, političnega sistema in političnih vrednot, pa tudi nacionalne kulture in nacionalnih vrednot (Benko 1997, 68). Uveljavljanje nacionalnih interesov Ukrajine pa nedvomno sovпада z ruskimi nacionalnimi in strateškimi interesi. Posledično bi lahko rekli, da je narava ruskega nacionalizma v veliki meri opredeljena prek ukrajinskega nacionalizma in vice versa (Lieven 1997, 59). Obe strani sta težili in še vedno težita k svojim zaveznicam, vzhodnim ali zahodnim, kar pa je pripeljalo ne le do destabilizacije celotne regije, ampak do dokončne izgube geostrateško zelo pomembnega dela ozemlja Ukrajine.

3.7: Širitev kot strategija

¹⁸ Dejanje v skrajni sili, ko so izčrpani vsi drugi diplomatski in politični instrumenti ter je narod upravičen do samoodločbe (nasilje, kršenje pravic avtonomne manjšine in politični ali pa vojaški pritisk na manjšino).

¹⁹ Federalizem je mogoč, če obstajajo povezave in združevanja narodov oz. političnih entitet. To so jezik, etnična sorodnost, kultura in zemljepisna bližina (Benko 1997, 161).

Konec širitve je lahko tudi politična strategija, ki se uporablja za širitev meja države s poseganjem na ozemlja drugih držav. John Mearsheimer navaja dve možnosti širitve, in sicer materialno, ki v večini zahteva t. i. trdo moč²⁰, in nematerialno, tako z uporabo trde kot mehke moči²¹ (Kaukas 2015, 84). Vendar pa je za širitev teritorija države in ohranjanja vpliva države v interesni sferi zunaj meja potrebna močna in stabilna država. RF je po razpadu SZ predstavljala vse prej kot to. Vendar pa je v 25 letih prevzela mesto med vodilnimi velesilami. Močna država mora imeti močno ekonomijo, kar v praksi pomeni dobavo strateških surovin in velik industrijski output. (Malešič 1994, 99). Država, ki ima surovine potrebne drugim državam, se lahko hitro zavihti na enega glavnih akterjev v mednarodni sferi. Evropa je odvisna od naravnih virov, ki jih lahko najdemo znotraj ruske državne meje. Kot edina na svetu, ki lahko sama parira NATO, pa ima možnost vplivanja na strateško pomembne države v svoji okolici (države CIS). Sharyl Cross navaja, da je odnos RF do NATO postal izrazito odpornejši proti koncu prvega mandata Putina, ko je na konferenci v Münchnu leta 2007 javno povedal mnenje o nadaljnji širitvi NATO. Slednja naj po mnenju ruskega predsednika ne bi imela nikakršne povezave z modernizacijo zveze ali zagotovitvijo stabilnosti in varnosti v Evropi (2015, 154). Razlog širitve je vedno bil in bo ostal širjenje vpliva določene ideologije in moči nekega subjekta ali skupine v mednarodni skupnosti. Ruski odgovor na širitev NATO pa le potrjuje teoriji Kaukasa in Crossove.

Vedno bolj pa se v mednarodni odnosih pojavlja teorija, da si RF, medtem ko povečuje svoj vojaški potencial, dejansko prizadeva pridobiti nazaj regionalni vpliv in posledično zagotoviti varnost v regiji, ki se je drastično zamajala z intenzivno širitvijo NATO in EU na Vzhod. Drugače povedano, moskovski ekspanzionizem je reakcija ekspanzionizma Zahoda (Kaukas 2015, 85). Širitev vpliva RF je posledica širitve zahodnih zaveznic na države CIS. Nove izpopolnjene vojaške doktrine, večanje vojaške sile, uveljavljanje jedrskega orožja in strateška razporeditev vojaških sil NATO okoli ruske zunanje meje in obratno, RF v državah CIS ter strateško pomembnih območjih Črnega morja in osrednje Azije pomeni ravno to, kar je bilo omenjeno v tem poglavju. Po drugi strani pa je atlantsko zavezništvo v Evropi več kot zavezništvo in manj kot zavezništvo v ostalem svetu. Je posledica širjenja diplomatskega

²⁰ Trdo moč predstavljajo instrumenti države kot akterja v mednarodni skupnosti, ki jih država uporablja za uveljavljanje svojih interesov. V našem primeru je to priključitev ali okupacija druge države ali ozemlja druge države (republiki Krim in Sevastopol).

²¹ V področje mehke moči na nematerialni ravni štejemo prikaz vojaške moči države in uporabo kulturnih, političnih ali socialnih instrumentov, za doseganje vpliva na določeno skupino, družbo ali državo.

polja (Aron 2010b, 109). Ekspanzionizem, naj bo to s strani RF ali NATO, je grožnja stabilnosti in vodi v politiko oboroževanja, ki pa temelji na konceptu ravnotežja moči.

4. Pregled odmevnih dogodkov v odnosih med NATO in Rusko federacijo po hladni vojni do konflikta v Ukrajini

V prejšnjem poglavju sem obravnavala teoretično ozadje kot predpogoj za razumevanje kompleksnosti odnosa med NATO in RF. To poglavje pa bo posvečeno zgodovini sodelovanja med NATO in ZDA v obdobju po hladni vojni. Razvoj in stopnjevanje sodelovanja poteka vse od leta 1991, ko je dokončno razpadla SZ in je v mednarodno skupnost vstopila njena naslednica RF. Prvi del bo namenjen kronografskemu sodelovanju med NATO in RF. Nadaljevala bom z vplivom razvoja in širitve NATO, tako v SZ v času hladne vojne kot tudi v novonastali RF. Tretji del tega poglavja pa bo namenjen začetku političnega partnerstva, ki se je razvil v ključni element zagotavljanja mednarodne varnosti.

Po končani hladni vojni je sledilo izboljšanje odnosov med vzhodnim in zahodnim blokom, ki je botrovalo začetku sodelovanja nekdanjih nasprotnic tudi na varnostno-obrambnem področju. Kljub temu pa je treba omeniti, da se je sodelovanje med NATO in SZ začelo še pred propadom Varšavskega pakta in SZ. Leta 1989 so bili predstavniki takrat še obstoječega Varšavskega pakta celo prisotni na Skupščini NATO (Mattox in Rachwald 2001, 257). Z razpadom SZ, ki je botrovala tudi takrat potencialni razpustitvi Varšavskega pakta, pa se je začela nova doba sodelovanja med zahodnimi silami in RF. Dejansko pa se je v praksi sodelovanje med NATO in RF začelo v oktobru 1995, ko je ruski vojaški vrh začel s sodelovanjem v mirovnih operacijah, ki so bile posledica vojne na Balkanu (Pouliot 2010, 123). Prvič po hladni vojni sta NATO in RF sodelovali v zavezniški operaciji, ki je na obeh straneh vključeval vojaške sile. Predvsem pa je sodelovanje v povojnih misijah na Balkanu doprineslo k izboljšanju odnosov med zaveznicami NATO in RF ter stabilnosti in miru v regiji.

V teoriji pa se je sodelovanje med RF in NATO začelo z oblikovanjem načrtov za izredne razmere v novonastalih državah nekdanje SZ in razreševanjem posledic njenega razpada. Takrat je NATO pričel s pomočjo pri usklajevanju humanitarne pomoči, med drugim tudi RF, v času po razpadu SZ (Weitz 2005, 63). Slednja je utrpela veliko gospodarsko in ozemeljsko škodo z razpadom same zveze in pomoč, čeprav s strani nekdanjih nasprotnic, je bila več kot

dobrodošla²². RF je kot naslednica SZ začela proces postopne sanacije gospodarstva in prehoda iz komunističnega v demokratični sistem, h kateremu je v veliki meri pripomogel tudi NATO.

4.1- Sodelovanje med Rusko federacijo in NATO

V kratkem je sodelovanje med RF in NATO potekalo vse od leta 1991:

- leta 1991 se RF kot naslednica SZ po končani hladni vojni in razpuščenem Varšavskem paktu pridruži Severnoatlantskem svetu, ki se je leta 1997 preimenoval v Evroatlantski partnerski svet;
- leta 1994 se RF pridruži Partnerstvu za mir (PfP), individualnemu programu za sodelovanje z NATO;
- leta 1996 se RF pridruži mirovnim enotam pod okriljem NATO v Bosni in Hercegovini;
- leta 1997 je podpisana Ustanovna listina NATO–Rusija o medsebojnih odnosih, sodelovanju in varnosti, ustanovljen pa je tudi Stalni svet NATO–Rusija (PJC);
- leta 1998 prvič ustanovi diplomatsko misijo RF v NATO;
- leta 1999 se za nekaj mesecev prekine sodelovanje RF v PJC zaradi napada NATO na Srbijo v času kosovskega konflikta; RF sodeluje v mirovni misiji na Kosovu pod okriljem NATO; kot novi predsednik RF je izvoljen Vladimir Putin; nesreča nuklearne podmornice Kursk pripelje tudi do tesnejšega sodelovanja RF z NATO;
- leta 2001 se v Moskvi odpre informativna pisarna NATO; Putin je prvi tuji predsednik, ki pokliče in ponudi pomoč ameriškem predsedniku George W. Bushu po terorističnih napadih 11. septembra; RF odpre zračni prostor za zavezniške sile za misijo v Afganistanu ter sodeluje pri izmenjavi informacij, tudi zaupnih, z zavezniškimi silami;
- leta 2002 RF sodeluje na prvi večji konferenci za vojaško vlogo v boju proti terorizmu v Rimu; NATO v Moskvi odpre Vojaško povezovalno misijo (MLM); podpisana je

²² Po vojni je bil odnos Zahoda do RF liberalističen. Razlogi za to so bili nafta, jedrsko orožje in članstvo v OZN. RF je imela še vedno dovolj adutov (nafta in zemeljskega plina), da je ostala pomemben dejavnik v mednarodnih odnosih (Cox 2007, 182).

deklaracija o odnosih med NATO in RF²³; ustanovljen Svet NATO–Rusija (NRC), ki nadomesti PJC; NATO in RF odpreta skupni Center za ponovno nastanitev; druga mednarodna konferenca za vojaško vlogo v boju proti terorizmu v Moskvi;

- leta 2003 NATO in RF podpišeta pogodbo o reševanju posadk s podmornic; NRC prvič zaseda v Moskvi; RF se umakne z mirovne misije na Balkanu;
- leta 2004 je NRC prvič prisoten na štabni vaji obrambnega sistema protiraketnega ščita (TMD) v Koloradu, ZDA; ustanovljena Ruska vojaška povezovalna misija na sedežu strateškega poveljevanja NATO; RF ponudi ladjo mornarici NATO za protiteroristične operacije na Mediteranu; prvi tečaj interoperabilnosti NATO v moskovskih vojaških akademijah; po terorističnih napadih v RF NRC odobri obsežen NRC akcijski načrt za boj proti terorizmu²⁴; NRC poda skupno izjavo o poteku predsedniških volitev v Ukrajini;
- leta 2005 poteka druga štabna vaja TMD na Nizozemskem; RF sodeluje pri vaji iskanja in reševanja na morju pod okriljem NATO²⁵; NRC prične s pilotni projektom za boj proti drogam v Afganistanu in centralni Aziji;
- leta 2006 poteka tretja štabna vaja TMD v Moskvi; na srečanju NRC v Bolgariji so opredeljene prioritete in priporočila za prihodnje delovanje NRC; prva fregata RF začne s sodelovanjem v operaciji Active Endeavour²⁶;
- leta 2007 duma ratificira sporazum o statusu sil PfP; 10. obletnica Ustanovnega akta NATO–Rusija in 5. obletnica NRC; druga fregata RF se pridruži operaciji Active Endeavour;
- leta 2008 v Nemčiji poteka prva računalniško podprta vaja pod okriljem TMD NRC; RF ponudi tranzitno pot zaveznikom NATO v operaciji ISAF v Afganistanu; avgusta se prekinejo formalna srečanja NRC in sodelovanje na nekaterih področjih kot posledica zaostritve odnosov med Gruzijo in RF;
- leta 2009 se zunanji ministri NATO odločijo obnoviti formalna srečanja in sodelovanje znotraj NRC; decembra prvo formalno srečanje NRC po gruzijskem konfliktu;

²³NATO-Russia Relations: A New Quality (Rim 2002).

²⁴ NRC Action Plan on Terrorism.

²⁵ NATO vaja Sorbet Royal.

²⁶ Protiteroristična pomorska akcija NATO na Mediteranu.

- junija 2010 prvič poteka neuradno politično srečanje NRC v Rimu; obnovljen Strateški koncept skupnih varnostnih izzivov 21. stoletja;
- leta 2011 v Nemčiji poteka konferenca NRC o Libiji in Afganistanu; obnovljen je akcijski načrt NRC za boj proti terorizmu; prvič po treh letih sestank obrambnih ministrov NRC v Bruslju; julija sestanek NRC v Sočiju na pobudo ruskega predsednika Medvedjeva; decembra se odvija konferenca o mednarodnih varnostnih izzivih in praktičnem delovanju NRC, tudi v Afganistanu ter na področju boja proti piratstvu in terorizmu; skupna vojaška vaja *Vigilant Skies 2011*²⁷, prva zračna vaja NRC;
- leta 2012 poteka druga računalniško podprta štabna vaja TMD v Nemčiji; prva civilno-vojaška protiteroristična simulacijska vaja NRC na sedežu NATO; 15. obletnica Ustanovnega akta NATO–Rusija in 10. obletnica NRC (NATO 2012a, 5–7); RF se zaveže pomoči zavezniškim silam, tako da odpre ceste, železnice in zračni prostor čez Ulyanovsk;
- leta 2013 se v RF v okviru NATO uvajajo afganistanske sile; *Vigilant Skies 2012* predstavlja projekt, v katerem skupaj sodelujejo poljske, turške in ruske zračne sile; NRC ustanovi projekt odkrivanja eksplozivnih naprav STANDEX (NATO 2013a).

NATO je multilateralna organizacija, ki ima v svojih vrstah velesilo (ZDA), več močnih in veliko malih držav (Mattox in Rachwald 2001, 9). S to povedjo avtorja v popolnosti opišeta ruski pogled na delovanje NATO pod vodstvom ZDA. NATO je trenutno najbolj uspešna, v praksi delujoča, varnostno-obrambna mednarodna organizacija na svetu. Razlog tega uspeha je v možnosti sodelovanja z državami, ki niso polnopravne članice organizaciji in pa v vojaški moči organizacije, za katero je v večji meri zaslužna vojaška kapaciteta in finančne zmožnosti ZDA. Zaradi spremenjene strukture in globalnih groženj je NATO postal veliko več kot le varnostna struktura znotraj mednarodnih odnosov. Postal je edina in največja vojaška mednarodna organizacija na svetu, ki je sposobna začeti in končati konflikte ali celo vojno. Partnersko sodelovanje med NATO in RF tako združi dve vojaški velesili in druge vojaško napredne države v Evropi v eno najpomembnejših vojaško-obrambnih organizacij na svetu. RF in NATO sodelujeta na več področjih in celo sodelujeta pri skupnih vojaških vajah. Kljub temu pa je glasna kritika tega sodelovanja glede dejanske interakcije ruskih sil s silami NATO. Po navedbah Pouliota (2010, 123) je s strani uradnikov NATO videti razliko med

²⁷ Protiteroristična vaja zračnih enot NATO in RF.

mirovnimi operacijami, v katerih sodelujejo zavezniške sile NATO in RF skupaj, in dejanskim operativnim prostorom, v katerem delujejo ločeno. V praksi pa je ta razlika, ki jo navaja Pouliot, skoraj ničelna. Podobno kot ruske so tudi ameriške baze zaprte in ločene od ostalih ter imajo poseben status znotraj območja baze. Samo rusko vojaško sodelovanje pa je v primeru, ki ga navaja Pouliot (op. avtor se opira na rusko mirovno sodelovanje v Bosni in Hercegovini ter na Kosovu), nesmiselno na področju operativnega prostora, predvsem zaradi razlik v zavezniški krogih RF in NATO. V obeh primerih je zavezništvo med rusko in srbsko stranjo (tako v Srbiji kot tudi v BiH) prevladovalo v oblikovanju ruskega udejstvovanja na misijah v BiH in na Kosovu. Zato je tudi lažje razumeti zadržanost ruske vojaške misije v operativnih zadevah NATO na področjih ruskega strateškega interesa in zavezništev, z izjemo globalnega terorizma. Področje globalnega terorizma je posebna domena v odnosih med NATO in RF, še posebej med ZDA in RF. Slednja je zaradi problematike terorizma na svojem ozemlju in v neposredni sosesčini pripravljena na interaktivno sodelovanje na višji ravni, tudi z nedavno nasprotnico iz hladne vojne, ZDA, kot se je izkazalo septembra 2001.

4. 2. Vpliv razvoja in širitve NATO na oblikovanje ruskih politik v Sovjetski zvezi in kasneje v Ruski federaciji

Ustanovitev NATO je tesno povezana s SZ in z njenim režimom. Pogodba o Severnoatlantski organizaciji je bila podpisana le leto po državnem udaru na Čehoslovaškem leta 1948 in berlinski blokadi istega leta (Bebler 2014). Nedolgo nazaj zaveznica v vojni proti Nemčiji je skoraj čez noč postala nasprotnica. Po Kaufmanu (2010, 87) je ta vojna ustanovila čudna in kratka vojna zavezništva²⁸. Kot je povedal Kenneth Waltz, je zavezništvo miljo široko, a le palec globoko (Waltz v Dunne in Schmidt 2007, 230). Podobno je bilo v času terorističnih napadov na ZDA 2001, ko so se v boju proti globalni grožnji spletla krajša ali pa daljša zavezništva med nasprotno mislečimi državami ali celo nasprotnicami. Medtem ko so ZDA, Francija in Velika Britanija tradicionalno povezane prek kolonialne zgodovine in zavezništev, je SZ pod vodstvom Josipa V. Stalina pomenila prelomnico v mednarodnem vojaško-obrambnem pomenu. Komunistična tvorba, ki je predstavljala največjo zvezo na svetu, je uspešno delovala pod vodstvom komunističnega režima in vodje. SZ je bila večja celo od

²⁸ Nikoli ni bilo v mirnem času sklenjenih toliko zavezništev, meddržavnih in transnacionalnih ali nadnacionalnih organizacij in vojaških združenj, ki so v teoriji namenjeni, da naredijo konec politiki sile (Aron 2010b, 21–22).

ZDA in Evrope, kar jo je uvrstilo v velesile takratnega časa. Vendar pa se je po zmagi nad nacizmom izkazalo, da je bilo zavezništvo med zahodnimi partnericami in SZ le kratkotrajna zadeva.

Komunistični režim in razvoj socializma znotraj komunistične diktature, ki ga je promovirala SZ ni ustrezal zahodnim velesilam. Bebler (2014) gre celo tako daleč, da pravi, da vojaška moč SZ ni bila glavni razlog za razvoj in ustanovitev NATO, vendar je največjo grožnjo predstavljal komunizem in njegov vpliv na zahodne komunistične partije, ki so postopoma pridobivale na moči. Kapitalistično usmerjene zahodne velesile so se zavedale možnosti komunističnega preobrata znotraj meja lastnih držav, ki bi lahko pomenil novo obliko francoske revolucije. Kakršna koli revolucija pa je za zahodne velesile, v večini kapitalistično usmerjene, pomenila direktno grožnjo ponovnega vzpona vladavine delavskega razreda. Vsaka revolucija s stani delavskega sloja je pomenila grožnjo kapitalizmu in sovjetski boljševiki so širili prav to. V uradnih publikacijah NATO, ko je govora o tem, zakaj je bil ustanovljen NATO, opredelijo SZ kot eden izmed razlogov za ustanovitev NATO. Nastanek NATO v zvezi z obstojem SZ torej označijo za delno resnico (NATO 2012b; Krickus 2002, 5). To naj bi bil *eden izmed* razlogov. Medtem pa izvirna ideja po Beblerju sploh ne vključuje niti SZ niti komunizma.

Ni bila povezana ne s Sovjetsko zvezo in ne s komunizmom, temveč z okupacijo Norveške, se pravi z drugo obliko totalitarizma, izvorno. /.../ Tako, da je imela ustanovitev NATO ne samo namen preventivnega nasprotovanja oz. preventivnega delovanja v primeru s Sovjetsko zvezo in njenimi zaveznici, temveč je imela tudi namen preprečitve zmage komunističnih partij v zahodni Evropi. (Bebler 2014).

Po drugi strani gre Blank (2009, 59) celo tako daleč, da opiše vlogo NATO kot varnostno obrambni sistem, vzpostavljen, da izloči SZ, vključi ZDA in zmanjša nemško moč in vpliv. Še več, nekdanji ameriški predsednik Ronald Reagan se je zavzemal za zmanjšanje oborožitve obeh velesil, ZDA in SZ. V praksi pa je s tem želel doseči vojaško premoč ZDA, saj je SZ v tistem času vodila aktivno politiko zagotavljanja pomoči silam, ki so nasprotovale ZDA (v Afganistanu, Kambodži in Nikaragvi) (Grizold in Ferfila 2000, 44). Evropa je v tistem času začela z gospodarskim povezovanjem, ki je že v takrat nakazovalo na možno politično

povezovanje držav v Evropi²⁹. Slednje bi lahko razvile tudi svojo varnostno-obrambno institucijo, neodvisno od ZDA, ki bi lahko v pravi obliki predstavljala konkurenco NATO oz. v prihodnosti celo nadvlado. Seveda tedaj gospodarsko povezovanje ni vključevalo ideološko komunistične SZ, ki je iz vojne zaveznice v boju proti nacizmu in fašizmu postala politični nasprotnik zahodnih držav, na čelu z ZDA.

Izvorna ideja ustanovitve NATO torej ni obramba pred SZ. Kljub temu pa so glavni uradni razlogi za ustanovitev trije: *zaustavitev širitve SZ, ponovne oživitve nacionalističnega militarizma v Evropi s prisotnostjo ZDA ter spodbujanje evropske politične integracije* (NATO 2012b). Ne glede na to pa je glavni strah NATO predstavljal vzpon komunizma po svetu in komunistična propaganda, naj bo to v Evropi, Aziji ali pa v Južni in Srednji Ameriki. Dva temeljna razloga za ustanovitev NATO sta bila uničenje SZ in preprečitev razmaha in širitve komunizma po Evropi. To se seveda nanaša na evropske velesile, medtem ko je bistvo ZDA, kot že omenjeno njihova vojaška prisotnost v Evropi. Po koncu 2. svetovne vojne je bilo pričakovano, da se bodo ZDA umaknile iz Evrope, predvsem ker je glavni razlog po vojaški prisotnosti ZDA v Evropi z uničenjem Nemčije izginil. Skupni svetovni nasprotnik je bil poražen in ni bilo nobene potrebe po nadaljnjem vojaškem posredovanju med zavezniškimi silami v Evropi. Ostala je le potreba po prekinitvi vpliva komunistične propagande, ki pa je vodila v zaostritev odnosov med SZ in ZDA ter zahodnimi zavezniškimi državami in je na koncu celo pripeljala do hladne vojne in dveh nasprotujočih si organizacij. Varšavski pakt z vzhodnimi zaveznicami na čelu s SZ ter NATO z zahodnimi zaveznicami na čelu z ZDA. Ponsard (2012, 60) je celo zapisal, da je *raison d'être* NATO prav obstoj SZ, po drugi strani pa je sovjetsko nasprotovanje NATO pomenilo temelj za širitev in moč SZ. Politika SZ in kasneje RF do NATO temelji na multilateralnih odnosih med RF in državami članicami NATO, med katerimi je največ pozornosti posvečeno ZDA. In obratno velja za ameriško politiko, ki RF vedno obravnava z večjo mero pozornosti kot druge partnerske države znotraj NATO.

Ustanovitev NATO in Varšavskega pakta, zaostritev odnosov in razlike med komunističnim in kapitalističnim sistemom so botrovale k nastanku t. i. železne zaves. Ta je fizično razdelila Evropo na dve politično in ideološko nasprotujoči si strani. Komunizem proti kapitalizmu je

²⁹ Winston Churchill je bil prvi, ki je po 2. svetovni vojni pozval k ustanovitvi *Združenih držav Evrope* (Churchill 1946).

tako narekoval lastnosti mednarodnega sistema (Grizold in Ferfila 2000, 86). Fizična delitev Evrope in zaostrene grožnje ter konstantno merjenje moči med ZDA in SZ so se zaključili z razpustitvijo Varšavskega pakta leta 1991, po katerem je SZ po pravilih *fair play* mednarodnih odnosov pričakovala tudi razpad NATO (Ponsard 2007, 64). Ne le, da NATO ni razpadel, s preureditvijo organizacije in z novimi cilji je NATO prevzel mesto najmočnejše varnostno-obrambne organizacije na mednarodnem prizorišču, ki je še vedno, če ne vedno bolj aktualna. Predvsem ameriška politika je v preoblikovanje NATO stopila v prepričanju, da je edini scenarij širitev NATO ali pa njegov propad (Pouliot 2010, 155). Richard G. Lugar, takrat vplivni ameriški senator, je širitev NATO navajal kot pogoj za obstoj zveze (Grizold in Čehulić 2006, 62). Nove zaveznice in preoblikovanje ciljev delovanja je pomenilo vitalne korake za obstoj NATO vse do danes. ZDA so predvsem med 2. svetovno vojno v Evropo vložile veliko sredstev, tako v vojaško-obrambno kot tudi v vojaško-obveščevalno infrastrukturo v Evropi. Bebler (2014) navaja, da je bilo s strani ZDA v infrastrukturo v Evropi vloženo veliko ameriškega denarja, ki se mu ne nameravajo odreči. Doda pa, da se je kljub temu količina ameriških vojaških kapacitet v Evropi drastično zmanjšala. Eden glavnih razlogov ZDA za ohranitev zveze NATO je bila torej prav želja po ohranitvi ameriških vojakov v Evropi in ohranitev ameriških vojaških baz, v katere je bilo vloženo veliko kapitala. S koncem hladne vojne in razpadom SZ je drugače sama potreba po ameriškem vojaškem udejstvovanju v Evropi neznatna, ne pa ničelna.

Preureditev NATO se je izkazala za izjemno uspešno. NATO danes predstavlja edino in najmočnejšo varnostno-obrambno organizacijo na svetu, ki uspešno izpeljuje uspešne vojaške akcije in misije tako, da združuje vojaške enote držav članic in partneric. Po koncu hladne vojne se je izgubila potreba po vojaških intervencijah, ki so z razpadom SZ ponehale. Cilj NATO je tako postala demokratizacija in stabilizacija Srednje in Vzhodne Evrope s širitvijo na Vzhod in nov vidik varnostno-obrambnih odnosov med NATO in novonastalo naslednico SZ, RF (Krickus 2014, 5). Širitev NATO na nekdanje komunistične republike je pomenila prestop iz vzhodnega bloka na Zahod, iz komunizma v kapitalizem, iz diktature v demokracijo. Po razpustitvi Varšavskega pakta je bila želja večine nekdanjih članic Varšavskega pakta vključitev v prvotno evropske integracije in kasneje tudi širitev na evroatlantske integracije, saj je enotna varnostno-obrambna komponenta EU še vedno problematična zadeva znotraj sfere EU. Nekdanje sovjetske republike so na širitev NATO in EU odgovorile s formalno ustanovitvijo CIS, katere članice je predstavljalo 11 nekdanjih republik SZ. Prenagljen poizkus ponovnega zagona SZ prek radikalnih reform pa je SZ

namesto preoblikovanja sovjetskega sistema privedel do njenega razpada 26. decembra 1991. Rusija, nekdanja sovjetska republika je postala samostojna država, RF (Grizold in Ferfila 2000, 87). Z integracijo držav članic nekdanjega Varšavskega pakta v evroatlantsko povezovanje pa se je meja med zahodom in vzhodom Evrope premaknila bolj proti vzhodu kontinenta. To je pomenilo vse hitrejše približevanje državni meji RF, kljub temu da je bil eden izmed glavnih razlogov za potencialno blokado širitve na nekdanje države članice Varšavskega pakta s strani RF. Širitev NATO naj bi po predvidevanju ruske elite potekala postopoma in pod nobenimi pogoji na nekdanje članice SZ. Na to je RF gledala kot na nekakšno obljubo, vendar Bebler (Bebler 2014) pojasni, da taka obljuba nikoli ni bila dana. Pojasni, da je glavni razlog dejstvo, da takrat nihče ni razmišljal o možnosti širitve na Vzhod. Omenjeni dogovor se nanaša na združitev obeh Nemčij in zagotovitev NATO, da v vzhodni del države ne bo namestil svojih vojaških baz in enot. Pojasni tudi dejstvo, da so države same želele v NATO in da so slednji le izpolnili želje vzhodnoevropskih držav po članstvu in potencialni zaščiti pred RF.

Kljub temu da ni bilo podane pisne obljube o širitvi NATO, pa je bila ta za SZ samoumevna. V nasprotnem primeru bi bila lahko usoda razpuščenega Varšavskega pakta drastično drugačna. Sovjetska elita bi verjetno ravnala drugače, če bi predvideli, v kakšnem obsegu in s kolikšno podporo bo širitev potekala. Predvsem pa, da se bo NATO v nadaljnjih letih vse bolj bližal zunanji ruski meji in nazadnje prišel neposredno do zunanje meje RF, kar je za rusko stran še vedno nesprejemljivo. In to kljub temu da je RF država partnerica NATO. Podobno politiko ima do širitve tudi zaveznica RF, Belorusija, ki je nadaljevala rusko politiko proti širitvi NATO. Slednja je že 1996 napovedala projekt jedrske oborožitve, če se NATO približa zunanji meji (Mattox in Rachwald 2001, 264). Širitev NATO torej izziva mnogo več kot le konflikt. Izziva ponovno blokovsko delitev Evrope v 21. stoletju³⁰. Vendar zaradi ruske finančne izčrpanosti in nezmožnosti nasprotovanja NATO in željam držav po članstvu, je bila RF prisiljena postopoma sprejemati širitev EU in NATO globoko v notranjost Vzhodne Evrope. V zvezi s tem je treba opozoriti, da je bila po razpadu SZ, RF kot njena naslednica, preveč zaposlena z urejanjem notranjih zadev in ni imela moči, da bi aktivno sodelovala oz.

³⁰ Mearsheimer razloži bipolarnost po drugi svetovni vojni kot proces, ko je vojna ustvarila stabilnost in red, njeno sesutje pa lahko ustvari nove probleme. Eno izmed njih je širjenje jedrskega orožja, s sesutjem komunizma pa se bo na ta del vrnilo etnično sovraštvo (Mearsheimer v Cox 2007, 171), ki bo vodilo v nestabilnost in konflikte. Hladna vojna je bila nazoren prikaz tega. Nova hladna vojna med RF in zahodnimi zaveznicami pa bi z novim orožjem lahko dodobra zamajala ravnotežje v mednarodni skupnosti.

oporekala v mednarodnih sferi. ZDA in njene zaveznice v NATO so tako dobile prosto pot pri uveljavljanju svojih zunanjepolitičnih interesov brez skrbi pred nasprotovanjem in nenaklonjenosti RF oz. njenih protiukrepov in ogrožanja širitvene politike NATO.

Svet brez Rusije je bil precej bolj primeren za ZDA in njene zaveznice (Rumer 2007, 17). Danes pa si ZDA želijo močnejši gospodarski položaj v svetu in partnerstvo s hitro rastočimi državami, med njimi tudi RF. Partnerstvo z RF je tako pričakovano, saj je svet prepleten z globalnimi grožnjami in problemi, ter bi preprečilo ustanovitev novega bloka, ki bi lahko postopoma izrinil zahodne velesile. ZDA nujno potrebuje stabilno Evropo, saj je poleg vzhodne Azije to področje ameriškega gospodarskega in strateškega interesa. Med glavnimi nalogami zunanje ameriške politike pa je prav evropska stabilnost, katere instrument je NATO (Grizold in Bebler 2000, 19). Seveda se lahko delno strinjam z Rumerjem, vendar je težko izključiti RF iz zahodnih integracij in hkrati ne pričakovati, da se slednja ne bo povezovala v druge, azijske ali južnoameriške integracijske tokove. Prav zato je način, ki ga omenjata Grizold in Bebler, tisti, ki ga ZDA prek NATO dejansko uveljavljajo. Stopnja uspešnosti politike partnerstva med ZDA in RF pa je v veliki meri odvisna od drugih dejavnikov, naj bo to sodelovanje pri razrešitvi varnostnih dilem na mednarodni ravni oz. bilateralnih zapletov pri uveljavljanju predvsem strateških interesov teh dveh velesil, pri katerih se instrumenti NATO niso izkazali za pretirano uspešne. Še več, namesto dialoga po doslej videlih primerih sledi zamrznitev partnerstva, naj bo to ruski izstop ali pa kazen s strani držav članic NATO.

Politika RF se je razvijala v skladu z razvojem varnostno-obrambnega razvoja NATO. Jevgenij Primakov je tako opisal politiko RF po koncu hladne vojne: »Vsi mi v obveščevalni službi (op. novo nastale RF) smo se zavedali, da s koncem hladne vojne ne izginja pomen glavnega nasprotnika« (Primakov 2002, 133). Ta nasprotnik je NATO oz. bolje rečeno ZDA. Po razpadu SZ sta se takratna predsednika ZDA in RF, Bill Clinton in Boris Jelcin dogovorila, da bo ameriška politika do širitve NATO temeljila na treh ne-jih³¹, brez presenečenj, brez hitenja in brez izključevanja (Pouliot 2010, 167). To je bil čas dobrih odnosov med ZDA in RF, podobno, kot sta to slabo desetletje po tem ponovila Putin in Bush. Tu lahko zopet zasledimo koncept obljub s strani ZDA, ki pa so se v praksi izkazale za povsem irelevantne. Obdobje miru in partnerstva med ZDA in RF se je po dosedanjih

³¹ No surprises, no rush, no exclusion.

izkušnjah izkazalo za kratko trajajoče. Odnosi se hitro zaostrijo, ko se pojavi problem, ki zadeva neposredno ZDA ali pa RF. Tudi dialog preide s partnerskega govora na govore v času hladne vojne; ne le bilateralno na ravni dveh suverenih držav, pride do zaostritve odnosov med RF in NATO.

Ruska zunanja politična elita je konsistentna in že od konca hladne vojne opozarja na posledice, ki bi jih prinesla širitev NATO naprej na Vzhod. Leta 1993 so ruski vojni funkcionarji opozorili na kontradikcijo med širitvijo NATO na Vzhod in interesi RF. Predvideli so, da bi širitev v Vzhodno Evropo pomenila prekinitev regionalne povezanosti držav Vzhodne Evrope in RF ter povzročila stanje ekonomske, politične in psihološke grožnje za RF (Mattox in Rachwald 2001, 260). To ni daleč od resnice, saj je prehod v moderne zahodne demokratične sisteme držav, kot je Ukrajina, zelo težak in dolgotrajen (podobno težavo imata Bolgarija in Romunija, kljub članstvu v EU). Ukrajinsko gospodarstvo tako temelji na industriji, ki je nekompatibilna z zahodno in potrebuje čas za prilagoditev tržnemu sistemu zahodnih držav. Podobno je država etnično in politično razdeljena do te mere, da je bodoče članstvo Ukrajine v evroatlantskih integracijah skoraj nemogoče, kar se vidi v trenutnem dogajanju v Ukrajini. Vendar pa je članstvo v NATO odločitev individualne države, ki zaprosi za to. In tega se mora zavedati tudi ruska stran. RF torej ne more preprečiti članstva samega, kar pa ne pomeni, da nima mehanizmov, ki bi to širitev lahko obrnilo v prid strateškim interesom RF. Na primeru ukrajinskega konflikta celo do te mere, da pride do razdelitve države, tako v smislu izgube ozemeljske celovitosti Ukrajine kot tudi do razpada države same ali pa njene potencialne federalizacije. S takšnim izhodom bi si RF zagotovila državo, ki se nikoli ne bi bila sposobna (vsaj v bližnji prihodnosti) povezati z Zahodom. Ruski *ne* širitvi naprej na Vzhod je bil eden izmed pogojev, ki so ga med prvimi navedli ruski voditelji (Ponsard 2007, 87) in katerega razlog je bil, kot smo že omenili, tudi razpustitev Varšavskega pakta. Na NATO in države v neposredni bližini ruske zunanje meje se zato v veliki meri lahko preda odgovornost za dogodke, ki jih ta nadaljnja širitev lahko povzroči oz. jih je povzročila tako na Kavkazu kot tudi v Ukrajini.

Seveda ima RF popolnoma legitimno pravico, da nasprotuje širitveni politiki, ki bi neposredno vojaško ogrožala rusko zunanjo mejo, vendar kot navajata Kugler in Kozintseva (1996, 20), so bile v devetdesetih zahteve RF veliko večje kot le obramba ruske zunanje meje. Predstavniki RF za pogajalsko mizo bi bili tako zadovoljni le v primeru, da bi NATO pristal na t. i. dvojno območje varnosti, v katerem bi bili na prvem, notranjem, območju Ukrajina in

Belorusija, državi CIS, pod ruskim vplivom. Zunanje območje oz. zaščitni pas pa bi predstavljale države srednje Evrope, ki bi s svojo nevtralnostjo predstavljale prehodno območje med NATO ter RF in vzhodnimi partnericami. Tak razplet varnostno-obrambnega sistema ustreza RF, ni pa sprejemljiv za zahodne države, sploh pa ne za države srednje Evrope, ki bi bile v konstantnem območju napetosti. Vendar pa se na primerih Gruzije in Ukrajine zdi, da RF uspeva pridobiti nekakšno dvojno območje varnosti znotraj teh dveh držav. V primeru razkola med političnimi in etničnimi skupinami je videti, da so te države nesposobne za članstvo v zahodnih integracijah. Še več, te države niso več sposobne delovati brez pomoči *od zunaj*. Etnično rusko prebivalstvo in njihovi etnično ukrajinski zavezniki na vzhodu Ukrajine ter separatisti v Severni Osetiji in Abhaziji za RF v praksi pomenijo veto na nadaljnje zahodne integracije. Z njihovo podporo in z energetske diplomacijo tako RF uresničuje manjši del tega, kar sta omenila Kugler in Kozintseva, tudi v času sankcij s strani zahodnega zavezništva.

Danes je Vzhodna Evropa v praksi dejansko tisto, kar je zunaj EU oz. NATO. NATO se je širil z veliko hitrostjo. To pa je pomenilo nove zahteve po izpolnjevanju nujnih pogojev za članstvo. Razlog za te nujne pogoje za vstop je posledica navala držav nekdanjega vzhodnega bloka in neopredeljenih držav v evroatlantske integracije. V grobem so pogoji za članstvo znotraj NATO demokratični napredek, delujoča tržna ekonomija, civilni nadzor nad vojsko in razčiščeni mejni spori (Mattox in Rachwald 2001, 10). Seveda pa so ti pogoji vezani predvsem na čas po razpadu SZ, pred tem je bil edini pogoj zavezništvo v boju proti SZ. Članstvo v NATO v obdobju po drugi svetovni vojni je bilo podobno novačenju zaveznic in širitvi ter močnejši vojaško-obrambni organizaciji z namenom rušenja moči in vpliva SZ v Evropi (Bebler 2014). Demokracija oz. demokratični sistem pred razpadom Varšavskega pakta niti pod razno ni bil glavni pogoj za članstvo. Pogoji za članstvo so produkt obdobja novonastalih držav nekdanje SZ in njihovih želja po vključevanju v evroatlantske integracije kot želja po napredku ali pa iz strahu pred ponovno vzpostavitev SZ oz. podobne tvorbe v okviru RF. Kljub novim pogojem so se države nekdanjega vzhodnega bloka želele pridružiti evroatlantskim integracijam. Nasprotovanje RF temu ni imelo večje teže, saj je bila država tako gospodarsko kot tudi vojaško in politično v krizi. Bližanje NATO zahodni ruski meji pa je nedvomno pomenilo močan udarec za RF, ki je pričela s sodelovanjem v okviru partnerstva z NATO. Drastični zaostritvi odnosov med NATO oz. ZDA in RF je botrovala vojaška operacija NATO na Zvezno Republiko Jugoslavijo (ZRJ), danes Republiko Srbijo med državljansko vojno oz. konfliktom na Kosovu. Glavni razlog za to je bil, da vojaška operacija

ni bila odobrena s strani Varnostnega sveta Združenih narodov (ZN). To je bila vojaška operacija z letalskimi napadi, ki pa jo NATO navede kot »oboroženo človekoljubno intervencijo«. V mednarodno-pravnem smislu je ta operacija zelo problematična in kontradiktorna, saj je treba v notranjem konfliktu suverene države primarno upoštevati načelo nevmešavanja v notranje zadeve suverene države, ki temelji na konceptih državne suverenosti in suverene enakosti držav (Grizold in Bebler 2000, 239). To je tudi prvič po hladni vojni, da so ZDA samostojno oz. brez podpore Varnostnega sveta ZN začele vojaško akcijo v Evropi in za to uporabile NATO kot instrument. Sledil je oster odziv RF, saj ta akcija ni bila le vodena s strani ZDA na ozemlju zaveznice RF, vendar je kljub neupoštevanju Varnostnega sveta ZN uspela postati legitimna akcija naknadno, kot je to navedel Bebler (2014) z naknadno potrditvijo.

ZDA so dovolj vojaško razvite, da niso odvisne od NATO kapacitet. Vendar pa bi z razpustitvijo NATO ZDA izgubile vojaško-strateški položaj v Evropi, veliko infrastrukture in vloženega denarja ter verjetno tudi vpliv na izvajanje evropske varnostno-obrambne politike. George Bush st. je leta 1990 jasno povedal, da kljub temu da ni jasno, kako in s kakšno intenzivnostjo se bo razvijala NATO, želijo ZDA obdržati NATO kot ključni element evropske varnosti in s tem obdržati ameriško prisotnost na starem kontinentu (Grizold in Čehulić 2006, 106). Mihkail Mergelov, predsednik Odbora za zunanje zadeve RF, je celo mnenja, da so prizadevanja zveze NATO, da se Rusija umakne iz Evrope v notranjost Azije (Gidadhubli 2004, 1887). Strah pred izključitvijo RF iz Evrope ter kulturna in etnična povezanost RF z Evropo je eden izmed razlogov, zakaj ima sodelovanje med NATO in RF veliko padcev in vzponov.

Prvo uspešno pogajanje med NATO in RF je prineslo PfP, partnerstvo, s katerim se je začelo sodelovanje med zahodnimi silami in RF, naslednico SZ, nekdanje glavno nasprotnico NATO. PfP je bila platforma za ožje sodelovanje med NATO in državami, ki niso članice NATO, ampak imajo status partnerja in sodelujejo na področju zaznavanja in preprečevanja groženj ter naprednejšega sodelovanja z namenom varovanja miru in blagostanja v Evropi (Mattox in Rachwald 2001, 6). Partnerstvo je približalo NATO državam, ki ne izpolnjujejo pogojev ali pa si ne želijo članstva v NATO, vendar imajo željo oz. namen zagotavljanja miru in varnosti na evroatlantskem območju. Les Aspin, bivši ameriški obrambni minister, je leta 1993 v praksi PfP predvidel le kot predpogoj, ne pa zagotovitev članstva v prihodnosti. Izpostavil pa je tudi dejstvo, da PfP ne pomeni zaščito s strani NATO na področju varovanja mej, vendar pa

vključuje vzdrževanje miru, obnovo in razvoj pomoč, krizno upravljanje, skupne vojaške vaje in izmenjavo informacij (Mattox in Rachewald 2001, 260). V praksi naj bi prav tako PfP tudi deloval. Problem nastane, ko država pride do razreševanja konflikta, v katerem so na nasprotnih straneh partnerske države. To se jasno vidi na primeru RF in Ukrajine. Skupno sodelovanje najnaprednejših držav sveta na področju varnosti sicer pomeni začetek političnega in gospodarskega udejstvovanja držav nasprotnic iz hladne vojne. To je pomemben dogodek ne le na vojaško-obrambnem, ampak tudi na gospodarsko-političnem področju. Vendar je v praksi takšno partnersko sodelovanje uspešno samo v primeru razrešenih konfliktov znotraj držav, česar pa v ukrajinskem primeru ne moremo trditi.

Danes se več ne razpravlja o obstoju NATO, ampak se razpravlja o nadaljnjem razvoju zveze in v kateri smeri bo ta potekala (Grizold in Čehulić 2006, 63). Podobno kot obstoj NATO, tudi sama širitev NATO na Vzhod ni več tabu tema. Z vstopom treh baltskih držav v zvezo je NATO prišel do same zunanje meje RF, kar se je po koncu hladne vojne zdelo nemogoče. Ni pa nujno, da se bo ta fenomen širitve NATO lahko nekoč dejansko zgodil na primerih drugih držav, ki mejijo na RF. Širitev NATO pomeni neposredno grožnjo RF, saj lahko pomeni rusko izoliranost v Evropi in jo izrine iz skupine svetovnih velesil in najpomembnejša širitev bi lahko pomenila izginjanje ruskega vpliva in RF kot ključne velesile v območju zgodovinske povezanosti, vpliva in prevlade (Blank 2000, 33; Vukadinović 1996, 453). Vstop baltskih držav v zvezo NATO je bil ena redkih izjem, ki jih je tolerirala RF, in sicer se je odvil v času globalne vojne proti terorizmu (GWOT), ko so odnosi tako med ZDA in RF kot tudi med NATO in RF dosegli najvišjo raven sodelovanja v zgodovini. Ne le, da je bil predsednik Vladimir Putin prvi, ki je po terorističnem napadu v ZDA 2001 poklical takratnega predsednika ZDA Georgea W. Busha, vendar je tudi RF začela aktivno sodelovati v GWOT, tako diplomatsko kot tudi na informacijsko-obveščevalnem področju. Seveda je bila ta odločitev vzajemna, saj je Putin predvideval, da bo v zameno dobil ameriško in evropsko podporo ruskim vojaškim protiterorističnim operacijam v boju proti islamskim skrajnežem v Čečeniji. Glede na rusko sodelovanje v misijah v Afganistanu je bilo pričakovati ameriško podporo, kar pa se je kasneje izkazalo za napačno. Dogodki, ki so temu sledili, pa so imeli negativne posledice mnogo širše od ohladitve rusko-ameriških odnosov (Blank 2009, 68). Ameriška podpora Gruzijcem je pomenila takojšnji spor z RF in posledično tudi zamrznitev odnosov med državama in znotraj NATO. Vse to je preraslo v konflikt v Čečeniji, ki pa nikoli ni bil v celoti zaključen. RF je z vojaško intervencijo dokazala, da vztrajno večja svojo moč in vpliv na mednarodni ravni in se kaže kot enakovreden nasprotnik

ZDA, česar ni bilo na mednarodni agendi vse od razpada SZ. RF je po konfliktu v Gruziji ameriško prizadevanje za GWOT predvidela ne le kot borbo proti talibanom, vendar tudi kot širjenje ameriške moči in področja vplivanja neposredno na rusko periferijo (Weitz 2005, 8). To je strah, ki ga deli večina ruskega prebivalstva, in strah, ki ga prinaša širitev NATO na Ukrajino.

V smislu odnosov med NATO in RF pa je zgodovinski mejnik predstavljal dogovor o NRC maja 2002 v Reykjaviku, kjer so po petmesečnih pogajanjih končno dosegli dogovor o ustanovitvi slednjega (Krickus 2014, 63). Tako sodelovanje v GWOT kot tudi ustanovitev NRC sta zelo pomembni odločitvi za izboljšanje odnosov med NATO in RF, saj se slednja tudi sama srečuje z islamskimi skrajneži na Kavkazu in je z veseljem začela s povezovanjem v evroatlantske integracije na višji ravni varnostnega sodelovanja in boja proti terorizmu. Do leta 2001 je bilo jasno, kakšno politiko si v prihodnosti želi RF. RF je prvič po hladni vojni začela aktivno sodelovati v mednarodnih odnosih in se vrnila v elito svetovnih velesil. Putinovi dve glavni iniciativi tega leta sta se vrteli okoli ponovne vzpostavitve CIS v ruski interesni sferi ter reorganizacija vojaško-obrambne industrije (Blank 2006, 38). Želja po stabilizaciji Kavkaza ob pomoči NATO in priznavanje CIS kot cone geostrateškega interesa RF sta botrovali odločitvi o vstopu baltskih držav v NATO. Prav zato se RF ni odzvala tako drastično, kot je bilo vidno na primerih Gruzije in Ukrajine³².

Na vrhu v Bukarešti je NATO na pobudo ZDA podala obljubo oz. zagotovila, da bosta Gruzija in Ukrajina nekoč članici NATO³³ (Deklaracija vrha NATO v Bukarešti, 23. člen). Po podpisu te pogodbe je sledil vojaški konflikt med RF in Gruzijo. Kljub pričakovanju gruzijskih oblasti o intervenciji NATO v konfliktu je ta ostala le na političnih in diplomatskih blokadah, ki pa se niso izkazale za uspešne. NATO je s tem izgubil del svoje integritete, saj ni bil sposoben obraniti države, ki so ji obljubili članstvo v prihodnosti. Še več, države so prišle do zaključka, da sama obljuba o članstvu ne pomeni avtomatske zaščite. Zdi se, da bližje, kot je konflikt mejam RF, manj verjetno je pričakovati vojaško intervencijo NATO. Intervencija

³² Baltske države so etnično in zgodovinsko šibkeje povezane z RF oz. SZ, kot so to Ukrajina, Gruzija in Belorusija. S podporo GWOT pa si je RF zagotovila močan argument prisotnosti na Kavkazu.

³³ V 23. členu deklaracije vrha NATO v Bukarešti je podan sklep o bodočem članstvu Ukrajine in Gruzije v NATO. V istem členu deklaracija opisuje željo in pripravljenost NATO za takojšnje sodelovanje in pomoč na najvišjem političnem nivoju s tem, da so zunanji ministri NATO izrazili podporo Akcijskemu načrtu za članstvo (MAP) za Gruzijo in Ukrajino.

podobna tisti, kot je bila ZDA v Srbiji in na Kosovu, primarno brez podpore Varnostnega sveta UN, je v neposredni bližini meja RF ničelna. To bi to pomenilo vojno napoved ZDA in potencialen začetek ne le konflikta v regiji, vendar tudi zaostreni konflikt na ravni 3. svetovne vojne. V najboljšem primeru pa bi sledila nova hladna vojna med zahodnimi velesilami na čelu z ZDA ter vzhodnimi zaveznici, ki so medsebojno povezane in tvorijo konkurenco Zahodu in Severu, države 21. stoletja, držav BRIC (Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska)³⁴.

Dejstvo je, da se Gruzija in predvsem Ukrajina močno razlikujeta od baltskih držav v kulturni in zgodovinski povezavi z RF. Ti dve državi z Belorusijo predstavljajo strateški interes RF v okviru CIS, ki predstavlja gospodarsko združenje bivših republik SZ v Aziji in v Evropi, ki je danes glavni strateški interes RF. Ruski strokovnjaki na področju varnosti združenje CIS opisujejo kot *bližnjo tujino* RF in opozarjajo na možnost uveljavitve Monroejske doktrine, ruske verzije ameriške Monroejeve doktrine³⁵ vezane na območje držav CIS-a (Kugler in Kozintseva 1996, 49). Monroejska doktrina bi tako predstavljala ruski interes v državah CIS in hkrati izolirala vpliv in prisotnost držav članic NATO, predvsem ZDA, s tega strateško pomembnega območja. S to doktrino lahko RF tudi danes upraviči vse dosedanje konflikte, tako v Gruziji kot tudi v Ukrajini. ZDA so prevzele britansko tradicijo nadzora nad mednarodno družbo in zaigrale vlogo svetovnega policaja in sledile anglosaksonski politiki uveljavitve svoje kulturne identitete in jezika na bolj diplomatsko-imperialistični³⁶ način. Podobno je želja in težnja RF ponovna uveljavitev ruske identitete, jezika in kulture v Ukrajini, Gruziji, Belorusiji, Moldaviji in v ostalih bivših sovjetskih satelitskih državah. RF

³⁴ Gospodarsko združenje držav Brazilije, Rusije, Indije in Kitajske, ki pa se lahko razširi na BRIMC (vključuje Mehiko), BRICS (Južnoafriška republika) in BRICET (Vzhodna Evropa in Turčija).

³⁵ Monroejeva doktrina je postavila ZDA na mesto nekakšnega glavnega nadzornika in upravnika držav Latinske Amerike. V osnovi je to govor nekdanjega ameriškega predsednika Jamesa Monroeja v amerškem kongresu 2. decembra 1823, s katerim je želel iz Latinske Amerike izgnati špansko in portugalsko krono ter njune imperialistične težnje po osvojitvi in nadzoru v tej, za ZDA izredno strateško pomembni regiji (Monroejeva doktrina 1823).

³⁶ ZDA si pridržujejo pravico do uveljavljanja ameriške zakonodajne prakse zunaj svojih meja, ki pa predstavlja trn v peti za partnerske države ZDA (Yurgens, Dynkin in Arbatov 2009, 45). Demokratično-imperialistični pristop je nekakšen neoliberalen komunizem, lep primer tega je Coca-Cola. POVED NIMA SMISLA, MANJKA GLAGOL Med drugim bi lahko med demokratično-imperialistični način, ki ga najbolj uveljavljata prav tradicionalni zaveznici ZDA in Velika Britanija, kot je globalno kupovanje modnih oblek s potiskom britanske in ameriške zastave, čeprav bi moralo to biti, razen na uradnih institucijah, veleposlaništvih, konzulatih in uradnih predstavništvih, kjer je to dovoljeno, kaznivo in nesprejemljivo dejanje za večino svetovnih držav.

lahko izkoristi podobne argumente, ki jih uveljavljajo ZDA s podporo NATO, ko označijo dele sveta kot regijo strateškega interesa in kljub nestrinjanju večine držav članic NATO začnejo samoiniciativno misliti. Lahko pa s podporo nekaterih članic (Velike Britanije) brez potrditve Varnostnega sveta UN, kot je bilo to na primeru Kosova in Iraka, tudi drugače uveljavijo svoje interese. Edini kulturno in rasno podoben narod, ki lahko parira ZDA, pa so prav Rusi. Podobno kot v ZDA pa je tudi v RF izjemno pomembna vloga predsednika, ki je med drugim vodja oboroženih sil, vodi Varnostni svet RF, imenuje državne funkcionarje, predsednika vlade in je odgovoren za zunanjo politiko (Grizold in Bebler 2000, 109). Zato je v odnosu NATO in RF izjemno pomemben odnos med ZDA in RF, saj imata podoben način odločanja in vpliv na izvajanje zunanje politike svojih držav. Otoplitvi odnosov med ZDA in RF je botroval tudi izboljšan odnos med predsednikoma, kar se je videlo med obiskom v Sloveniji, leta 2001 na srečanju med Putinom in Bushem. Slednji je javno povedal, da je:

» ... pogledal človeka (Putina op.) v oči in videl, da je zelo odkrit in vreden zaupanja ter da je videl v njegovo dušo; dušo človeka, ki naj bi bil predan svoji državi in njenim najboljšim interesom (Lyne, Talbott in Watanabe 2006, 86)«.

Seveda je za izboljšanje odnosov med državama poskrbel tudi Putin s svojo aktivno politiko udejstvovanja po terorističnem napadu na ZDA le nekaj mesecev po tem srečanju, a je bistven odnos tudi med voditeljema države, ki predstavljata vrhovno poveljstvo dveh svetovnih velesil. Odnosi med voditeljema so bistvenega pomena za razvoj dobrih odnosov med državama in sodelovanja tudi v času nestrinjanja na regionalni ravni, ki je danes v dobi razmaha terorizma izrednega pomena.

Rumer (2007, 26) omenja, da je v konvencionalni vojaški sferi potreba po varnostnem pasu okoli ruskega ozemlja glavna skrb. Države, ki mejijo neposredno na RF, so tako prisiljene upoštevati tako zahodne sile, h katerim se nagibajo, kot tudi ruske interese. To je izredno težko udejanjiti v praksi, saj je sodelovanje med zahodnimi in vzhodnimi silami ter vzdrževanje ravnotežja izjemno težka zadeva, ki pa državam v tem pasu zagotavlja mir, stabilnost in neodvisnost. Vendar le v primeru njihove nevtralnosti oz. zavrnitve članstva v NATO oz. EU. Upam si celo trditi, da je za trenutno stanje v Ukrajini kriv prav strah pred širitvijo zveze NATO na Vzhod. S tem se strinjata tako Bebler (Bebler 2014) kot tudi Yurgens (2009, 15). Oba sta mnenja, da je sicer možnost direktnega napada NATO ali ZDA na RF neznatna oz. celo ničelna, vseeno pa se je treba zavedati posledic, ki bi jih prinesla priključitev NATO.

Nekatere posledice vstopa Ukrajine v NATO bi lahko bile:

- območja konstantnega nasilja ob meji;
- oteženi ekonomski, civilni in humanitarni odnosi z Ukrajino;
- motena tranzicija čez Ukrajino;
- velika izguba Krima in Sevastopola za RF;
- povezovanje RF z nezahodnimi velesilami, predvsem protiameriškimi;
- porast nezadovoljstva z zahodno politiko RF;
- vojaške reforme, ki bi bile ponovno ciljno usmerjene k potencialni vojaški operaciji na starem kontinentu;
- politična destabilizacija Ukrajine, ki bi RF in zahodne partnerice pripeljala v neposreden konflikt (Yurgens, Dynkin in Arbatov 2009, 15–16).

Vse te grožnje so v praksi ne le mogoče, ampak tudi pričakovane. Ne le vstop Ukrajine v NATO, verjetno je kot posledica sankcij RF za slednjo nesprejemljiv tudi vstop Ukrajine v EU, ki v praksi ne pomeni grožnjo varnosti, pomeni pa geopolitično, geostrateško in predvsem gospodarsko izgubo za RF.

4.3. Partnerstvo Ruske federacije in NATO

Po razpadu SZ se je v Vzhodni Evropi pojavilo večje število novonastalih držav, ki so želele k zahodu Evrope. Države članice razpuščenega Varšavskega pakta so takoj pričele z lobiranjem za vstop v evropske in severno-atlantske integracije. Nekatere predvsem iz gospodarskih in političnih razlogov, nekatere pa iz strahu pred novonastalo RF kot naslednico SZ. Tudi RF sama je želela povezovanje z Zahodom, zato se je z ekonomsko rastjo v RF začelo tudi partnerstvo z zahodnimi državami. Po dolgotrajnih pogajanjih med predstavniki NATO in RF je bila januarja 1997 ustanovljena podlaga oz. institucionalni okvir za partnerstvo na področju varnosti med NATO in RF (Grizold in Bebler 2000, 236). To je bil zelo pomemben dogodek za NATO, ki je odprl vrata RF. Država naslednica SZ, katere sam obstoj je botroval vzpostavitvi NATO, je dobila možnost partnerskega odnosa znotraj NATO. Prvič po koncu hladne vojne pa so v istem partnerskem odnosu in na isti strani sodelovali predstavniki večnih tekmič, ZDA in RF. Nikakor pa to ni pomenilo večinske podpore sodelovanju v NATO s strani ruske javnosti. Po vzpostavitvi PpP je del tiste politične elite, ki ni podpiral takšnega

partnerstva z NATO, to tudi javno povedal v znanem moskovskem časniku Nezavisimaja gazeta, v katerem je bilo konec leta 1997 na naslovnici z velikimi črkami napisano: »Zakaj Rusija sploh potrebuje svojo vlado? V Washingtonu je veliko pametnih ljudi, ki ne le, da vedo, kaj naša država potrebuje, vendar nam dajejo tudi konkretna navodila za to.« (Mattox in Rachewald 2001, 174–175).

To je pomenilo, da je dogovor med NATO in RF dejansko dogovor, ki ga vodijo ZDA, in nejevolja izhaja iz dejstva, da so ruska vlada in njeni predstavniki pristali na takšne pogoje. Rusi so nejevoljno izpogajali PfP. Predvsem zaradi prepričanja, da so kljub krizi po zaključku hladne vojne še vedno jedrska velesila, ki ima velik vpliv na evropsko varnostno politiko. Temu primerno je bila s strani RF podana zahteva za poseben status znotraj partnerstva NATO. Zveza takrat šestnajstih držav članic NATO in RF je bila produkt pogajanj leta 1997, ki je v grobem pokrila pogajalska stališča med NATO in RF z upoštevanjem interesov in želja tako zahodnih partneric kot tudi RF (Mattox in Rachewald 2001, 11). Vmesni vzponi in padci v partnerstvu med NATO in RF so vezani predvsem na delovanje slednjih v zunanji varnostno-obrambni politiki, naj bo to na primeru ZRJ ali pa Gruzije, ko se zamrznejo dialogi, sodelovanje in vzpostavijo sankcije. Vendar pa sam nesporazum ne pomeni avtomatično rusko napoved vojne. Po ameriškem izstopu iz Sporazuma o obrambnem protiraketnem sistemu (NMD) je Putin prvotno predlagal zmanjšanje omejitev za testiranja sistema, saj je želel, da se ameriška stran vključi nazaj v dogovor. Po dokončnem izstopu iz sporazuma pa se je ruska stran prilagodila in podobno kot ZDA izstopila iz Pogodbe o strateškem zmanjšanju orožja (START I), ki se je nanašal na omejevanje jedrskih konic na raketnih izstrelkih (Weitz 2005, 60). Vsako nestrinjanje ali pa konflikt interesov med NATO oz. članico NATO in RF tudi ne pomeni zaostritve odnosov, sploh pa ne vojaškega konflikta. Slednje je produkt navzkrižja interesov med RF in NATO na strateško izredno pomembnih položajih, ko so izčrpane ostale možnosti.

Odnosi med NATO in RF so tako vse prej kot enolični, so pestri in s hitrimi odločitvami ter razpustitvijo ter ponovnim sodelovanjem med predstavniki obeh. Predvsem se odnosi spreminjajo premo sorazmerno, kot se spreminjajo odnosi med ZDA in RF. Boljšo predstavbo o odnosih med NATO in RF predstavljajo primeri odnosov na političnem in praktičnem nivoju, ki pa so daleč od podobnih. Na političnem nivoju je NATO ruski nasprotnik, kar se kaže v ruski vojaški doktrini, ki v delovanju in širitvi NATO vidi ogrožanje ruske varnosti. Na praktični in strokovni ravni pa je ruski odnos do NATO drugačen. Ruska politična elita in

vojaški vrh, ki javno obsoja in opozarja na negativne posledice širitve NATO, neuradno priznava, da sam NATO danes ne predstavlja grožnje varnosti RF (Lyne, Talbott in Watanabe 2006, 112). Sodelovanje z NATO ni tisto, kar skrbi RF, ki bi verjetno pristala na polnopravno članstvo znotraj NATO. NATO brez ameriške vojaške doktrine, pod katero znotraj NATO deluje ameriška vojaška misija, pa so razlog ruskega nasprotovanja širitvi NATO. Predvsem takrat, ko je širitev napovedana v države v neposredni sosesčini.

5. SVET NATO–RUSIJA

V prejšnjem poglavju je bilo predstavljeno sodelovanje vse od časa hladne vojne. Svet NATO–Rusija pa je zadnji dosežek v izgradnji tesnejših partnerskih odnosov med NATO in RF. Predhodnik, PJC, je bil trn v peti RF in posledično odnosom med NATO in RF. Za Ruse je predstavljal manjvreden položaj v odnosu med partnericami. PJC je bil posledica pogajanj med NATO in RF leta 1997 o vzpostavitvi platforme za dogovore in pregovore med članicami NATO in RF na sedežu NATO v Bruslju. Razlog nejevolje ruskih predstavnikov je bil položaj RF znotraj PJC, ki ruskim predstavnikom ni dovoljeval veta (Mattox in Rachwald 2001, 23). To je pomenilo frustracijo za RF, predvsem na območjih, na katerih ima RF velik strateški in politični interes, sploh pa glede širitve NATO na Vzhod v neposredno bližino ruske meje. Odnos v PJC je za RF pomenil možnost predstavitve argumentov in stališč, ki pa v praksi brez veta niso imeli nobene teže. Ruski vladni predstavniki, pod vodstvom predsednika Putina, so leta 2002 na predlog NATO o ustanovitvi NRC odgovorili z zahtevo po enakopravnem obravnavanju RF, ki bi predstavljala enakovredno partnerico v odločanju s še ostalimi, do tedaj devetnajstimi državami članicami. Vsaka podobnost sistemu odločanja s PJC bi za rusko stran pomenila zavrnitev predloga NATO za ustanovitev NRC. RF se je iz PJC umaknila poleti 1999, ko so NATO zavezniške sile z ZDA na čelu začele z napadi na ZRJ, predsednik vlade Primakov pa je bil o tem obveščen kar med transatlantskim letom (Krickus 2014, 45). Brez predhodne napovedi so ZDA brez predhodne odobritve Varnostnega sveta ZN začele s prvo vojaško akcijo na evropskih tleh vse od konca hladne vojne. To je RF postavilo v nemočen položaj, same ZN pa v neprijeten položaj, kasneje popravljen z naknadno odobritvijo. Kljub temu pa je za RF to spremenilo pogled tako na NATO, ki je pomenil orodje ZDA kot tudi na kredibilnost ZN.

Večina ruske vojaške in politične elite ter navadnih državljanov je na vojaški napad NATO na ZRJ gledala kot dokaz vpliva širitve NATO in ameriški poskus vpliva na razreševanje

problematik, ki vplivajo na stabilnost in mir v Evropi. Postopki odločanja zveze na primeru vojaškega napada na ZRJ in njegova izvedba pa so pomenili popolno neupoštevanje RF in njenih interesov s strani NATO (Mattox in Rachwald 2001, 170). Še posebej, ker je bila misija kljub kontradiktornosti naknadno odobrena s strani ZN. To je za RF pomenilo nespoštovanje odprto mednarodnega prava tako ZDA kot tudi NATO. Če se izrazim drugače, cilj opravičuje sredstva. Temu je sledil popoln umik ruske vojaške in politične elite iz NATO. Partnerski odnos med RF in NATO je v praktičnem primeru vojaške akcije na ZRJ pokazal podrejeni položaj RF. Kljub ponovni vrnitvi v PJC leta 2002 so predstavniki RF PJC doživljali kot institucijo *devetnajst proti ena*³⁷ (Krickus 2002, 40). Prav zato je sprememba pod vplivom NRC pomenila izboljšanje odnosov med RF in NATO, saj je pomenila združevanje držav podpisnic na področji skupnega interesa v nasprotju z PJC, kjer so bili odnosi bilateralni, torej NATO + 1 (NATO 2015). Svet NATO–Rusija je pomenil ločnico v mednarodnih odnosih in prvič po hladni vojni v praksi ustvaril kanal za enakovreden partnerski odnos med nekdanjimi blokovskimi tekmicami. Poseben segment tega poglavja bomo namenili odnosom ZDA do NRC, kot platformo za sodelovanje med ZDA in RF na multilateralni, bolj »sproščeni« ravni, ki vključuje tudi evropske velesile. To poglavje je pomembno predvsem zaradi dejstva, da je RF bolj nagnjena do kompromisov pri sodelovanju z evropskimi zaveznici kot na bilateralni ravni z ZDA.

Kot je bilo že povedano, je prenovljeni NRC zamenjal PJC, ki je posvetovalni mehanizem med NATO in RF vse od podpisa Ustanovne listine NATO–Rusija o medsebojnih odnosih. Po Weitzu (2005, 60) je leto 2002 prelomnica za obnovo medsebojnega sodelovanja z NRC. Akcijski načrt za boj proti terorizmu in vzpostavitev NRC se je odvil 28. maja, leta 2002, v Rimu. Lyne, Talbott in Watanabe (2006, 112) navajajo še en zanimiv vidik vzpostavitve NRC, in sicer kot produkt nove dobe sodelovanja po 11. septembru 2001. Takrat so odnosi tako med RF in NATO kot tudi med RF in ZDA prvič po intervenciji NATO v ZRJ dosegli najvišjo raven sodelovanja in medsebojnega zaupanja. Verjetno nikoli v zgodovini Rusije in ZDA ti državi nista sodelovali tako intenzivno kot po septembrskih napadih na ZDA. Seveda je spet govora o javnem sodelovanju na bilateralni ravni ali pa znotraj okvirov NATO, saj je za zaprtimi vrati tega veliko več. Kljub temu pa ne preseneča vzpostavitev NRC

³⁷ Neupoštevanje in ignoriranje RF v PJC, nezmožnost veta in močna povezanost med devetnajstimi državami članicami NATO je ruskim predstavnikom vlivala status opazovalca in ne partnerja.

nitimi izboljšanje odnosov med NATO in RF, saj je bil to čas nove vojne na globalni in ne več bilateralni ravni.

Po terorističnem napadu na New York je ameriški predsednik George W. Bush povabil ruskega predsednika Putina na obisk v ZDA. Prvič po hladni vojni se je v Teksasu na domačem ranču takratnega predsednika govorilo o konkretnem predlogu za integracijo RF v evroatlantski varnostni sistem. Izredno pomembna zadeva, ki je na globalni ravni predstavila prijateljsko zavezništvo med voditeljema dveh velesil. Nedolgo po tem so britanski mediji poročali o pismu takratnega predsednika vlade Velike Britanije, Tonyja Blaira generalnemu sekretarju NATO, voditeljem držav članic NATO in Putinu, ki predlaga ustanovitev NRC (Krickus 2014, 34). Najbližja zaveznica ZDA v Evropi je tako takoj po srečanju med ZDA in RF v ZDA podala predlog za vzpostavitev nove institucije za dialog med NATO in RF, ki je bila bolj sprejemljiva za rusko stran kot PJC sam. Odmeven teroristični dogodek je zbližal ruske in zahodne sile v skupnem cilju na globalni ravni, kar je botrovalo stabilizaciji odnosov in skupnem globalnem odzivu islamskem skrajnem gibanju. S tem si je RF pridobila možnost vstopa na partnerski ravni v severnoatlantske integracije s podporo ZDA in njenih evropskih zaveznic.

Ni pa zavezništvo edino, kar je RF uspela pridobiti od sodelovanja v okviru NATO. Ameriški uspehi v Afganistanu v boju s talibani in Al Kaido so ogromno doprinesli k varnosti RF same. Od leta 2002 sta ameriška vojska in NATO poskrbela, da je južna ruska meja bolj varna, kot je bila vse od razpada SZ (Krickus 2014, 42). To je seveda res, vzajemno je ameriški uspeh RF rešil konstantnega problema talibanov v neposredni bližini svoje južne meje. V zameno pa je RF dopustila gradnjo ameriških vojaških oporišč v državah v neposredni bližini ruske meje, kar je bilo do takrat malo verjetno ali pa celo nemogoče.

Po Blanku (2006, 40) je originalna pogodba NRC iz leta 2002 osnovna struktura in rezultat sodelovanja obeh strani in se osredotoča na bilateralno in multilateralno krepitev na sedmih osnovnih področjih:

1. boj proti terorizmu, ki vključuje mednarodno in medinstitucionalno izmenjavo informacij obveščevalnih agencij;
2. krizno upravljanje in ohranjanje miru;
3. neširjenje in nadzor orožja;

4. nadzor orožja in vzpostavitev pogojev za zaupanje v delovanje pogodb o nadzoru orožja;
5. sistem protiraketnega ščita;
6. iskanje in reševanje na morju;
7. sodelovanje in obrambne reforme med vojaškimi enotami RF in NATO;
8. nujne civilne potrebe in njihovo upravljanje;
9. nove grožnje in izzivi.

Poleg omenjenih področij pa se lahko s soglasjem držav članic na agendo NRC dodajo tudi nova interesna področja. NRC predstavlja mehanizem za posvetovanje, doseganje soglasij in skupnih odločitev, sodelovanj in skupnih akcij, v katerih posamezne članice NATO in RF delujejo kot enakopravne partnerice na razreševanju širokega spektra varnostnih problematik, ki so v skupnem interesu vseh. Srečanja vodi generalni sekretar NATO, veleposlaniki in vojaški predstavniki pa se srečanj udeležujejo enkrat mesečno, medtem ko se zunanji, obrambni ministri in načelniki generalštabov srečujejo dvakrat letno. Vsi omenjeni pa se udeležujejo občasnih vrhov NRC (NATO 2015). Seveda pa se v primeru zamrznitve delovanja NRC to za določen čas razpusti. Do zamrznitve oz. razpustitve NRC pride v primeru večjih konfliktov, v katere so vpletene zaveznice NATO ali pa RF, kar pa privede do prekinitve dialoga in v večini primerov tudi diplomatskih misij. Zadnji primer posledic ukrajinske krize je ne le suspendiral NRC, vendar tudi gospodarsko sodelovanje članic NATO in EU z RF in obratno. Uvedba sankcij kot mehanizma s strani zahodnih zaveznic pa se je izkazala kot neuspešna. Menim, da je to posledica dejstva, da je že od začetka hladne vojne RF pod sankcijami, v zadnjem primeru pa se je namesto na Zahod obrnila na Vzhod. Seveda to pomeni velike izgube za RF, nedvomno pa tudi za zahodne zaveznice, ki so z sankcijami slednji izgubile ogromen trg.

Namen vzpostavitve NRC ni bil nadomestitev Severnoatlantskega sveta (NAC), katerega naloga je, da z agende NRC lahko začasno ali dokončno umaknil teme, ki bi bile za RF nesprejemljive oz. bi za NATO predstavljale potencialno vojaško grožnjo (Krickus 2002, 64). NATO je s tem pokazal pripravljenost sodelovanja z RF na partnerski ravni, v nasprotju s predhodnim obravnavanjem RF, NATO in Rusija. Po predhodnem ruskem predlogu iz leta 2001 je leta 2002 NRC ustanovil ad hoc delovno skupino za področje mobilnega obrambnega protiraketnega ščita (Weitz 2005, 69). Ta skupina strokovnjakov je bila ustanovljena kot posledica dobrih odnosov med NATO in RF ter izpolnitev želja ruskih vojaških

strokovnjakov iz leta 2001, ki si želijo sodelovanja in izmenjave znanj s partnerskimi državami v NATO. Predvsem pa odpira možnost sodelovanja na temo protiraketnega ščita RF z ZDA, kar je še danes zelo kontroverzna tema, seveda le na politični ravni. Želja po izmenjevanju znanj je nekaj povsem običajnega tudi med vojaškimi generali NATO kot tudi RF. Kot navaja Bebler (2014), je med ruskimi strokovnjaki na vojaškem področju želja po sodelovanju s kolegi v NATO na področju razvoja novih tehnologij, znanj in predvsem informacij.

V teoriji NRC predstavlja uspešno rešitev za sodelovanje med NATO in RF, vendar kljub sodelovanju na področju reševanja stalnih problematik (konflikti na Balkanu, Ukrajini, Belorusiji, srednji Aziji, Bližnjem vzhodu, v Afganistanu, energetske varnosti in protiraketnem ščitu), razprave potekajo po sistemu *oko za oko, zob za zob*. Predstavniki RF so Gruzijo pripravljene postaviti na agendo le, če bodo ZDA na agendo postavile Irak in podobno (Pouliot 2010, 114). Tako razreševanje problematik in konfliktov pa nikakor ne prinaša pozitivnih rezultatov. Leta 2003 so ruske oblasti objavile Belo knjigo oz. *Ivanovo doktrino*, ki je predstavljala rusko zunanjo politiko tega časa, predstavljeno s strani obrambnega ministra Ivanova. V tej doktrini je ruska stran pozvala NATO k dokončni prekinitvi vseh posrednih in neposrednih elementov protiruske politike tako v smislu vojaškega načrtovanja misij kot tudi političnim izjavam držav članic NATO. V primeru, da bi NATO nadaljevala z doktrino protiruske politike, pa bi bila RF prisiljena k ponovnemu temeljitemu razmisleku o vojaškem načrtovanju, nabavi orožja in predvsem spremembah v ruski jedrski strategiji (Blank 2006, 7). To je zelo oster odziv, ki pa ni nepričakovan s strani NATO. In prav tak odnos je trenutno aktualen med NATO in RF. Vsako vojaško vmešavanje v notranji konflikt v Ukrajini s strani članic EU ali NATO pomeni ponovno hladno vojno med Zahodom in Vzhodom. Vendar pa je težko pričakovati takšno politiko NATO, predvsem če je protiruska politika še vedno aktualna v zunanjepolitični sferi najbolj vplivne članice NATO. Prav tako pa tudi RF, kljub sodelovanju z ZDA v okviru NATO, ZDA še vedno obravnavajo kot tekmico, če ne celo nasprotnico. Naloga NRC je torej odprava tako protiruske kot tudi protiameriške paradigme znotraj Sveta. Sodelovanje temelji na reševanju globalnih problematik in temu primerno je pomembno, da se vse strani zavedajo vitalnosti delovanja Sveta, kot je NRC. Predvsem v tako izzivih 21. stoletja, ki jih predstavlja finančna kriza, razmah terorizma in begunska kriza.

Oktobra 2004 so obrambni ministri NRC sestavili splošni okvir za vojaško-politične smernice med NATO in RF³⁸, ki je prvič jasno definiral cilje, naloge, postopke in ostale elemente, ki urejajo področje skupnih operacij (Weitz, 2005, 66). Vendar pa so diplomatske strategije predvsem dveh velesil znotraj NRC, RF in ZDA podobne tistim iz hladne vojne. Na varnostno-obrambnem področju, tudi znotraj NATO, kot smo že omenili, sta RF in ZDA bolj nasprotnici kot partnerici. Druga drugi na papirju še vedno predstavljata grožnjo, kljub dejstvu, da je hladne vojne že dolgo konec. RF zahteva uspešno sodelovanje in nemoteno delovanje NRC upoštevanje ruskih interesov in pogojev, prav tako pa ima za nemoteno delovanje NRC tudi NATO svoje pogoje.

Lavrov, zunanji minister RF je leta 2006 navedel predpogoje za rusko sodelovanje v NATO:

1. odločen *ne* širitvi NATO v Ukrajino in Gruzijo;
2. *ne* vojaškim bazam v neposredni bližini ruske meje, niti če je baza namenjena protiterorističnim akcijam v Afganistanu ali na Bližnjem vzhodu;
3. podrejenost NATO v ZN v primeru vojaških akcij (Blank 2006, 9).

V nasprotnem primeru bi lahko neupoštevanje RF pomenilo grožnjo varnosti ne le v Evropi, ampak tudi širše, celotni mednarodni skupnosti. Od leta 2008 in kriznega žarišča v Gruziji se poraja vprašanje kredibilnosti NATO, kar vlija strah predvsem baltским državam, ki se verjetno sprašujejo, kaj lahko NATO naredi v primeru konflikta na zunanji meji RF. Bebler (2014) ogroženo kredibilnost NATO pojasni tako, da je v smislu obljube NATO na vztrajanje ZDA bilo ponujeno nekaj, kar se je v okviru NATO pokazalo kot nepremišljena poteza, ki je zveza ni bila zmožna uresničiti. Posledica tega je dokončna izguba ozemlja. Večni strah baltških držav pred RF bi, kljub temu da je okupacija, napad ali kakršen koli podoben scenarij na območju baltških držav nesmiseln in neverjeten. Verjetno pa bi celo pripeljal do eskalacije v zaostritvi odnosov. Mediji (Rtvslo 2015a) govorijo o možnosti postavitve težkega orožja na več vzhodnoevropskih in predvsem na območje Baltika, kjer je prisoten duh potencialne vojaške invazije RF, kljub temu da je RF danes ena izmed velesil, demokratična in kapitalistična država, katere cilj nikakor ni okupacija baltških držav. Za razliko od Gruzije, Belorusije in Ukrajine je tu zelo malo etnično ruskega prebivalstva, hkrati pa je to območje, kjer RF že dolgo nima vpliva. Tudi številčno ruska vojska pod pristojnostjo ruskega obrambnega ministrstva predstavlja le frakcijo svoje sovjetske predhodnice. Po poročilu v

³⁸Political-Military Guidance towards Enhanced Interoperability between NATO and Russian Forces.

reviji The Military Balance iz leta 2006 šteje aktivna sposobnost ruske vojske nekaj čez milijon vojakov, četrtno vojaške sposobnosti SZ ob koncu hladne vojne (Rumer 2007, 68). Vdor RF na območje baltskih držav pa je neverjeten in nikakor ni v interesu RF, kar se kaže tudi ob mednarodnih incidentih s preletavanjem ameriških in ruskih letal na tem območju. To je le razkazovanje moči, ki pa nikakor nima večjih posledic, saj nihče od udeležениh akterjev nima želje po zaostrenem konfliktu.

V Svetu NATO–Rusija bi lahko baltske države odigrale ključno vlogo pri ponovni otoplitvi odnosov med NATO in RF, če bi namesto vojaške napetosti v regiji težile k stabilnosti in miru ter izboljšanju odnosov z RF. Postavitev težkega orožja in večanja vojaških kapacitet na neposredni meji baltskih držav z RF pomeni grožnjo zunanji meji slednje in predstavlja prvi korak v izzivanju konflikta in potencialne, sicer nesmiselne, zaostritve odnosov v neposredni sosesčini. V praksi pomeni podobno oboroževanje s strani RF na drugi strani meje, ki pa lahko traja v nedogled. V okviru Sveta NATO–Rusija bi prav baltske države lahko lobirale za mirno rešitev in zagotovitev RF, da se nikoli ne bo vmešavala v njihovo suverenost in teritorialno integriteto. V zameno pa bi pridobile stabilnost in mir v regiji ter odpravile stalno grožnjo velikega potencialnega okupatorja z Vzhoda na miren način.

5.1. Svet NATO–Rusija in ZDA

Vezi med ZDA in RF so kljub večnemu sporu in previdnemu, včasih celo sovražnemu odnosu, zelo močne. Bill Clinton, bivši predsednik ZDA, je s pričetkom mandata pričel z izgradnjo trdnjših odnosov med državama. Nekaj ur po Clintonovi inavguraciji je ta že govoril po telefonu s takratnim predsednikom RF, Borisom Jelcinom. V nadaljnjih osmih letih je takratni ameriški predsednik urejanju in vzdrževanju dobrih odnosov z RF namenil več pozornosti in časa kot kateri drugi državi (Lyne, Talbott in Watanabe 2006, 82). To dokazuje večplastnost odnosov med državama in željo obeh strani po sodelovanju. Odnosi med državama so bili po hladni vojni boljši kod kadarkoli prej. Za ZDA NATO predstavlja najpomembnejšo mednarodno organizacijo, katere delovanje pa zahteva sodelovanje tudi zunaj nabora držav članic. Partnerstvo z RF in dialog med NATO in RF, katerega produkt je NRC, pa je dokaz potrebe NATO po ruskem doprinosu zvezi in obratno, želja ruske vojaške elite po sodelovanju in izmenjavanju informacij. V praksi pa znotraj NRC ni vse tako popolno. NRC lahko, kot pravi Krickus (2002, 78), predstavlja tudi velik problem za ZDA. V

primeru nestrinjanja RF in drugih partneric NATO, kot je bilo to v primeru Iraka³⁹, se lahko zgodi, da se znotraj NRC NATO obrne proti ZDA. Posebej v primerih, v katerih strateški interesi ZDA sovpadajo s strateškimi interesi druge močne evropske sile, ki se je politično sposobna zoperstaviti ali postaviti ob bok RF (Francija ali Nemčija). Strah ZDA je dejstvo, da bi lahko NRC oviral ameriškega predsednika, vrhovnega poveljnika ameriških vojaških sil, pri izvajanju vitalnih varnostnih interesov ZDA. Tako kot Bebler (2014) opozarja na kompleksnost in večslojno sodelovanje med RF in ZDA, tudi Pouliot (2010, 97) priznava, da so rusko-atlantski varnostni odnosi veliko bolj kompleksni, kot jih bo lahko sploh zajelo in pokrilo diplomatsko sodelovanje v NRC.

Bistvo sodelovanja ZDA znotraj NRC so prijateljski odnosi z Moskvo. Ruska stran bi se tako lahko otresla občutka izoliranosti z Zahoda, kot je bilo to v času hladne vojne. NATO pa bi RF dal možnost, da bi slednja nekoč lahko postala polnopravna članica, kar bi pomenilo olajšanje za države na ruski zahodni meji, ki se še vedno bojijo možnosti ponovitve ruskih zgodovinsko-imperialističnih teženj (Mattox in Rachwald 2001, 10). Seveda pa se predvsem ZDA nikakor ne bi strinjale s polnopravnim članstvom RF v NATO, saj bi to pomenilo, da ima znotraj zveze ruska stran enakovredno moč ameriški. Posledica tega bi bil lahko ruski veto glede številnih ameriških vojaških operacij visokega geostrateškega interesa za ZDA. Problem je v tem, da se odnosi med RF in NATO v primeru ameriškega ali ruskega nestrinjanja s politiko oz. postopki druge med velesilama hitro ohladijo. Verjetno temu botruje dejstvo, da se je po razpadu SZ in pojavi novih globalnih groženj izven evropskega okvira NATO povzdignil na drugo mesto v uveljavljanju ameriških varnostnih interesov (Krickus 2014, 46). Postal je nekakšne zunanjepolitični instrument za uveljavljanje interesov ZDA.

Prednost ZDA je v sposobnosti samostojnega pričetka vojne in posebni pogoji, pod katerimi uveljavljajo ameriške varnostne interese. Seveda pa to ni v prid razvoju dobrih odnosov med partnericama znotraj NRC. Posledice se kažejo tako v prekinitvi ali ohladitvi odnosov med ruskimi predstavniki v NRC ali pa z uvajanjem sankcij RF s strani držav članic NATO. NRC predstavlja most med RF in NATO, vendar pa kljub izboljššanemu dialogu med sodelujočimi partnericami in večjo vključenostjo RF v agendo NATO, NRC ni sposoben preprečiti

³⁹ Posredovanje v Iraku kot posledica terorističnih napadov v ZDA leta 2002 ni bilo v skladu z mednarodnim pravom in ZDA ni uživala podpore večine držav članic NATO.

konfliktov na ravni Gruzije ali pa Ukrajine. Ne NATO ne ZDA same ne morejo oz., bolje rečeno, nočejo ogroziti mednarodne varnosti z napadom na strateško pomembna območja za RF brez odobritve Varnostnega sveta OZN, kot je bilo to storjeno leta 1999 v Srbiji. Kugler (Kugler in Kozitskova 1996, 168) opozarja, da bi v nasprotnem primeru to pomenilo nov bipolarni spopad, ki bi svet potisnil v *hladni mir*⁴⁰. Sama sem mnenja, da se je s koncem hladne vojne med ZDA in RF dejansko začel hladni mir. Tiha tekma, v kateri se delijo nekatere informacije med velesilami, ne pa tudi tehnologija. Z napredkom držav, kot so države BRIC, še posebej RF in Kitajske, pa je to postalo vse bolj očitno. Bolj ko se RF razvija, bolj je vidna nova železna zavesa, ki je presekala Ukrajino. Razvoj ruske in kitajske gospodarske in predvsem vojaške zmogljivosti, ki se počasi pripravljajo na prevzem transnacionalnih vlog, je vitalnega pomena. Tudi na področju varnosti in na strateško pomembnih območjih, za Kitajsko je to Južnokitajsko morje, za Rusijo pa je to Ukrajina, so odnosi med NATO oz. ZDA dosegli nove razsežnosti. Na ukrajinskem primeru se je pokazalo, kako nespametno je zagotavljati varnost državam partnericam, ko je nasprotna stran v konfliktu z drugo velesilo. NRC je tu nemočen in mogoče je za odnose med NATO in RF celo bolje, da se razrešitev konflikta prepusti, kot pove Bebler (2014), za RF bolj sprejemljivi EU.

Pomembnost dialoga med NATO in RF preko NRC je leta 2005 poudaril Putin, ki je povedal, da je bil vstop v partnerstvo in dialog z NATO, kljub ruskem nasprotovanju nadaljnje širitve NATO na Vzhod, pravilna odločitev. Kljub nestrinjanju je poudaril rusko željo po poglobljenemu sodelovanju na področju obrambe in obrambne industrije. Vsem konfliktom navkljub partnerstvo med RF in NATO postaja glavni mehanizem za globalno stabilnost in mir (Blank 2006, 35). Prav NRC je ključnega pomena tudi za odnose med RF in ZDA. Ti dve državi sta skupaj sodelovali znotraj več mednarodnih operacij, vse od poveljne stabilizacije v državah nekdanje Jugoslavije do skupnih protiterorističnih operacij zunaj in znotraj svojih teritorialnih meja. Strokovnjaki obeh držav pa skupaj sodelujejo na projektih zmanjšanja globalne nevarnosti, kot je to zaustavitev širitve in preprodaje orožja (Weitz 2005, 41). Leta 2002 sta bila ob podpisu Rimske pogodbe medijsko pomensko izpostavljena le Bush in Putin v nasprotju z ostalimi voditelji držav članic NATO. V strogo varovanem območju so se

⁴⁰ Hladni mir je milejša različica hladne vojne, diplomatska vojna z uvedbo novih sankcij in prerazporeditve moči med Zahodom (v katerega spadajo tudi nekatere nekdanje republike Sovjetske zveze) in Vzhodom (RF, Kitajska) predvidoma brez oboroženega konflikta. Nekateri avtorji, kot so Kugler in Bebler (Kugler in Kozitskova 1996, 168, in Anton Bebler 2014) so pristaši te teorije.

slednji obvezali k skupnem prizadevanju za graditev trajnostnega miru v evroatlantskem območju, ki temelji na demokratičnih načelih, sodelovanju pri zagotavljanju varnosti in skupnega sodelovanja pri zagotavljanju varnosti v evroatlantskem območju med državami, ki temeljijo na načelu nedeljivosti (Krickus 2002, 65). To je bil pomemben trenutek za partnerski odnos RF z ZDA. Prvič se je tako tudi ruska stran zavzela za medsebojno zagotavljanje varnosti s partnerskimi NATO zaveznicami, vključno z ZDA.

Z NRC sta RF in NATO ustanovile forum, v katerem med drugim potekajo pogajanja in dogovori o razvoju projekta skupnega protiraketnega sistema v RF in Evropi. Ko so se leta 2002 ZDA umaknile iz Pogodbe o protibalističnih izstrelkih (ABM⁴¹), so ZDA podpisale nov sporazum z Rusijo, Moskovsko pogodbo o strateškem zmanjšanju jedrskega orožja med ZDA in RF in vzpostavile novi sistem nadzora nad orožjem in izboljšale odnos do jedrske oborožitve med bivšima nasprotnicama (Rumer 2007, 19). Kljub umiku iz Pogodbe o ABM so se ZDA tako hitro odzvale na bilateralni ravni in s podpisom podobne pogodbe dosegle, da so odnosi med državama dosegli vrh vse od razpada SZ. Dobri odnosi in sodelovanje med RF in ZDA oz. NATO pa so nujni za stabilnost, tako v Evropi kot tudi v mednarodni vojaško-politični sferi. NRC je platforma, ki je nujna za razreševanje globalnih problematik. Kljub temu pa o večjih izzivih zataji, kar je krivda tako članic NATO kot tudi RF same. Partnerstvo med NATO in RF znotraj NRC bi moralo temeljiti na razrešitvi in ne zamrznitvi problemov, česar pa se niti ZDA kot najvplivnejša članica niti RF ne zavedajo, vse dokler ni prepozno, kot v primeru terorističnih napadov v ZDA.

6. Širitev NATO

Pogodbenice te pogodbe ponovno potrjujejo svoje zaupanje v cilje in načela Ustanovne listine Združenih narodov ter svojo željo, da bi z vsemi narodi in vladami živele v miru. Odločene so varovati svobodo, skupno dediščino in civilizacijo svojih narodov, temelječe na načelih demokracije, osebne svobode in vladavine prava. Prizadevajo si za spodbujanje stabilnosti in blaginje na severnoatlantskem območju (Severnoatlantska pogodba, uvodna izjava).

⁴¹Anti-Ballistic Missile Treaty.

V tem poglavju bo, po prej predstavljenem sodelovanju in partnerstvu, sledilo kritično področje spora med NATO in RF. To kritično področje je širitev NATO naprej na Vzhod. NATO je bil, kot smo že omenili v prejšnjih poglavjih, ustanovljen leta 1949 s strani dvanajstih držav podpisnic Severnoatlantske oz. Washingtonske pogodbe. V naslednjih petih mesecih od podpisa Washingtonske pogodbe so parlamenti držav članic ratificirali pogodbo in te so tudi uradno postale države članice NATO (NATO 2013b). V nadaljnjih letih se je zveza širila, najbolj v letih od 1991–2004, ko je v svoje vrste sprejela celo nekdanje članice SZ, ki so bile še v času hladne vojne na nasprotni strani in t. i. neuvrščene države. Prelomno je bilo leto 2002 in ustanovitev NRC. Partnerstvo med NATO in RF je prvič po hladni vojni doseglo najvišjo raven sodelovanja. Vendar pa je za razumevanje delovanja RF znotraj NRC potrebno tudi razumevanje ruske kulture. Lionel Ponsard (Pouliot 2010, 137) je zapisal ključno razliko med mednarodno besedo *ne* in njeno ekvivalentno *nyet* v ruščini. Navede, da je *nyet* skoraj avtomatičen ruski odgovor na vse. Kar je pri zahodnih silah razumljeno kot znak nepripravljenosti za sodelovanje, v ruščini začetni *ne* ni nujno končni *ne*, je le sredstvo pogajanja, ki je globoko zasidrano v ruski kulturi, poudarja Ponsard. Podobno, kot je za arabski svet značilno pogajanje za ceno izdelkov, je tudi za Ruse značilna negativna izhodiščna točka, ki pa nikakor ni zadnja. Potrditev te teze je tudi grožnja ruskega obrambnega ministra Pavla Gračeva in ruskega generala Aleksandra Lebeda, ki sta leta 1995 grozila s prestrukturiranjem ruske vojaške prisotnosti v državah nekdanje SZ v primeru nadaljnje širitve NATO na Vzhod (Mattox in Rachwald 2001, 263). Seveda se je to stanje umirilo po dialogu med NATO in RF. Širitvi na Vzhod je botroval ruski *ne*, kar pa nikakor ni pomenilo, da tega kasneje niso sprejeli, čeprav neradi. V nadaljevanju bodo predstavljene faze širitve NATO, sledila pa jim bo analiza odziva RF in odziva mednarodne skupnosti, predvsem zahodnih zaveznic.

6.1. Faze širitve NATO

Po hladni vojni je NATO s preureditvijo dosegel status edine uspešne in še vedno delujoče mednarodne varnostne organizacije na svetu. EU je bila v tem času še vedno le gospodarska zveza. Ne glede na željo po postopnem usmerjanju k politični integraciji EU tudi v današnji obliki nikakor ni zmožna delovati tako, kot deluje NATO na skupnem varnostno-obrambnem področju. To je bil razlog, da so centralne in vzhodne evropske države začele z integracijo v NATO (Mattox in Rachwald 2001, 9). Znotraj EU tudi ni organizacije, ki bi lahko delovala

tako uspešno in s tako intenzivnostjo na transnacionalnem vojaško-obrambnem področju. Kljub nestrinjanju mednarodne javnosti s postopki nekaterih članic (predvsem s strani ZDA), pa je treba priznati, da je danes obstoj NATO nujna na področju mednarodne varnosti. To se vidi tudi prek partnerskih odnosov velesil z NATO. Primer je prav partnerski odnos RF z NATO, kljub nestrinjanju s politiko širitve na Vzhod. Še več, RF še naprej pripravljena na tesnejše sodelovanje z NATO. Širitev NATO se je začela z ustanovno dvanajsterico leta 1949, sledilo pa je še šest faz priključevanja, vse do zadnje, leta 2009.

Faze širitve NATO :

1. Leto 1949: Belgija, Danska, Francija, Irska, Italija, Kanada, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Portugalska, Velika Britanija in ZDA.
 - a. Islandija je v NATO vstopila brez vojaških enot. Obalna straža, nacionalna policija, protiletalski obrambni sistem in prostovoljna mirovna misija ob pomoči držav zaveznic NATO, ki sodelujejo pri zračnem nadzoru od leta 2008 so varnostno-obrambna struktura Islandije. Leta 1951 je bil podpisan bilateralni sporazum Islandije z ZDA, ki je veljal vse do 2006, ko so vojaške sile ZDA zapustile otok.
 - b. Francija je leta 1966 izstopila iz vojaške strukture NATO, saj je želela večjo vojaško-obrambno neodvisnost od ZDA. Francija je tudi izstopila iz določenih odborov znotraj NATO, kot so Skupina za jedrsko načrtovanje in Odbor za obrambno načrtovanje ter preselila sedež NATO v Bruselj. Leta 2009 se je Francija ponovno v popolnosti integrirala v NATO.
 - c. ZDA kot največja in najvplivnejša članica NATO ima znotraj svojih baz v okviru NATO misij poseben status in pristojnosti.
2. Leto 1952: Grčija in Turčija.
 - a. Z vstopom Grčije in Turčije je zveza NATO pridobila t. i. južni blok in pomembno strateško točko na JV Evrope, ki NATO pooseblja vlogo velikega brata v nadzoru nad Bližnjim vzhodom, Azijo, Afriko in Mediteranom. Poleg tega je članstvo Turčije pomenilo večjo neodvisnost od SZ ter zmanjšanje komunističnega vpliva v Grčiji.
3. Leto 1955: Nemčija.
 - a. Pogajanja z Nemčijo so bila dolgotrajna, saj je bilo treba izpolniti določene pogoje. Prvi je bil sam proces priključitve in članstva v NATO, Nemčija je

morala vstopiti v obrambno strukturo takrat še Zahodnoevropske unije (ZEU)⁴², države zmagovalke 2. svetovne vojne (Francija, VB, ZDA in SZ) pa so se morale umakniti z zasedenih območij v Zahodni Nemčiji. Leta 1990 je po združitvi Zahodne Nemčije z vzhodnim delom Zvezna republika Nemčija postala članica zveze NATO.

4. Leto 1982: Španija.

- a. Država, ki je v NATO vstopila neposredno po diktaturi generala Franca, brez širše podpore javnosti in z nestrinjanjem največje opozicijske stranke (PSOE)⁴³. Prvotno je bila Španija zadržana v vojaškem sodelovanju z NATO, leta 1986 so izvedli celo referendum, ki je pomenil, da Španija ne bo sodelovala v združeni vojaški strukturi NATO, kljub temu pa bi v primeru nuje Španija lahko sodelovala tudi na tem področju. Leta 1996 je nacionalni parlament podprl integracijo v združeno vojaško strukturo NATO, na kar je vplivalo predvsem imenovanje Javiera Solane, prvega Španca na mestu generalnega sekretarja NATO (1995–1999).

5. Leto 1999: Češka Republika, Madžarska in Poljska.

- a. Vstop Češke republike, Madžarske in Poljske v NATO je predstavljal prvi val širitve po rušenju berlinskega zidu. Konec hladne vojne in razpustitev Varšavskega pakta je za Evropo pomenil potencialen obstoj širšega evroatlantskega povezovanja. Širitev NATO je v tem času pomenila stabilnost in varnost celotne Evrope, še posebej vzhodnoevropskih držav, ki so namesto povezovanja z Rusijo želele integracijo v zahodnoevropske in severnoatlantske institucije.
- b. Prelomni dogodek leta 1999, ki je pomenil, da so tri nekdanje članice Varšavskega pakta vstopile v NATO, in ponudil možnost članstva v NATO tudi ostalim državam v neposredni bližini ali interesni sferi naslednice SZ, RF. Prav želja ostalih držav v tranziciji ter slabo gospodarsko in politično stanje so botrovali nastanku Akcijskega načrta za članstvo (MAP)⁴⁴. To je pomenilo dodatne kriterije, ki so jih države kandidatke primorane izpolniti, v kolikor želijo postati polnopravne članice NATO.

⁴²Western European Union.

⁴³Španska socialno-delavska stranka (*Partido Socialiste Obrero de España*).

⁴⁴Membership Action Plan.

6. Leto 2004: Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Romunija, Slovaška in Slovenija.
 - a. Največji val širitve v zgodovini zveze NATO, vse od ustanovnih članic; vseh sedem članic je uspešno prestalo MAP, preden so pridobile polnopravno članstvo v NATO.
7. Leto 2009: Albanija in Hrvaška.
 - a. Albanija in Hrvaška sta najnovejši državi članici NATO. Albanija je v MAP sodelovala vse od začetka leta 1999, Hrvaška pa od leta 2002, sodelovanje pa je potekalo na več področjih, predvsem na reformiranju varnostno-obrambnih struktur in širših demokratičnih in institucionalnih reform (NATO 2013b).

Poleg članic ima NATO sklop struktur, ki omogoča sodelovanje, ki temelji na partnerstvu med NATO in različnimi organizacijami ter državami. Sodelovanje poteka na različnih ravneh in znotraj različnih struktur (parlament, senat, predsednik države, predsednik vlade, informacijska pisarna itd.).

Partnerstvo:

- Evro-atlantski partnerski svet (EAPC⁴⁵): Armenija, Avstrija, Azerbajdžan, Belorusija, Bosna in Hercegovina, Črna gora, Finska, Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija, Gruzija, Irska, Kazahstan, Kirgizistan, Malta, Moldavija, Rusija, Srbija, Švedska, Švica, Tadžikistan, Turkmenistan, Ukrajina in Uzbekistan;
- Mediteranski dialog⁴⁶: Alžirija, Egipt, Izrael, Jordanija, Maroko, Mavretanija in Tunizija;
- Istanbulska pobuda o sodelovanju (ICI⁴⁷): Bahrajn, Katar, Kuvajt in Združeni arabski emirati;
- Globalno partnerstvo: Afganistan, Avstralija, Irak, Japonska, Južna Koreja, Mongolija, Nova Zelandija in Pakistan;
- Mednarodne institucije: EU, ZN in Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE⁴⁸) (NATO 2012c).

⁴⁵ Euro-Atlantic Partnership Council.

⁴⁶ Mediterranean Dialogue.

⁴⁷ Istanbul Cooperation Initiative.

⁴⁸ Organization for Security and Co-operation in Europe.

Trenutno na članstvo v zvezi NATO čakajo Bosna in Hercegovina, Črna gora, Gruzija, in Makedonija. Članstva v NATO pa si želita tudi Gruzija in Ukrajina. Do tega trenutka je širitev NATO dejansko predstavljala točko preloma za stabilnost in varnost v Evropi. Obstaja možnost, da bo sama širitev pomenila neposredno ogrožanje varnosti v Evropi oz. mogoče še korak dlje, mednarodne varnosti. NATO se je skozi zgodovino spreminjal ne le navznoter, vendar tudi navzven. Institucionalne spremembe, spremembe razlogov za obstoj NATO in hkrati spreminjanje pogojev za članstvo, če so bili sploh zahtevani, kaže na to, da je težko napovedati, do kam in do kdaj bo širitev NATO dejansko potekala; vsaj ne da bi s tem ogrozila stabilnost in mir v regiji.

Leta 1995 je NATO kandidatkam prvič predstavil pogoje, ki jih pričakuje od novih članic. Predvsem je šlo za klasična načela demokratičnih držav, ki pa za širitev do tedaj niso imela večjega pomena. V NATO so tako sprejemali ne le države, ki niso izpolnjevale večine pogojev, pač pa tudi tiste, ki so bile celo v diktaturi. Kriteriji za članstvo so se pojavili kot način selekcije novih držav kandidat iz novonastale vzhodne sosesčine po razpadu SZ.

Pogoji za članstvo v NATO:

1. vzpostavitev demokracije z vladavino prava, osebno svobodo in pravno državo;
2. spoštovanje človekovih pravic;
3. prehod v tržno gospodarstvo, ki temelji na socialni pravičnosti in spoštovanju okolja;
4. oborožene sile pod civilnim nadzorom vladnih organov;
5. urejeni odnosi s sosednjo državo oz. predhodna razrešitev notranjih medetničnih sporov v državi (Krickus 2002, 23).

Ti kriteriji so predstavljali novost v širitveni politiki NATO. Bebler (Bebler 2014) je celo mnenja, da je v času hladne vojne NATO v svoje vrste sprejemal vsakogar, ki mu je takrat koristil, ne da bi se oziral na demokratični del Washingtonske pogodbe, ki govori o vrednotah. Za primer Bebler navede Grčijo, Portugalsko in Turčijo, ki so vstopile v NATO kot vojaške diktature; ko se je hladna vojna končala in ni bilo nuje po novih zaveznikih, pa so se pojavila nova demokratična merila, ki bi upočasnila sprejetje vzhodnoevropskih držav. Z Beblerjem se strinja tudi Philip Gordon iz Brokinškega inštituta, ki je pred ameriškim Odborom za zunanje zadeve obrazložil svojo tezo, da med zvezo devetnajsterice in zvezo štiri- ali šestindvajseterice ni neke bistvene razlike. Gordon pa dodaja še pomemben vidik, in sicer, da NATO nikoli ni bil zavezništvo enakih in bo vedno odvisen od ameriškega vodstva (Krickus

2014, 47). Delno je to res, vendar pa se je treba zavedati posledic spremenjene strukture NATO. Privlačnost članstva v tako mogočni zvezi je pomenila željo velikega števila držav v kratkem obdobju po članstvu v severnoatlantskem varnostno-obrambnem sistemu. Brez dodatnih pogojev in kriterijev pa bi bilo slednje za strukturo in birokracijo v NATO lahko pogubno.

V času hladne vojne je bilo treba pridobiti zaveznike na strateško pomembnih položajih, tudi če v primeru Turčije niti danes NATO ni upošteval načel Washingtonske pogodbe o demokratičnosti. Želja NATO po vključitvi držav članic CIS v severnoatlantske integracije pa seveda še zdaleč ni le v sodelovanju in širjenju demokracije. To je interesna sfera tako ZDA kot tudi posamezne države članice EU in na primeru širitve na Vzhod in Balkan lahko opazimo vojaško-politično rivalstvo za vodilni vpliv teh zahodnih sil na bodoče ali potencialne članice (Blank 2006, 53). EU je za države CIS veliko bolj sprejemljiva možnost kot NATO. Predvsem, ker bi sodelovanje z EU potekalo v okviru gospodarskopoliitične sfere, vseeno bolj sprejemljive s strani RF, kot je to vojaško politična sfera, ki jo ponuja NATO. Tu tiči razrešitev ukrajinskega konflikta in izboljšanja odnosov med RF in NATO. Tega se zaveda tudi EU, ki zato aktivno sodeluje na področju sosedске politike na ruski strani diplomatsko bolj sprejemljiv način in brez vojaških kapacitet.

6.2: Odziv Ruske federacije

Odziv RF na širitev je v veliki meri odvisen tudi od odnosa do voditeljev NATO v državi. Ivan Rubkhin in Yuriy Baturin sta ruska politika, ki sta zagovornika blažjega in fleksibilnejšega pristopa do širitve NATO. Na drugi strani pa so tisti, kot je bil nekdani ruski predsednik vlade Jevgenij Primakov, ki zavračajo vsako sodelovanje z NATO, ki omenja nadaljnje širjenje NATO na Vzhod proti ruski zunanji meji (Larrabee in Krasik 1997, 10). RF že od leta 1991 sodeluje oz. spremlja širitev zveze NATO brez večjih posledic. Krizni mejniki, kot so balistični sporazum z ZDA, *ne* širitvi NATO na nekdanje članice Varšavskega pakta in prepoved vojaških baz NATO v soseščini RF, so bili že vrsto let nazaj. Bistvo teh ruskih mejnikov je potencialni dogovor SZ z NATO, ki ne predvideva oz. vsaj začasno odloži možnost širitve na post-sovjetski prostor za nedoločen čas, RF pa bi v zameno zagotovila suverenost in teritorialno integriteto držav članic CIS, v kolikor bi slednje ohranile vojaško in politično nevtralnost (Yurgens, Dynkin in Atbatov 2009, 39–40). Kljub temu pa se je morala

RF iz več različnih razlogov, predvsem želje novonastalih držav na vzhodu Evrope po članstvu v NATO, prilagoditi širitvi NATO naprej na Vzhod; vse do primerov konfliktov na Kavkazu in Ukrajini. Predvsem v slednji je njen strateški interes prevelik za podobne scenarije, kot je bil v primeru povezovanja baltskih držav v evroatlantske integracije.

V uvodu smo omenili prelomni dogodek v zgodovini, ko je RF sprejela članstvo treh baltskih republik v NATO. Bebler (2014) navaja, da je bil eden izmed razlogov zgodovina baltskih držav, ki so bile priključene SZ po dogovoru s Hitlerjem. To je pomenilo politično zelo slab položaj za rusko politično pogajalsko izhodišče. Drugi in predvsem glavni razlog pa je bilo sodelovanje v globalni vojni kot posledici več terorističnih napadov na ZDA leta 2001. Ruska vlada je v popolnosti podprla ameriško iniciativo vojaške operacije NATO proti Talibanom in Al Kaidi, ne le z izmenjavo informacij in s preklicem vseh vojaških vaj oz. misij, ki bi bile lahko moteče za ameriško misijo. RF je celo ponudila vojaško pomoč zavezniškim silam v Afganistanu in dovolila postavitve začasnih ameriških baz na ozemlju v neposredni bližini ruske meje (Weitz 2005, 10). Seveda, kot je bilo že omenjeno, je v zameno RF pridobila stabilno soseščino in južno mejo. Bebler (2014) razloži, da je eden izmed glavnih razlogov za uspešno integracijo baltskim državam v NATO prav želja RF po združitvi in sodelovanju kot posledica terorističnih napadov na ZDA septembra 2001. Seveda pa na soglasje v veliki meri vplivajo tudi ostali dejavniki, kot so etnična pripadnost baltskih narodov in zgodovina baltskih držav, ki do 2. svetovne vojne niso bile pod vplivom rusifikacije.

Baltski primer vstopa v NATO pa se nikakor ne more primerjati z Ukrajino. Zavedati se je treba, da v ukrajinskem primeru ne bo podobnega mirnega ruskega odziva. Območje Ukrajine neposredno sovпада z ruskimi strateškimi interesi, pomešano je z rusko kulturno in poseljeno z etničnimi Rusi (vzhod in jug države). Podobno je tudi z Gruzijo. Primera pa nista enaka, saj ruska zgodovina kaže na veliko imperialistično, ne pa bratsko povezanost Kavkaza z Rusijo. Ukrajina pa ni imperialistična pridobitev Rusov, ampak predstavlja veliko več. Spada v prepričanje, ki predstavlja Sankt Peterburg kot možgane, Moskvo kot srce in Kijev kot mater Rusije (Blank 2009, 287). Ukrajina za RF potemtakem ni le sosednja država, imperialistična težnja ali le strateški interes. Ukrajina RF predstavlja odtujeno sestro, ki v večini govorita isti jezik, imata enake običaje, isto vero in do nedavnega podobne, če ne enake, politične interese.

Leta 1997 je Ukrajina podpisala partnerski sporazum z NATO. Sporazum sicer ni omenjal varnostnega jamstva NATO v Ukrajini, vendar pa je sporazum predvidel ustanovitev

posebnega kriznega posvetovalnega mehanizma, ki bi se aktiviral v primeru direktne grožnje varnosti Ukrajine. Sporazum predvideva tudi nadaljnje sodelovanje med NATO in Ukrajino na področju civilno-vojaških odnosov, demokratičnega nadzora oboroženih sil, sodelovanja na področju oborožitve in obrambnega načrtovanja (Larrabee 2003, 103). Ukrajinsko sodelovanje v NATO ne predstavlja grožnje ruski varnosti, vse dokler poteka po poti partnerstva. Članstvo pa pomeni postavitev tujih baz na ukrajinskem ozemlju in v neposredni bližini ruske meje. Podobno kot v Ukrajini je članstvo v evroatlantskih integracijah problematično tudi v Gruziji. Slednja je, prav tako kot Ukrajina, dobila jamstvo za članstvo nekoč v prihodnosti. Ukrajinci sami si glede na posledice verjetno niti ne želijo članstva v NATO (Mattox in Rachwald 2001, 197). Interes sodelovanja z NATO kot partnerska država bi bil verjetno zadosten, saj bi s tem bi zadovoljili Zahod in Vzhod naenkrat. Kljub temu pa odločitev o integracijah Ukrajine pripada voditeljem države in narodu, ki imajo ruskem nasprotovanju navkljub pravico o tem samostojno odločati. RF kot država partnerica NATO nima pravne podlage za nasprotovanje članstvu Ukrajine tako v NATO kot tudi EU, vendar pa ima veliko instrumentov, da to prepreči oz. onemogoči. Naj bo to energetska diplomacija ali pa podpora upornikom v državljanski vojni z namenom razdelitve oz. federalizacije Ukrajine. Nedvomno je rdeča nit namen preprečitve članstva v evroatlantskih integracijah.

Pred vojaško misijo NATO na ZRJ je ruski pogled na delovanje NATO večinoma pomenil sovražno organizacijo pod vodstvom ZDA, kot ostanek sovjetske propagande. Konflikt na Kosovu je pokazal, da je v RF spet prevladala protizahodna ideologija. Izkoriščanje NATO s strani ZDA za uveljavitev svojih strateških ciljev je iz teorije zarote v ruski javnosti spet postalo obče dejstvo. To je pomenilo, da NATO ni bil demokratična organizacija, ki temelji na spoštovanju mednarodnega prava in človekovih pravic (Pouliot 2010, 108). Kosovo je bil dokaz delovanja NATO v praksi in v ruskih očeh je bil ta dogodek dovolj, da je NATO spremenil v nedemokratično organizacijo pod vodstvom ZDA. Dilema, ki jo navaja Zbigniew Brzezinski (1995, 121) tiči v tem, da poteka razvoj ZDA ravno nasprotno kot razvoj ZN, ki si nabirajo vse večjo mednarodno avtoriteto, nimajo pa učinkovite globalne moči. Vojaška misija ZDA in nekaterih zaveznic NATO na ZRJ ter ameriška vojaška misija v Iraku potrjujeta tezo Brzezinskega. ZDA kljub nasprotovanju mednarodne javnosti in kršitve človekovih pravic (primera Guantanamo in sprejema Patriotskega zakona) učinkovito delujejo kot močna, enotna in demokratična država. Glavni problem je v sodelovanju in okviru sodelovanja ZDA v NATO, ki je aktivno tudi, ko je to v neskladju s pravili zveze same ali pa celo v nasprotovanju z zavezniškimi državami (Irak). Prav zato je bil ruski odziv v primeru

Ukrajine podobno drastičen kot v Gruziji, z izjemo vojaške intervencije RF na ozemlje Ukrajine. Na primeru ukrajinskega konflikta lahko vidimo razpletu dogodkov zaostritve odnosov med NATO in RF, ki pa je za državo in regijo velika grožnja ne le za stabilnost, ampak tudi za ozemeljsko celovitost Ukrajine.

Ukrajini in Gruziji so ZDA v okviru NATO zagotovile članstvo v prihodnosti, brez upoštevanja posledic, ki jih bo to prineslo. Vojaška intervencija v Gruziji in državljanska vojna, ki je razklala Ukrajino, so posledica merjenja moči med velesilama. Tu so države članice NATO z ZDA na čelu ostale le na *sankcioniranju* RF, dejanskega vojaškega vmešavanja in pomoči pa ni bilo. Uradno obstaja le strateška in materialna pomoč Gruziji ter Ukrajini, ki pa niti slučajno ni tako uspešna, kot je bila recimo intervencija v Srbiji, Libiji in podobno. Nesmiselno je pričakovati vojaški konflikt med NATO in RF, saj bi to pomenilo tretjo svetovno vojno. Po Beblerju (2014) NATO oz. ZDA ne bodo nikoli napadle RF in vice versa, Blank (2006, 32), pa nadgradi to tezo še s teorijo, da sama širitev NATO nikakor ne ogroža RF v smislu invazije, vendar pa je problematična, ker pomeni širitev sfere evropskih demokratičnih načel. Seveda pa to nikakor ne pomeni, da bo RF Ukrajini dovolila povezovanje z Zahodom brez večjih posledic. Država, ki je že zdavnaj prebolela komunizem, še vedno ni prepričala vseh zahodnih partneric, da je dovolj kapitalistična in demokratična za globlje sodelovanje v evroatlantskih integracijah. Kljub NRC, mednarodnemu sodelovanju na tako političnem, kot tudi varnostno-obrambnem in gospodarskem področju je RF *outsider*. V očeh zahodnih voditeljev je črna ovca in predstavlja nepredvidljivega akterja v mednarodnih odnosih, tudi v nekdanjih partnerskih državah nekdanje SZ.

Od svojega nastanka leta 1991 je RF s premori pod sankcijami s strani zahodnih držav, ki vse hitreje v okvir NATO prevzemajo, kar je nekoč spadalo oz. še danes spada izključno in neposredno pod sfero vpliva in strateški interes RF. Države članice CIS so tako za rusko gospodarstvo kot za stabilnost RF izrednega pomena. Pridružitve teh držav NATO pa je za rusko stran neprijetna ali pa v nekaterih primerih celo nedopustna. Leonid Ivashov, bivši general ruske vojske je konec leta 2001 poudaril pomembnost razvoja ruskega potenciala. »Ruski potencial je danes preprosto ogromen. Še posebej, če sodelujemo skupaj z bratsko Ukrajino in ostalimi državami CIS« (Krickus 2014, 39).

Ivashov poudari nujnost ruskega sodelovanja in povezovanja z državami CIS in na primeru ene države izpostavi problematiko in rdečo nit celotnega dela. Izjemo Ukrajine. Tisočletje

nazaj je obstajala država, ki je nadzorovala evrazijski kontinent; kijevska Rusija, katere prestolnica je bila današnji Kijev (Kugler in Kozintseva 1996, 78). Bratska Ukrajina je država, ki ni le del ruske soseščine, ampak oddaljeno sorodstvo. RF kot instrument energetske diplomacije uspešno uveljavlja svoje strateške in politične interese prek megalomana Gazprom. Ustanovitev plinske različice Organizacije držav izvoznic nafte (OPEC)⁴⁹ pa bi pomenila rusko nadvlado nad ZDA na tem področju (Yurgens, Dynkin in Arbatov 2009, 50).

Kot rezultat širitve NATO naprej proti zunanji meji RF je slednja začela z vojaško reformo in krepitvijo celinskih ter protiletalskih obrambnih zmožnosti tako v evropskem delu RF kot tudi na Kavkazu in v osrednji Aziji (Blank 2006, 45). Namesto sodelovanja in reševanja problematike je med NATO in RF še vedno prisotna potencialna grožnja nasprotnikov iz hladne vojne. Polemika ostaja v vprašanju, ali se bo ta kljub NRC, mednarodnim bi- ali multilateralnim pogodbam in protiterorističnemu sodelovanju sploh kdaj v celoti končala, ali pa je samo prerasla v t. i. *obdobje hladnega miru*. Kot odgovor na vse večjo željo NATO in držav na vzhodu po članstvu RF povečuje obrambno-zračne vojaške zmogljivosti na Kavkazu in v osrednji Aziji. Spet smo na točki, ko se med RF in NATO oz. ZDA začne odnos med tekmicama bolj kot samo sodelovanje (Blank 2006, 45). Sam predsednik RF Vladimir Putin je priznal, da trenutni ameriški projekt protiraketnega štita v praksi ne ogroža RF in naj je ne bi ogrozil niti v bližnji prihodnosti. S tem se strinja tudi večina ruskih vojaških strokovnjakov (Weitz 2005, 50). Vendar pa to nikakor ne pomeni, da bo RF tolerirala protiraketne štite in oborožitev NATO, predvsem ameriško, na svojih mejah. V zračnem prostoru nad Baltikom se vidi razpon, do katerega lahko pride nestrinjanje z nadzorom in pristojnosti, ko ruska letala nadzorujejo tudi predele uradno znotraj meja baltskih držav.

Podobno kot ZDA prek Carterjeve doktrine tudi RF izkorišča potencialno grožnjo varnosti za prekoračitev pristojnosti. Tako rusko opravičevanje in vmešavanje v notranje zadeve države v soseščini je zaznati na primeru ukrajinskega konflikta. Primer polotoka Krim je bil velika ozemeljska in strateška izguba za Ukrajino. Posledica pa je bila še globlja zaostritev odnosov in takojšnje prekinitve stikov, gospodarskega in političnega sodelovanja ter sankcij RF in vice versa. Spet je zatajil ključen mehanizem, ki bi uspel na diplomatski ravni preprečiti takšne scenarije. NRC je ustanovljen, da bi lahko preprečil nesporazume in hitreje razrešil

⁴⁹Organization of the Petroleum Exporting Countries.

problematike ter mogoče celo preprečil vojaške intervencije, vendar v praksi zamrzne takoj, ko je vitalno njegovo delovanje.

6.3. Širitev NATO v mednarodnih odnosih

Širitev zveze NATO je predvsem pri zahodnih zaveznikih nujna za stabilnost in razvoj demokracije tako v Evropi kot tudi v mednarodni skupnosti. To je pokazalo članstvo vzhodnih in jugovzhodnih držav Evrope v slednji. Začetki širitve NATO, ko so sprejemali skoraj vse režime, ki bi jim pripomogli pri zmanjšanju moči SZ, so potisnjeni v pozabo. NATO je danes najmočnejša vojaška mednarodna organizacija, ki ima v svojih vrstah eno izmed najbolj vojaško naprednih držav, ZDA, ki v intervencijah prevzema vlogo vodje. Znotraj NATO naj bi po navedbah Pouliota (2010, 111) obstajali dve frakciji, ki delita mišljenje glede na RF. Na eni strani so Nemčija, Francija, Italija, Španija, Norveška in Belgija, ki si želijo boljšega in poglobljenega sodelovanje z RF. ZDA, VB, Poljska in baltske države pa pri temah o ruskem sodelovanju ostajajo bolj skeptične in nezaupljive⁵⁰. Ta delitev ni nič novega, saj govorimo o skupini držav, katerih gospodarski in strateški interes je na območju RF. Nasprotno strah druge skupine držav oz. frakcije izhaja bodisi iz zgodovinsko ruske nadvlade ali njene potencialne ponovitve. Lahko pa je le posledica želje po zmanjšanju ruskega vpliva in ohranitve globalne svetovne velesile na varnostno-obrambnem področju.

NATO je globalen in unikaten garant svetovnega miru. Večji del mednarodne skupnosti je podprl prvi val širitve na vzhod Evrope, na nekdanje socialistične republike. Razumljivo je, da so se te države želele povezati in postati članice NATO, saj je to z uvedbo novih pogojev pomenilo demokratizacijo države in popolno asimilacijo v evropske integracije. Zveza NATO je leta 1991 predlagala ustanovitev Severnoatlantskega sveta za sodelovanje (NACC⁵¹), v katerega so bile sprejete države nekdanjega Varšavskega pakta in tri pribaltske republike (Grizold in Bebler 2000, 94). S tem je NATO ponudila možnost vstopa vzhodnoevropskim državam v evroatlantske integracije. To je bila možnost, katere si še desetletje nazaj nihče niti

⁵⁰ Razlog za to je dejstvo, da imajo male države defenzivne ambicije, velesile pa ofenzivne (Aron 2010a, 122). RF je velesila in v primerjavi z baltskimi državami in Ukrajino želi graditi zavezništva. Zato je tudi cilj ruske želje po ustanovitvi nove konkurenčne varnostne organizacije prav ofenziva države in želja po ravnotežju mednarodne varnosti.

⁵¹ *The North Atlantic Cooperation Council.*

ni predstavljal. Ruska politika je tej odločitvi nasprotovala, vendar se je bila v tem času prešibka in je bila prisiljena sprejeti članstvo nekdanjih članic Varšavskega pakta v NATO. Strah širitve NATO je v možnosti uveljavitve instrumentov na območju, ki bi posredno ali pa neposredno vplival na izvajanje in oblikovanje ruskih politik. Igor Rodinov, nekdanji ruski obrambni minister, je bil mnenja, da sama širitev NATO ne bo povzročila vojne, poudarila pa je strah pred širitvijo vojaškega zavezništva v okviru NATO, kateremu ne bo mogoče parirati (Pouliot 2010, 171). Samo članstvo držav na zunanjih mejah v zahodne integracije tako ne predstavlja neposredne ruske vojne napovedi, vojaško združevanje pod okriljem NATO na zunanji meji RF pa pomeni prav to.

Vse od leta 1995 oz. začetka pogajanj za prvo fazo širitve NATO po hladni vojni je bilo zaslediti kritike o širitvi naprej na Vzhod; predvsem o uspešnosti take širitve, ki pa se je nedvomno izkazala za pozitivno. Vse do gruzijskega zapleta konflikta v Ukrajini⁵². Ena izmed kritik se je nanašala na posledice neuspešne širitve, ki bi namesto bližanja osrednje Evrope Zahodu slednjega potegnil v nestabilni Vzhod (Kugler in Kozintseva 1996, 80). To se je izkazalo za pretiravanje, saj je bila širitev tako NATO kot EU uspešna. Ne le to, NATO je začel intenzivno sodelovanje z RF in obratno. Vendar pa je, ko je bilo že povedano, prišlo do skrajne meje, ki pa je, kot kaže primer konflikta v Ukrajini, prerasel v zaostritev odnosov RF in NATO, ki je preko sankcij, zaostritev in vojaških napovedi ter celo sestrelitvijo potniškega letala v konfliktno območje potegnil ne le Ukrajino in RF, ampak tudi celotno Evropo in ZDA.

Z NRC je NATO sprejela RF kot enakovredno in ji odprla mehanizem za svetovanje in razrešitev problematik ter RF končno omogočila redna srečanja na visoki ravni med rusko vlado in vodjami NATO (Blank 2006, 35). NRC je uspel umiriti napetost RF ob širjenju NATO in konfliktu na Kosovu. Vendar pa smo že omenili, da je platforma NRC med RF in NATO neuporabna, ko so v žarišču geostrateški in geopolitični interesi države, kot je RF ali katere vplivne države članice NATO (Gruzija, Libija, Ukrajina in Sirija). Sodelovanje v NATO bi bilo tako funkcionalno v popolnosti le, če bi RF postala polnopravna članica NATO, a je za to malo zelo malo možnosti. Sama RF bi verjetno sprejela članstvo, vendar le

⁵² Treba se je zavedati nenaklonjenosti Nemčije in Francije v letih 2008–2009 za vstop Ukrajine in Gruzije v NATO (Cioculsku 2013, 6). To ni bilo le zaradi ruskega nasprotovanja, temvečje temu botrovalo tudi dejstvo, da te države nimajo nikakršnega pozitivnega doprinosu h kolektivni obrambi.

pod pogojem, da ji pripada možnost veta, na kar pa ZDA nikoli ne bodo pristale. Že v samem začetku integracij RF z NATO so ZDA zavrnile vsako možnost sodelovanja, ki bi vsebovala ruski veto v okviru partnerstva (Krickus 2002, 35). Partnerstvo med RF in NATO ostaja tako funkcionalno, vse dokler ne pride do večjega nestrinjanja, predvsem na področju zunanje politike ZDA in RF. Rešitev je razpustitev NRC in njegova kasnejša obnovitev; in to kljub temu da konsenza v razrešitvi problematike (primeri Kosova, Gruzije in Ukrajine) v praksi ni.

Želja NATO je kolektivna obramba in kolektivna obramba je popolna le takrat, ko je članstvo dovolj razširjeno. Nihče, niti RF v vsem svojem blišču pa ne more oz. ne bi smela vplivati na odločitve nacionalnega parlamenta, v katero smer se bo država odločila povezovati, če sploh v katero. Lep primer je prvi val držav, ki se je priključil NATO po letu 1991. Kot pravi Bebler (2014) so si te države same želele v NATO in kljub temu da je za rusko politično elito to prelomljena obljuba, ni NATO uradno nikoli podal take obljube. Mogoče ustno, vendar se je treba zavedati, da ob razpustitvi Varšavskega pakta nihče ni niti pomislil na povezovanje z vzhodom Evrope, vsaj ne na področju skupne kolektivne obrambe, saj je razpadla tudi SZ in potreba po kolektivni obrambi. Nekdanji ameriški sekretar James A. Baker III je poudaril, da izključevanje Rusije iz NATO pomeni grožnjo mednarodni varnosti in s tem NATO tvega ponovni ruski ekspanzionizem (Krickus 2002, 23). Zato izključevanje RF iz globalnih odločitev, ki so posredno ali neposredno vezane na stabilnost in mir v državah članicah NATO in njeni soseščini, ni dobra odločitev. V okviru NATO ruski veto nima efektivne veljave in vsaka država ima pravico zaprositi za članstvo. Tudi dejstvo, da NATO podpira suverenost držav v interesni sferi RF in legitimne težnje slednjih po članstvu v NATO, ne pripomore k izboljšanju odnosov. Vendar pa to ne pomeni, da je glede na strateške posledice in stabilnost v regiji članstvo teh držav v NATO vedno razumna in smiselna odločitev (Lyne, Talbott in Watanabe 2006, 114). Ukrajina se je zavoljo evroatlantskih integracij morala odpovedati delu ozemlja in verjetno celo dosedanji ureditvi. Kljub vsemu temu pa je še vedno nejasna njena usoda znotraj tako EU kot NATO.

Vsaka vzpostavitev sankcij zahodnih zaveznic negativno vpliva ne le na RF, ampak tudi na države, ki so te sankcije uvedle⁵³. Tak način uveljavitve interesov je dvorezni meč, ki lahko

⁵³Sankcije lahko zamajajo režim in spodbudijo opozicijo, vendar lahko prav tako potlačijo prebivalstvo in podžgejo reflekse domovinskih gibanj, ki utrdijo obstoječo oblast (Devin 2008, 83). Podpora Putinu je tako z uvedbo sankcij znotraj RF od začetka konflikta le še narasla.

globalno na varnostno obrambnem področju prinese več slabega kot dobrega. Kot je povedal nekdanji francoski predsednik Charles de Gaulle, države nimajo prijateljev, le interese (Aron 2010a, 81). Iz tega lahko zaključimo, da sama širitev ne pomeni prijateljske pomoči zahodnih velesil, ki v območju širitve, bolj kot zavezništvo, v večini iščejo svoje gospodarske ali pa strateške interese. Predvsem ZDA in VB bi ustrezal pas držav ob zahodni ruski meji v NATO, saj bi na ta način lahko obvladovale RF. Enako velja tudi za RF, za katero je pas držav med NATO in rusko zunanjo mejo vitalnega pomena. Medtem je med zagovorniki nadaljnje širitve NATO na Vzhod edina možnost zaščita teh držav v okviru NATO. Ukrajina bi lahko postala članica NATO le v primeru, da se ta obveže varovanju varnosti in ozemeljske celovitosti Ukrajine (Mattox in Rachwald 2001, 109). Treba pa se je zavedati, da tak dogovor pomeni vojno napoved RF in verjetno celo vojaški konflikt med NATO in RF, prvi po koncu hladne vojne.

7. Konflikt v Ukrajini

Posledica zaostritve odnosov med notranjima blokoma v Ukrajini je državljanska vojna. Razlogov za vojno je veliko, vendar pa je ključen odnos med Ukrajino in RF, predvsem v zvezi z integracijo Ukrajine v NATO in EU. To poglavje predstavlja faze in kritične dogodke, ki opredeljujejo državljansko vojno v Ukrajini, vse od evromajdanskih protestov leta 2014. Notranjepolitični konflikt v Ukrajini se je začel z vstajo na glavnem trgu v Kijevu, ko so prebivalci zahtevali odstop takratnega predsednika Viktorja Janukoviča. Korupcija v državi, gospodarska kriza in vztrajanje Janukoviča na oblasti so povzročili množične proteste, kiso ušli nadzoru. Opozicijske stranke so se pridružile protestnikom in tako prevzele oblast v Ukrajini takoj, ko je Janukovič pobegnil iz države. Sam konflikt niti ne izhaja iz leta 2014, ko so nasprotniki vladajoče elite pričeli s protesti na Majdanu. Ukrajina ima že od svoje osamosvojitve dva bloka. Roman Solchanyk (2011,18) navaja *separatiste* (Samostiiniki) in *Maloruse* (potomci prebivalcev Malorusije), kot prej omenjena nasprotujoča si bloka. V Ukrajini se ta dva bloka povezuje z Zahodom oz. Vzhodom, odvisno od tega, kdo je na oblasti. To vodi v državljansko vojno in celo, kot je pokazal primer krimskega referenduma, izgubi pomembnega dela državnega ozemlja. V nadaljevanju bo predstavljen pomen regij Donetsk in Lugansk za ozemeljsko celovitost države in prihodnost Ukrajine v zahodnih integracijah ter kakšne vplive ima ta konflikt na odnose med NATO in RF ter na mednarodno in regionalno varnost.

Odvisno od strani, ki večinsko nadzoruje oz. vodi oblast v Kijevu, je razvidno delovanje Ukrajine v zunanji in notranji politiki. Samostojniki se obračajo k Zahodu, medtem ko so Malorusi nagnjeni k sodelovanju z RF. Na to kaže tudi anketa javnomnenjske raziskave iz leta 1994, katere rdeča nit je bilo vprašanje o sprejemljivi varnostni strukturi v Ukrajini. 29 odstotkov je bilo naklonjenih vojaško-politični zvezi z RF, 14 odstotkov jih je želelo v NATO in 24 odstotkov anketirancev ni želelo nobenega vojaško-političnega povezovanja preko meja Ukrajine. Takšni rezultati so prikazali pomembnost odnosov in partnerstva med NATO in RF, v primeru nadaljnje širitve ali partnerstva NATO na ozemlju Ukrajine (Mattox in Rachwald 2001, 195–196). Sami državljani so se in se še vedno zavedajo težavnosti problema širitve in razdeljenosti Ukrajine. Zgodovina in nastanek Ukrajine ter ukrajinskega naroda je povezana z rusko in to tako, da so se predniki Ukrajincev celo imenovali mali Rusi. Besedna zveza Ukrajinec pomeni pravi Rus in jezika sta si tako enakovredna, da večina Ukrajincev govori tekoče rusko. V večini je splošno priznana teza, ki jo je izrekel Viktor Aksyuchits, nekdanji predsednik ruske krščanske demokratske stranke in svetovalec takratnemu namestniku predsednika vlade RF, Borisu Nemcovu. Slednji je vodil zunanjo politiko RF do Ukrajine in Belorusije po prepričanju, da so Ukrajinci in Belorusi dejansko Rusi do te mere, da jih ni možno označevati za ostale Slované (kot so to Poljaki oz. Srbi). Tako Ukrajinci kot Belorusi imajo po mnenju Aksyuchitsa za prednike Ruse, izhaja pa iz dejstva, da v starejših zgodovinskih zapisih ni sledu niti o nacijah niti o suverenih državah Belorusiji in Ukrajini (Solchanyk 2001, 19). Tudi desetletje kasneje je anketa javnomnenjske raziskave iz leta 2006 dokazala, kako nizka je dejanska podpora za članstvo v NATO. Demokratska iniciativa iz Kijeva je objavila anketo, ki je pokazala, da je bila podpora članstvu v NATO le 12-odstotna, medtem ko je bilo proti članstvu 64 odstotkov anketirancev. Za razliko od članstva v NATO pa je se 44 odstotkov anketirancev opredelilo za vstop v EU (Lyne, Talbott in Watanabe 2006, 113). Podobno, kot je Bebler (2014) navedel v intervjuju, se tudi ukrajinska javnost strinja, da je dialog z EU veliko boljša in pametnejša pot za nadaljnje integracije Ukrajine, saj je ne predstavlja neposredno grožnjo ruski varnosti.

Odstavljeni predsednik Janukovič je v svojem času na oblasti predstavljal proruski blok, medtem ko so Viktor Juščenko, nekdanji predsednik Ukrajine in zmagovalec oranžne revolucije leta 2004, Julija Timošenko, nekdanja predsednica parlamenta, in Arsenij Jacenjuk, sedanja predsednik parlamenta, predstavniki prozahodnega bloka. Vsa ta imena so odigrala pomembno vlogo v razmahu notranjega konflikta v Ukrajini ter zaostritve odnosov s sosednjo Rusijo. Ukrajina je takoj po osamosvojitvi začela s politiko *ukrajinizacije* regij na jugovzhodu

Ukrajine, pri čemer se je hitro pokazala kontradiktornost te politike s politiko teh regij⁵⁴. To je vodilo v postopno zmanjšanje pravic ruske manjšine in rusko govorečih prebivalcev teh regij. Vpeljevanje ukrajinščine in vsiljevanje ukrajinske kulture je za rusko etnično manjšino predstavljala grožnjo izgube povezave z RF (Zazhigayev 2006, 180). Nezadovoljstvo teh regij, ki so za razliko od zahodnega dela Ukrajine zgodovinsko, kulturno, gospodarsko in politično tesno povezane z RF pa je tisto, ki lahko Ukrajini prepreči integracijo v evroatlantske integracije.

Od osamosvojitve je, kot je bilo že povedano, Ukrajina delovala po sistemu obračanja k Zahodu in Vzhodu, odvisno od vladajoče elite. Edini način, da se umiri stanje v Ukrajini in v Evropi je verjetno sodelovanje z Vzhodom in Zahodom obenem (Mattox in Rachewald 2001, 109). Problem nastane, ko se vladajoča elita drastično obrne v eno smer, naj bo to prorуска ali prozahodna in povzroči tisto, kar vidimo danes; Razkol države, katerega rezultat je državljanska vojna, civilne žrtve in nestabilnost regije. Kulturna in politična nasprotja znotraj države povzročijo destabilizacijo države, ki iz protivladnih protestov uspe državo pripeljati do državljanske vojne, ki sega daleč preko njenih meja in pomeni grožnjo varnosti celotnem kontinentu. Ruski odziv na dogajanje v Ukrajini je bil pričakovana zadeva. Namesto da bi Zahod podprl sodelovanje v varnostni skupnosti, kjer bi države Balkana, Kavkaza in srednje Azije lahko obdržale in nadgradile sodelovanje tako z NATO kot z Rusijo, se morajo odločiti, k Zahodu ali k Rusiji (Cross 2015, 152).

Polotok Krim je večna ukrajinska težava, ki pa naj bi trajala le do leta 2018, ko bi se RF iztekla pogodba, ki dovoljuje obstoj ruske pomorske baze na Krimu in v Sevastoplu. Posledično bi s tem Ukrajina lahko prekinila delovanje ruske vojaške mornarice na tem svojem ozemlju. Vendar pa se RF ni bila pripravljena odpovedati ne Krimu ne svoji mornarici. Grizold in Bebler (2000, 92) navajata, da je vrednost ruske črnomske flote celo 105 milijard dolarjev. Podobno kot ameriška vlaganja v infrastrukturo med drugo svetovno vojno, so tudi Rusi veliko vložili v infrastrukturo. Drugi razlog za pomembnost Krimskega polotoka je njegova izjemno strateško pomembna lokacija, ki jo je Ukrajina dokončno

⁵⁴ Ukrajina je z odcepitvijo od RF dobila možnost razvoja identitete. Vendar je to težje izvesti v praksi, saj se ukrajinska identiteta ne razlikuje drastično od ruske. Kot navaja Taras Kuzio, je prav ta drugačnost problem, ko sta si dve strani etnično blizu in ko ena stran ne priznava ločenega obstoja »drugega«. Tu se pojavlja potreba po nacionalni identiteti v primerjavi z zanikanjem pravice do obstoja drugega kot le podskupina večji enoti (2001, 344). Posledica tega je bila takojšnja »ukrajinizacija« južnih in vzhodnih regij po osamosvojitvi.

izgubila. Krim je, kot rečeno, strateško preveč pomemben za rusko mornarico, vendar pa je tudi del ozemlja, ki ga ne RF ne prebivalstvo na Krimu na šteje pod ukrajinsko ozemlje. Bebler (2014) navaja Putinov govor o Krimu iz leta 2014, v katerem omenja nedotakljivost najstarejše ruske baze, predvsem s strani NATO⁵⁵. Še več, Bebler navaja, da je za dogodke, ki so sledili, referendum, odcepitev in priključitev republik Krim in Sevastopol, v veliki meri kriv prav NATO. Kljub posebnemu statusu znotraj Ukrajine je bila usoda Krimskega polotoka po veljavni najemni pogodbi veljavna za RF in njeno floto le do leta 2018, kateremu bi lahko sledil izgon ruske mornarice iz Krima za vedno. Zgodilo pa se je ravno nasprotno.

Ukrajina že dalj časa predstavlja državo med vzhodom in zahodom Evrope. Njena zunanja in varnostna politika sta do danes delovali dvostransko. Po eni strani v želji po povezovanju z zahodnimi silami, hkrati pa se je ukrajinska oblast zavedala odvisnosti od RF. Nekdanji ameriški državni sekretar Warren Christopher je primer Ukrajine, v primerjavi z ostalimi državami pod sovjetskim vplivom, označil kot kritično. Po Christopherju je treba Ukrajini posvetiti posebno pozornost, saj je stanje v Ukrajini neposredno vezano na stanje v regiji. Christopher izhaja iz dejstva, da je Ukrajina največja evropska država (če izvzamemo RF), ki je umeščena prav med RF in osrednjo Evropo in tako predstavlja jedro evropske varnosti (Solchanyk 2001, 77). Ta položaj Ukrajine ima tako dobre kot slabe strani. Po eni strani je to država, ki je odvisna od RF, njenega vpliva in pomoči, po drugi strani pa je pomembna transportna pot med RF in Evropo ter predstavlja velike potencialne možnosti za zahodne zaveznice; tako večanje teritorialnih in strateških zmožnosti EU kot NATO prek članstva kot tudi partnerstvu in tranzitu naravnih in energetskih virov, ki jih na Zahodu primanjkuje. Od neodvisnosti do danes je Ukrajina izkoriščala tako rusko kot evropsko pomoč (Ponsard 2007, 98). Vse dokler se ni začel pritisk zahodnih sil. Pritisk je bil predvsem s strani ZDA, ki so podpirale članstvo Ukrajine v NATO, niso pa predvidele posledic kulturno, etnično in politično razdeljene države, niti odvisnosti od naravnih virov RF ter ruskega trga, ki pa neposredno vpliva tudi na celotno Evropo.

⁵⁵ Po nameri NATO, da nadaljuje z vojaškimi vajami in aktivnostmi zavezništva na Črnem morju, je sledil odgovor Putina. Slednji je predlagal, da bi v primeru, da se to izkaže za nujno, na Krim poslali celo jedrsko orožje (Cross 2015, 165). Danes je to nedvomno mogoče, saj je Krim del RF, ki ima pravico uporabiti jedrsko orožje na svojem ozemlju. Vendar pa bi, tudi v primeru, da bi Krim ostal del Ukrajine, po Monroejevi doktrini obstajala ta možnost.

S širitvijo EU in NATO naprej na Vzhod so razlike med proruskimi in prozahodnimi silami v Ukrajini postale vse večje. Odnosi Ukrajine z EU in NATO pa so se spreminjali tako, kot se je spreminjala vlada v Kijevu. Nekdanji predsednik Ukrajine Leonid Kučma je z NATO podpisal Memorandum o soglasju (MoU⁵⁶), ki omenja možnost plovbe zavezniških sil preko ukrajinskih teritorialnih voda. Ruska stran se je na to takoj zelo ostro odzvala. Ruska interpretacija dokumenta je za RF pomenila možnost hitrega dostopa zavezniških sil na ozemlje Ukrajine. Ne le med vojaškimi vajami, vendar tudi v primeru izvajanja dejanskih vojaških operacij. Ukrajina bi lahko potemtakem postala območje, kamor bi lahko prišli nasprotniki RF (ZDA) z namenom izvajanja NATO operacij z ali brez potrditve Varnostnega sveta ZN. Z možnostjo obstoja enote za hiter odziv NATO v Ukrajini je potemtakem ogrožen celotni *evropski* del RF, lahko pa bi ohromili tudi rusko pomorsko floto na Krimu, vse dokler se pogodba z Ukrajino ne bi iztekla (Blank 2006, 61–61). To je zelo kočljiva zadeva za RF in rusko zunanjo ter varnostno politiko. In prav zato je Ukrajina ključnega pomena za RF. Ukrajina je za Ruse veliko več kot le geostrateška država ali pa potencialna tampon cona med NATO oz. EU in ZDA, vendar tudi zgodovinsko in kulturno zelo pomembna sestrška država z veliko etničnimi Rusi na svojem ozemlju. Poleg tega v 18. in 19. stoletju Ukrajina ni bila samo neka ruska kolonija, ampak ključni del imperialističnega ozemlja matične države Rusije (Medvedev 2006, 174)⁵⁷. Oranžna revolucija leta 2004 je prinesla zmago predsednika Janukoviča, a jo je opozicija, z javno podporo ZDA, razglasila za neveljavno. Seveda pa so za prozahodne Ukrajince močne vezi z ZDA zelo pomembne, saj je to edina država, ki se lahko sama postavi nasproti RF. Ukrajina pa si želi tudi ekonomskega in političnega sodelovanja z ZDA ter nadaljnjo podporo pri doseganju ciljev ukrajinske vlade na področju zunanje politike in zagotavljanje ozemeljske celovitosti Ukrajine (Larrabee 2003, 98). To so glavni razlogi, da danes v konfliktu v Ukrajini obe strani svoje rešitelje vidita tako v ZDA ali v RF.

Leta 2008 je Janukovič ponovno kandidiral in bil izvoljen kot predsednik Ukrajine. To je pomenilo velik udarec za opozicijo, predvsem za voditelje oranžne revolucije, Juščenka in Timošenkovo. Ukrajina se je spet obrnila k Vzhodu in povezovanju z RF. To pa je pomenilo tudi negotovo prihodnost za Ukrajino v evroatlantskih integracijah. Predvsem je to pomenilo vprašanje prihodnosti MoU, ki je za NATO velikega pomena. NATO je v Črnem morju in v

⁵⁶ Memorandum of Understanding.

⁵⁷ Obnašanje držav v zunanji politiki ne pogojuje le odnos med silami. V nekaterih primerih na odločitve akterjev vplivajo tudi ideje in čustva, zato je treba upoštevati tudi naravo držav in njenih ciljev (Aron 2010a, 139–140).

Ukrajini pod njegovim okriljem izvajal vojaške vaje. Slednje so bile izrednega pomena za razvoj kapacitet NATO, saj je Ukrajina poleg RF največja država v Evropi, poleg tega pa ima neoviran dostop na Črno morje. Za RF je to tedaj to pomenilo neposredno grožnjo za varnost države (Mattox in Rachwald 2001, 180). Vse to pa se je spremenilo s prihodom proruskega predsednika na oblast. Ne le, da je bila ogrožena usoda Ukrajine v evroatlantskih integracijah, temveč tudi nadaljnje udejstvovanje vojske NATO in njenih vaj na teritoriju Ukrajine.

Vse od protestov na Majdanu pa do državljanske vojne v Ukrajini je vprašljiv odziv RF. Treba je upoštevati, da je Ukrajina domovina okoli 11 milijonov etničnih Rusov, ki tvorijo 22-odstotni delež celotnega ukrajinskega prebivalstva, seveda pa so močno skoncentrirani na polotoku Krim, vzhodu in jugu Ukrajine. To vsekakor vpliva na odnose med Ukrajino in RF, in sicer do te mere, da je politika zaščite ruske diaspore in rusko govorečega prebivalstva v Ukrajini postala uradna politika RF (Solchanyk 2001, 81). Glede na vse kriterije, ki jih ta konflikt oz. vojna na vzhodu Ukrajine ponuja, bi slednja lahko po načelu vojaške misije ZDA na ZRJ odzvala podobno. Grizold in Bebler (2000, 116) sta med drugim za zunanje vire grožnje RF navedla lokalne vojne in oborožene spopade na meji z RF, možnost uporabe jedrskega orožja v teh spopadih in mednarodni terorizem. Razrast konflikta v Ukrajini, krepitve vezi z NATO ter vzpon neonacizma s strani ukrajinskih nacionalistov, bi lahko RF ponudil možnost, da preko vojaško misije, ki bi jo lahko opravičili z grožnjo varnosti etnične ruske manjšine v jugovzhodnih in vzhodnih ukrajinskih regijah tam tudi intervenira. S pomočjo predelane ruske Monroejeve doktrine ima RF priložnost iz Ukrajine narediti kulturno in politično razdeljeno državo, ki bi ostala tampon cona med Zahodom in Vzhodom tudi v primeru izboljšanja odnosov med NATO in RF⁵⁸. Podobno meni tudi Bebler (2014), za katerega je namen RF prav federalizacija Ukrajine, z namenom ustanovitve dveh ali več federalnih enot znotraj države, ki bi lahko imele veto na integracijo Ukrajine v NATO, mogoče celo na veto potencialni pridružitvi EU. Ustanovitev samooklicanih separatističnih republik Donetsk in Lugansk predvidoma pomeni, da v grobem že obstaja možnost treh parlamentov znotraj Ukrajine. Donetsk in Lugansk sta najbolj gospodarsko najbolj donosni regiji v Ukrajini, ki imata potencial postati del federativne ureditve Ukrajine, ne le pokrajine s posebnimi statusi in tako finančno kot tudi politično vplivati na razvoj nadaljnjih integracij.

⁵⁸ Po Raymondu Aronu se večina resničnih vojn umešča med t. i. dve skrajnosti: zmagati in ne izgubiti; v slednjem primeru poskušajo močnejši sili ali koaliciji zatreti voljo do zmage (2010a, 69). Aron je tako lepo prikazal ozadje politike, ki jo RF vodi nasproti Ukrajini in njenimi zahodnimi zaveznici.

7.1- Priključitev republik Krim in Sevastopol k Ruski federaciji

Referendum, s katerim je na večinsko ruskem Krimu in Sevastopolu ljudstvo odločilo o pripojitvi RF, je ključna geostrateška in politična ruska zmaga nad zahodnimi silami. S priključitvijo republik Krim in Sevastopol je RF presenetila mednarodno javnost in šokirala Ukrajino⁵⁹. Seveda le širša javnost, saj se je zahodna politična elita zavedala prevlade ruskega prebivalstva na polotoku⁶⁰. Treba je poudariti, da ta del Ukrajine nikoli ni v praksi pripadal *le* Ukrajini. Krim je v 19. stoletju Rusiji pripojila Katarina Velika. Slednja je v dveh velikih vojnah s turškim imperijem zmagoslavno pridobila ne le Krim, ampak tudi celotno severno črnomoško obalo (Kugler in Kozintskeva 1996, 80), ki je bila pred tem del Osmanskega cesarstva. Leta 1945, ob 300-ti obletnici združitve Rusije in Ukrajine, je Nikita Hruščov, takrat vrhovni vodja SZ, Krim *podaril* Ukrajini v znak dobrih bratskih odnosov. To je botrovalo razvoju prepričanja, da je Krim del RF, čeprav uradno del Ukrajine. Prisotnost ruske črnomoške flote pa je le doprinesla k oblikovanju proruske politike na Krimu.

Polotok Krim je bil leta 1945 podarjen Ukrajini kot darilo ob tristoletnici združitve Ukrajine in Rusije, ki je predstavljala pomemben dogodek v SZ (Solchanyk 2001, 165). V tem času je bila ta poteza s strani takratnega vodje SZ, Hruščova, le simbolična, saj je bila Ukrajina del SZ in si nihče ni mogel zamisliti, da bo nekoč postala neodvisna država (Larrabee 2003, 90). In tudi v tem primeru je bilo nepredstavljivo, da bi se Ukrajina postavila v položaj ruske nasprotnice. Večinsko etnično rusko prebivalstvo je sicer prebivalo v Ukrajini, a so imeli status avtonomne pokrajine in svoj parlament. Šest let je trajalo, da so po osamosvojitvi Ukrajine dokončno razdelili črnomoško floto leta 1997, RF pa je za nadaljnjih 20 let najela oporišča severno in južno od Sevastopolskega zaliva⁶¹. S sporazumom pa je ruski strani

⁵⁹ Z izjemo načela nevmešavanja v notranje zadeve suverenih držav (prepovedan prehod) so univerzalna načela v veliko primerih točka nestrinjanja (Dunne in Schmidt 2007, 222). Zato so odzivi v primeru Krima in predhodno Gruzije in Kosova različni, glede na strateške interese držav. Vsaka si univerzalna načela razlaga s svojimi zadržki oz. dopolnili ali popravki.

⁶⁰ Že leta 2008 je bila zaradi proruskih protestov na Krimu preklicana vojaška vaja NATO v Ukrajini (Cioculsku 2010, 5). Majhen del Ukrajine je takrat preprečil voljo večine. Podcenjevanje moči Krima in vpliva RF na rusko manjšino je Ukrajino posledično stalo ozemeljske celovitosti.

⁶¹ Ukrajina je Krim in Sevastopol posodila RF. V zakup je dala zemljo in infrastrukturo, ne teritorija (Grant 2015, 78). Kljub temu pa je RF na Krim vedno gledala kot na rusko ozemlje in ruska etnična večina na tem

pripadel veliko večji del črnomske flote (Grizold in Bebler 2000, 92), kar pa glede na rusko vlaganje v floto niti ne preseneča. Za etnične Ruse na Krimu je prisotnost ruske črnomske flote pomenila varnost in potrditev ruskega zgodovinskega interesa za Krim. Med prebivalci na Krimu ni bilo nobenih nasprotij, predstavljali so celoto. Ne le, da med etničnimi Rusi in Ukrajinci na Krimu ni bilo konfliktov, večina krimskih Ukrajincev se je celo opredelila za rusko govoreče (Zazhigayev 2006, 180). To je že dalo krimskemu parlamentu močno podporo in podlago za nadaljnje dogodke, ki so sledili.

Ne le, da je ruska vojaška mornarica na Krimu zaprla dostop ukrajinskim ladjam do njihovega oporišča v Sevastopolu, tako da je potopila ladje in slednjim zaprla pot v пристаниšče. Velik udarec za Ukrajino je bil tudi, ko je novo imenovani poveljnik ukrajinske mornarice, Denis Berezovski prestopil k proruskim oblastem na Krimu (Rtvslo 2014a). To pa ni osamljen primer, ruski medijski portal Russia Today je konec junija 2015 objavil intervju z bivšim svetovalcem ukrajinskega obrambnega ministra Alexandrom Kolomietskim Kolomiets se predstavi kot nekdanji poveljnik ukrajinskih sil, ki pa je prestopil na stran proruskih separatistov v samooklicani Republiki Donetsk V pogovoru omenja razloge, zakaj je prebegnil na stran separatistov, in predvideva, da bodo temu sledili drugi. Eden izmed glavnih razlogov je po njegovem, podobno kot navaja Berezovski, vzpon neonacističnih skupin na oblast (Russia today 2015). V tujih mediji ni bilo veliko omembe takšnih primerov, podobno tudi ukrajinska vlada ni ne potrdila ne zavrnila izjave Kolomijetskega, za razliko od Berezovskega, ki je bil udarna novica v mednarodnih medijih.

RF je izkoristila napake vlade takrat samooklicanega premierja Jacenjuka, ki je po odhodu Janukoviča iz Ukrajine začel s takojšnjo usmeritvijo proti Zahodu ter nacionalističnimi pristopi, ki naj omejevali pravice ruske etnične manjšine na vzhodu države ter na Krimu in v Sevastopolu. Taktično so izkoristili strateško najpomembnejše območje v Ukrajini za RF in v vlogi zaščitnikov predlagali priključitev republik Krim in Sevastopol k RF. Blank (2009, 309) je bil že leta nazaj prepričan, da ima Krim potencial postati separatistični glavobol za Kijev. Verjetno pa si ni predstavljajal, kakšne posledice bo ta glavobol prinesel ukrajinski ozemeljski celovitosti in stanju v državi. Januarja 2001 je Putin podpisal novo rusko varnostno doktrino, v kateri je predvidel uporabo jedrskega orožja v primeru sovražnega napada na ozemlje RF

polotoku je prevladovala v glasovih o nadaljnji prihodnosti Krima in Ukrajine (kot smo že omenili, preprečitev vojaških vaj NATO leta 2008).

(Mattox in Rachwald 2001, 267). S to potezo je ruska vojaška strategija pridobila višji status v zagotavljanju ozemeljske celovitosti. In to je razlog, zakaj sta Krim in Sevastopol za Ukrajino dokončno izgubljena. Tu ni vprašanje priznavanja teh dveh republik ali strinjanja z dogodki, ki so se odvijali v procesu priključitve k RF. Dejstvo je, da je to del RF, suverene in mednarodno priznane države, in to je dovolj močen dejavnik. Vsak napad ali agresija na to ozemlje, danes že del RF, bi pomenil napad na RF samo.

Predlog referendum o priključitvi republik Krim in Sevastopol je eden izmed najbolj kontroverznih dogodkov 21. stoletja. Mogoče celo prvi v zgodovini, ki je brez izstreljenega naboja na miren način z referendumom, brez strinjanja Ukrajine odvzel del njenega ozemlja na geostrateško pomembnem območju dveh svetovnih velesil (ZDA in RF). Ta scenarij je bil predviden nedavno po osamosvojitvi Ukrajine. Brzezinski (1995, 127) je že leta 1995 navedel probleme, ki bi lahko privedli do destabilizacije novonastale Republike Ukrajine. Poglobitev družbenoekonomskih težav, ki so posledica gospodarske krize in političnih bojov znotraj države so, kot je predvidel Brzezinski, povzročili nelagodje in celo sovražnost ruske manjšine. Ta je skoncentrirana na vzhodu in jugu Ukrajine, neposredno ob ruski meji. Predvidel je zahteve po posebnih statusih znotraj področja prebivanja ruske manjšine, kar se danes odraža v neuspešnih pogajanjih med predstavniki ukrajinske vlade in samooklicanih separatističnih republik Donetsk in Lugansk. Ni pa predvidel mirne priključitve strateško izredno pomembnega Krima in Sevastopola, ki je posledica zgodovinskega referenduma, poraznega za ukrajinsko vlado in njene zahodne zaveznice.

Vsak narod ima pravico do samoodločbe, a kako izvedljivo to v praksi dejansko je, ko obstaja v ozadju vprašanje ozemeljske celovitosti, je druga stvar večnih dilem. Pravica do samoodločbe velikokrat sovpada s pravico do ozemeljske celovitosti in nedotakljivosti držav. To lahko vodi v uveljavljanje pravic do samoodločbe ostalih separatističnih regij po svetu. RF je svoje dejanje opravičila s precedensom Kosova, ki sta ga uvedli ZDA in EU. Putin je prav Kosovo omenjal v svojem govoru ob priključitvi Krima k RF. Ker je ta pravica pripadla državljanom Kosova, potem imajo do tega pravico tudi državljani Krima (Bebler 2014). V praksi je to res in prav ta ameriški precedens s Kosova je bil izrednega pomena na Krimu. Vendar, kot navaja Bebler, Putin tega sploh ni potreboval, saj je bilo v zgodovini izvedenih več takih precedensov. RF si je povečala ozemlje RF s strateško zelo pomembnim polotokom brez vojaške intervencije, popolnoma mirno in brez drastičnih posledic za RF ali Krim. Kot je bilo omenjeno, bi verjetno bi lahko to izpeljala tudi brez kosovskega precedensa. Nasprotno

pa je Ukrajina doživela hladen tuš s strani NATO in predvsem ZDA. Slednje so logistično sodelovale in še naprej sodelujejo s Kijevom, vendar uradne vojaške pomoči verjetno nikoli bo. Vsaka ameriška vojaška intervencija bi pomenila ne le vojno pred vrati EU, pomenila bi možnost uporabe jedrskega orožja ali orožja za množično uničenje v Evropi. Podobnega scenarija pa države EU nikakor ne bodo dovolile.

Ob priključitvi republik Krim in Sevastopol je večji del mednarodne skupnosti, na čelu z ZDA in EU obsodil krimski referendum. V praksi to nima nobenega večjega pomena. Republik Krim in Sevastopol sta del RF in dovolj je, da je mednarodno priznana le RF. Medtem pa je nekdanji nemški minister kancler Gerhard Schröder previdnejši in se zaveda, da je prav Kosovo razlog, zaradi katerega ne bi smeli obsojati RF. Po njegovem mnenju so Nemčija in zaveznice NATO pričele z bombardiranjem suverene države brez odobritve Varnostnega sveta ZN, kar prav tako kot krimski referendum pomeni kršenje resolucije ZN (Rtvslo 2014a). Bebler (2014) to razloži z dejstvom, da je napad na ZRJ kasneje pridobil odobritev s strani ZN in je zato nesmiselno govoriti o kršenju resolucije. Vendar pa krimski referendum, če razumemo to kot pravico naroda do samoodločbe, prav tako ne potrebuje odobritve ZN. Krim in Sevastopol tudi nista samostojni državi, kot je to Kosovo, in ne potrebujeta mednarodnega priznanja. Krim in Sevastopol sta uradno del RF. Evropa pa nikakor ne bo dovolila ponovno samoiniciativne ameriške vojaške intervencije v Evropi, brez katere sta republik Krim in Sevastopol za Ukrajino dokončno izgubljeno ozemlje.

7.2: Donetsk in Lugansk

Primera Luganska in Donetska se od krimskega popolnoma razlikujeta. Na Krimu in Sevastopolu so bile okoliščine drugačne, saj je to območje v veliki večini poseljeno z etnično ruskim prebivalstvom. Ko je Blank omenjal krimski glavobol, si verjetno ni predstavljal, da bo to vodilo naprej v še večji separatistični problem v državi. V Donetsku in Lugansku ni tako velike podpore za priključitev teh regij RF, kot je bila na Krimu. Kljub temu da sta pokrajini izredno proruski, si v ne eni in ne v drugi ne želijo priključitve k RF. Želijo pa si poseben status znotraj Ukrajine, podobno kot sta ga imela Sevastopol in Krim. Razlog za to tiči v dejstvu, da so etnični Ruski vedno čutili pritisk s strani ukrajinskih vladajočih oblasti na svoje krovne etnično-ruske organizacije. RF oz. prej SZ pa je podpirala le tiste organizacije, ki so bile podprte s strani ukrajinskih vladnih ustanov. To je botrovalo dejstvo, da so se predvsem iz varnostnih razlogov etnični Rusi začeli opredeljevati kot Ukrajinci (Zazhigayev 2006, 187).

Predvsem vzhodna Ukrajina oz. regiji Lugansk in Donetsk lahko v veliki meri izkoristita problematike ruske manjšine na tem področju za pridobitev posebnega statusa znotraj Ukrajine. Skoraj 70 odstotkov celotne ruske diaspore v Ukrajini je poleg Krimskega polotoka skoncentrirano na področje vzhodnih in južnih regij Harkova, Dnipropetrovska in Zaporožboljja, kar posledično pomeni prednostni razvoj tesnih odnosov z RF, bolj kot z matično oblastjo v Kijevu (Slochanyk 2001, 136). To je tudi najbolj razvit del Ukrajine, ki mu bolj kot evropski ustreza ruski trg, saj temelji na podobni industriji.

Konflikt v Ukrajini se je razrastel celo do te mere, da so separatisti, Ukrajinci, na tem območju ustvarili samooklicani Ljudski Republiki Donetsk in Lugansk, ki pa jih Kijev ne priznava. Kijevske oblasti so na tem področju v veliki meri poskušale ponoviti vojaško akcijo Blisk, ki je hrvaški vojski leta 1991 zagotovila ozemeljsko celovitost. Kar bi moralo biti hitra in uspešna vojaška akcija ukrajinske vojske, je preraslo v še vedno trajajoče spopade med separatisti na Vzhodu in vlado v Kijevu⁶². Kijev v tej vojni ne sme popustiti, če želi ohraniti enotnost Ukrajine. V nasprotnem primeru bo Ukrajina ostala država ostala *med dvema ognjema*, kar je slabo tako za prihodnost v zahodnih kot tudi vzhodnih integracijah. Podobna delitev je v Bosni in Hercegovini nastala kot posledica daytonskega sporazuma. Teoretično je taka delitev lahko uspešna, vendar se je na primeru Bosne in Hercegovine izkazalo, da vsaka stran vleče k sebi, kar pomeni zelo težko doseganje skupnih interesov in konsenzov v državi. Ukrajina bi v primeru federalizacije Republik Donetsk in Lugansk lahko dala veto na želje Kijeva in obratno. Tipičen odziv NATO v takšnih primerih je javno izkazovanje prepričanj o zaskrbljenosti o uporabi sil na tem področju (Blank 2000, 8). Vse drugo bi pomenilo potencialno zaostritev konflikta na raven, ki bi se lahko končala podobno, kot se je končal konflikt v Čečeniji. Svoje notranjepolitične problematike je tako Ukrajina prisiljena reševati sama. Vendar stabilizaciji odnosov v regiji in končanju konflikta v Ukrajini nikakor ne pripomore sovražen odnos RF in NATO. Ponovno se ponuja možnost uporabe skupne platforme preko partnerskega NRC, ki pa je zaradi *zamrznjenega statusa* nemočen. Kot je bilo že povedano, zataji prav takrat, ko so pregovori v smeri NATO–RF najbolj potrebni.

7.3. Vpliv konflikta v Ukrajini na odnose NATO–Ruska federacija

⁶² Na tem mestu mora Ukrajina zagotoviti preživetje države. Izguba Krima je bila velik udarec in Kijev nosi odgovornost za ozemeljsko celovitost države. Etika odgovornosti v primeru odgovora na nevarnost za nacionalno varnost sledi konceptu, da imajo posamezna nemoralna dejanja širšo korist (ukinitve političnih in zakonitih pravic teroristom). Etika odgovornosti je nekakšna zakonska luknja za uveljavljanje kršitve pravic mednarodnega prava (predvidi, da je treba pretehtati posledice, ne pove pa kako) (Dunne in Schmidt 2007, 224).

Z aneksijo Krima in Sevastopola ter podporo proruskim upornikom na vzhodu Ukrajine je RF dosegla, da so se zahodni partnerji odločili za sankcije. Te so bile v začetku blagega značaja. Paleta trgovinskih in finančnih sredstev, ki jih akter lahko uporabi, da bi si pridobil koncesije pri drugem akterju, je zelo široka. To so negativne sankcije, embargo in zapora (Devin 2008, 80). Nekatere sankcije so bile celo nesmiselne, kot je na primer prepoved potovanja ruskim generalom po EU in ZDA, kamor niti ne hodijo (Bebler 2014). Sankcije so se stopnjevale vse do ene pomembnejših, ki je pomenila izključitev RF iz skupine G8. Niso pa sankcije dosegle zelenega cilja zahodnih partneric⁶³. RF še naprej aktivno izvaja zunanjo politiko, kljub nasprotovanju držav NATO in EU. Ali to pomeni, da prihajamo v dobo, v kateri mednarodno pravo ne obstaja ali se nanj sklicujejo samo nemočne države? RF naj bi celo leta 2006 na srečanju NATO v Rigi neuradno zagrozila ZDA in NATO, da se bodo v primeru nadaljevanja s procesom MAP odnosi drastično poslabšali. Blank (2009, 309) opozarja, da je le dve leti po tem na vrhu NATO v Bukarešti RF ponovila zavezo, da bo storila vse v svoji moči za ustavitev nadaljnje širitve NATO in članstvo Gruzije in Ukrajine v slednji. V praksi to pomeni, da Ukrajina in Gruzija predstavljata grožnjo miru in blagostanju v Evropi. V primeru teh držav bi NATO moral temeljito premisliti in se, v kolikor je to treba, diplomatsko umakniti in prepustiti odločanje drugim organizacijam oz. EU. Posledice bi lahko vključevale tudi negativne ukrepe s strani RF, med drugim tudi oboroževanje Irana, nasprotnika ZDA (Blank 2009, 180) in krepitev zavezništva na Vzhodu, ki bi na dolgi rok lahko škodile tako NATO kot tudi EU.

Niso pa vsi znotraj NATO mnenja, da je širitev na Vzhod nujna. Francozi so na primer upoštevali ruski faktor pri širitvi in z RF oblikovali dobre zunanje odnose. Nekdanji francoski predsednik vlade François Fillon je leta 2008 napovedal francoski *ne* vstopu Ukrajine in Gruzije v NATO. To je podkrepil s pojasnitvijo, da bi slednje predstavljalo grožnjo ravnotežju

⁶³ Razlog za to so neenakosti med močjo države v t. i. vojnem stanju in stanju miru. V primeru, da je država v vojni, so sankcije lahko uspešne. V nasprotnem primeru se države poslužujejo t. i. ekonomskih sankcij, ki pa niso najbolj učinkovite. Aron navaja primera sankcij s strani Društva narodov (DN v nadaljevanju) in SZ proti Italiji oz. Jugoslaviji. V prvem primeru je DN v sankcije vključevalo le trgovinsko komponento, ne pa surovin samih. V primeru SZ in Jugoslavije pa je imela slednja pomoč zahodnih velesil. Najbolj slikovit primer sankcij pa seveda predstavljata Kuba in ZDA. Edini primer uspešne blokade je možen takrat, ko država ne najde zunanjih zaveznic (Aron 2010a, 97). Zato je težko pričakovati uspešnost sankcij zahodnih sil naproti Rusiji, saj v moderni zgodovini še ni bilo uspešnega primera večjega vplivanja na velesilo s sankcijami.

moči med Evropo in Rusijo (Pouliot 2010, 223). Francoski *ne* širitvi na Vzhod je prvič v zgodovini ustanovitve NATO pomenil, da se bolj kot željo Ukrajine, ZDA in ostalih zaveznic NATO upošteva ravnotežje moči in stabilnost regije. Francija je ena izmed evropskih držav, ki teži k ohranitvi dobrih gospodarskih odnosov z RF. Zdi se, da je v tem primeru, podobno kot ZDA, RF poskrbela, da je na nekaterih področjih mednarodno pravo res zamenjalo pravo močnejšega. Bebler (2014) to razloži tako, da navede kontradiktornost med mednarodnim pravom in pravnimi normami. Primer tega je že omenjeno sovpadanje med načelom samoodločbe in suverenosti držav, ki sta pogosto kontradiktorni. Posledica tega je lahko notranjepolitični konflikt ali merjenje moči, ker imajo v večini prednost večje države ali pa velesile. Izjeme so primeri, ko si uspejo male države izpogajati boljši status, predvsem prek zunanjega vpliva ali drugih držav. Vendar pa je to redkost, v večini je pri razreševanju takih zadev pomembna podpora močne ali večje države, kot je bilo to na Kosovu z ZDA in na Krimu z RF.

ZDA so vse od Carterjeve doktrine, posledice iranskega napada na ameriško ambasado, aktivno začele s politiko ključnih interesov ZDA. Ta doktrina je bila vezana na nadzor nad Perzijskim zalivom in na katerega zunanji napad bi pomenil napad na ključne interese ZDA, te pa se na napad lahko odzovejo z vsemi sredstvi, tudi z vojaško silo (Grizold in Bebler 2000, 21). Ključni interesi ZDA se danes raztezajo veliko dlje od Perzijskega zaliva. ZDA pa so prevzele vlogo globalne vojske, ki prek NATO skrbi za mednarodno varnost. Kredibilnost te zveze pa zamajajo dogodki, kot je bila vojna v Gruziji ali pa še trajajoči konflikt v Ukrajini, kjer ne ZDA ne NATO ne ustreza vojaška intervencija. Obe velesili se ne strinjata s stališčem druge o implementaciji Pogodbe o tradicionalno oboroženih silah v Evropi (CFE⁶⁴), možnosti širitve naprej na Vzhod, možnosti postavitve dela ameriške jedrske oborožitve na evropskih tleh in vojaške pristojnosti v zračnem prostoru nad baltskimi državami (Weitz 2005, 61). Kljub NRC, dialogom in srečanjem med visokimi funkcionarji NATO in RF so ta stališča še vedno na isti, mrtvi točki in predstavljajo grožnjo mednarodni varnosti, predvsem pri odnosih med ZDA in RF.

Na primeru ukrajinskega konflikta kot tudi konflikta v Gruziji je NATO izgubil del svoje verodostojnosti. Kolektivna obramba je glavni element obstoja NATO, vendar se poraja vprašanje kakšen pomen ima NATO v primerih, kot je bil v Ukrajini, Gruziji in v ostalih, v

⁶⁴Treaty of Conventional Forces in Europe iz leta 1990.

katerih je na nasprotni strani velesila, kot sta to Rusija ali pa mogoče Kitajska. Vendar pa je tu treba izpostaviti dejstvo, da Gruzija in Ukrajina nista članici NATO in bi intervencija v recimo baltskih državah imela za RF drugačne posledice. Kljub temu pa bi NATO moral zagotoviti zaščito državi, kateri ponuja bodoče članstvo. Za Ukrajino je tako edini pravi način za razrešitev konflikta politični umik NATO iz Ukrajine in prepustitev tega EU, kot predlaga Bebler (Bebler 2014). EU je primernejši partner, saj vključuje države, ki so neposredno povezane z usodo Ukrajine in mirom ter stabilnostjo na območju evropskega kontinenta. Na drugi strani je NATO na čelu z ZDA, ki so eden glavnih tekmecev RF in katere politiki sta si v večini primerov kontradiktorni. Prav ameriške baze v okviru NATO in protiraketni ščiti na območju Ukrajine za RF pomenijo vojno napoved ali pa območje stalne napetosti. Tega se zavedajo tudi države v sosesčini Ukrajine, ki vedo, da sama geografska celovitost ne pomeni zagotovljene varnosti v državi. Tampon cona oz. tamponska država, ki je nekakšno prehodno območje med državami, se lahko odraža v več oblikah, med drugim je v Evropi primer Belorusije, ki pa ni najbolj zaželen scenarij voditeljev NATO in EU (Solchanyk 2001, 100). Nepredvidljiva država, ki pa skrbi, da ne prihaja do podobnih kriz in konfliktov med Zahodom in RF.

Balkanske vojne so dokaz nestabilnosti držav, v katerih se vlada s silo in brez soglasja. Brez vladavine prava je edino, kar lahko doseže Ukrajina, razpad države in nadaljevanje konflikta (Krickus 2002, 16). Dialog med Kijevom in separatisti je nujen za razrešitev tako vojaškega konflikta v Ukrajini kot tudi za ozemeljsko celovitost Ukrajine. Sodelovanje NATO v procesu vzpostavitve dialoga, čeprav samo v političnem smislu, predstavlja grožnjo mirni razrešitvi ukrajinske krize. Ne le, da bi vsako vmešavanje NATO pomenilo grožnjo RF, vendar pomeni grožnjo tudi prorusko usmerjenim Ukrajincem na vzhodu države. Sodelovanje Kijeva z NATO lahko primarno pomeni tudi prekinitev dialoga med separatisti in ukrajinsko vlado, kar pa vodi v novo delitev na samem obrobju EU. Schröder je celo mnenja, da Zahod še ni dojel kulturne razdeljenosti Ukrajine, ki bi ji z izključujočim se ultimatoma pridružitve Zahodu ali RF lahko povzročili veliko škodo (Rtvslo 2014a). Schröder je povzel bistvo širitve NATO na Vzhod v popolnosti. Podobno kot Schröder tudi Bebler (2014) omenja problem, ki ga je prinesel podpis asociacijskega sporazuma EU z Ukrajino, ki se ne sklada z prostocarinskim sporazumom Ukrajine z EU. V praksi to pomeni razpad prostocarinskega sporazuma med državama, ki pa je zaradi vojaško-ekonomske prepletenosti in velikega strateškega interesa velik problem za RF. Prav tako tudi za Ukrajino, kar se je izkazalo, ko je RF simbolično na

politični ravni sankcionirala Ukrajino z dvigom cene plina na evropsko raven, kar lahko popolnoma uniči že tako zadolženo Ukrajino.

Ukrajinski podpis asociacijskega sporazuma pomeni začetek v korakih integracije v EU, kar bo verjetno RF poizkušala preprečiti s podporo separatistom, podobno, kot je bilo to storjeno v Gruziji. Za razliko od gruzijske krize pa je v Ukrajini ruska vojaška intervencija malo verjetna. Ukrajina se mora zavedati, da vstop v evroatlantske integracije zahteva svoje pogoje. Za državo kandidatko, ki ima še vedno nerazrešene etnične, mejne in politične konflikte pa predpristopni proces pomeni težko in dolgotrajno odrekanje. Pogoji za sprejem v NATO in EU so med drugim tudi razrešitev notranjepolitičnih in etničnih sporov ter konfliktov. Gale Mattox in Arthur Rachwald (2001, 109) v knjigi z naslovom Širitev Evrope navajata zahodno mejo kot črto med Vzhodom in Zahodom, ki bi predstavljala strateški pas med varnostno-obrambnimi interesi Rusije in NATO. Predviden je tudi scenarij v primeru neopredeljenosti Ukrajine, pri katerem avtorja navajata možnost izkoriščanja tega pasu za vojaške vaje brez privolitve Ukrajine. To nikakor ni res, saj bi v primeru ukrajinske izoliranosti tako od Zahoda in Vzhoda RF izgubila glavni razlog za vojaške intervencije.

ZDA pa so od napada na ZRJ izgubile velik vpliv na izvajanje vojaških akcij v Evropi, predvsem na zunanjih mejah EU. Majhna je verjetnost, da bodo države članice EU podprle podobne misije, kot je bila v primeru napada na ZRJ. Ne le med Rusi, tudi med Ukrajinci se je na primeru vojaške akcije NATO v ZRJ spremenilo splošno mnenje o pridružitvi zvezi. 61 odstotkov anketirancev je navedlo slabšanje odnosa do NATO in 27 odstotkov je navedlo, da misija ZRJ ni vplivala na odnos do NATO integracij. Na neposredno vprašanje o potencialnem članstvu Ukrajine v NATO je le 10 odstotkov anketirancev odgovorilo pozitivno (Solchanyk 2001, 98). Vse dokler bo Ukrajina tako kulturološko razdeljena država, je nesmiselno govoriti o vključevanju slednje v zahodne integracije, sploh pa vojaške. Ponovna vzpostavitev berlinskega zidu v Evropi bi drastično spremenila porazdelitev moči v mednarodni politiki, Ukrajino pa podobno kot Gruzijo spremenila v območje stalne napetosti med zahodnimi in vzhodnimi zaveznici.

8. Prihodnost sodelovanja med Rusko federacijo in NATO ter novi izzivi

Nov globalni izziv predstavlja po drugi svetovni vojni zmanjšanje in uničenje jedrskega orožja, ki predstavlja stalno grožnjo mednarodni varnosti⁶⁵. Poleg sodelovanja na področju zaustavitve širjenja in razvoja jedrskega orožja, je vse bolj pomembna tudi izkorenitev aktualne grožnje mednarodnega terorizma, ki je področje vzajemnega boja tako RF kot tudi NATO in ZDA (Yurgens, Dynkin in Arbatov 2009, 24). Sodelovanje na tem področju je vitalno za vzpostavitev miru in stabilnosti v svetu, predvsem pa v bližnji okolici in interesni sfere NATO in RF. Kot navaja Bebler (Bebler 2014): »Odnosi so večplastni, zelo raznovrstni, govorimo o športu, kulturi, obstaja tudi več vidikov tehnološkega sodelovanja. /.../ To je lahko sovražstvo na politični ravni, vendar je pod to ravno marsikaj drugega«.

Partnerski odnosi med NATO in RF obsegajo širok spekter področij. Tudi v času blokade partnerskih odnosov oz. razpustitve NRC med NATO in RF ostaja diplomatski most. Razlog za to je globalna povezanost sveta, ki predvsem na varnostnem področju zahteva vključevanje vseh akterjev. Kot je bilo povedano v prejšnjih poglavjih, je partnerstvo med NATO in RF kljub težavnemu in konfliktnemu odnosu vitalnega pomena za mednarodno skupnost. To poglavje se osredotoča na področja sodelovanja med NATO in RF v prihodnosti. Eno najpomembnejših seveda prinašajo izzivi sodobne družbe, najbolj kritična med njimi pa sta mednarodni terorizem in jedrsko orožje. Pomemben pogled na prihodnost partnerstva je tudi t. i. »mehka moč« RF na bližnje sosedstvo in posledično na Evropo. Posledično lahko iz tega mogoče razložimo scenarij za prihodnost držav Kavkaza, predvsem Gruzije, in Ukrajine. Prihodnost teh držav bo nedvomno vplivala na razvoj partnerstva. Vprašanje ostaja le, v kakšni smeri, v smeri stagnacije ali krepitve.

Obstaja torej več plasti sodelovanja med NATO in RF. Prav tako pa tudi bilateralno med ZDA in RF zunaj okvira NATO. To poteka tudi na ravni vojaškega sodelovanja, saj je RF partnerska država NATO in sodeluje v večini skupnih vaj in misij. Prva ovira, ki je zavirala razvoj dialoga je bila odpravljena takoj, ko se je PJC spremenil v NRC. V PJC je imela ruska stran že od začetka pogajanj zrežiran konec, medtem ko je v novem NRC RF ena izmed enakovrednih članic devetnajsterici. S tem pa lahko končno sodeluje in podaja konsenze v

⁶⁵ Zalivska vojna, 11. september in Čečenija so jasen primer, da države in nedržavni delovalci (tudi mednarodne teroristične skupine) vidijo silo kot učinkovit način doseganja ciljev (Baylis 2008, 26).

razpravah na širokem spektru različnih tem in problematik (Krickus 2014, 66). NRC pomeni naprednejše sodelovanje med NATO in RF, vendar to ne pomeni, da je znotraj NRC lahko doseči konsenz.

RF je do nadaljnje širitve še vedno izredno kritična in to se odraža tudi na delovanju oz. boljše rečeno nedelovanju NRC. Po hladni vojni, ko je bilo govora o širitvi NATO na Vzhod Evrope, je ruski general Igor Rodinov zavzel trdno stališče v zvezi s širitvijo NATO. Leta 1996 je ob obisku sedeža NATO predaval o posledicah, ki bi jih povzročilo vztrajanje s širitvijo proti ruski meji ter o takojšnjih protiukrepih s strani RF (Larrabee in Krasik 1997, 24). Prihodnje sodelovanje med NATO in RF dejansko temelji na prizadevanju slednje po priznavanju držav CIS kot območja ruskega strateškega interesa. Yurgens, Dynkin in Arbatov so mnenja, da za razliko od hladne vojne, danes tako RF kot ZDA ne vedo točno kaj predstavlja dejanski problem v njihovih odnosih. Nepriznavanje držav CIS kot ruske interesne sfere s strani ZDA, ruski strah glede razvoja skupne evropske vojaško-obrambne politike in strateški ter tehnološki vidiki ameriške vojaško-obrambne politike v Evropi predstavljajo resno tveganje za rusko stran. Ne le, da ameriška politika ne podpira ruskih interesov v državah CIS, temveč še stopnjuje ameriški vpliv na tem območju. To pa posledično vodi v slabšanje odnosov in sodelovanja med RF in NATO, tudi ko je govora o razreševanju širših mednarodnih problematik (Yurgens, Dynkin in Arbatov 2009, 4). Sodelovanje med NATO in RF je nujno potrebno, vendar obstajajo dvomi o njegovi funkcionalnosti. Po mnenju nekdanjega ruskega ministra za obrambo Sergeja Ivanova je v krizi med RF in NATO nemogoče popolno sodelovanje. Če ni sodelovanja, pa NRC postane neuporaben instrument. Konsenz pa nemogoča misija. Poleg tega pa za Ivanova in ljudi okoli njega vztrajanje NATO pri širitvi, predvsem pri vmešavanju v civilno vojaško sfero države kandidatke, pomeni destabilizacijo odnosov, če ne še česa hujšega (Blank 2006, 2). Na kratko to pomeni, da je RF pripravljena na sodelovanje z NATO, vendar brez vmešavanja v civilno-vojaško sfero. To velja ne le na ruskem ozemlju, vendar tudi na ozemlju, ki meji na RF.

Leta 2008 je na tiskovni konferenci srečanja takratne Skupine osmih (G8)⁶⁶ v Nemčiji, Putin ne le poudaril, da se RF in Zahod vračajo v obdobje hladne vojne, temveč je tudi napovedal, kakšne posledice bo to povzročilo:

⁶⁶Group of 8.

Jasno je, da bo v primeru postavitve dela nuklearne zmogljivosti ZDA v Evropi in v primeru, da bodo naši vojaški strokovnjaki ocenili, da to predstavlja potencialno grožnjo, Ruska federacija morala začeti z ustreznimi povračilnimi ukrepi. Kakšnimi ukrepi? Seveda bo treba opredeliti nove cilje v Evropi. In opredeliti, natančno katera sredstva bodo uporabljena s ciljem uničenja objektov, za katere bodo naši strokovnjaki menili, da predstavljajo potencialno grožnjo Ruski federaciji v tehnološkem smislu. Balistični ali manevrirni izstrelki ali popolnoma nov sistem, ponavljam, to je stvar tehnologije. (Blank 2009, 175–176).

Ruski predsednik je napovedal možnost nove hladne vojne, ki očitno v zelo sproščeni obliki zaostritve odnosov med NATO in RF že poteka. Podobno kot med hladno vojno so zahodne zaveznice proti RF uvedle sankcije in RF obravnavajo kot nedemokratsko. Putin je šel celo tako daleč, da je napovedal vojno svetovne razsežnosti v primeru ameriškega nuklearnega udejstvovanja v Evropi, ne le v okolici RF. Še en odprt govor, ki dokazuje, kaj znotraj NATO dejansko moti RF: ZDA in ameriško udejstvovanje v Evropi. To predstavlja glavno skrb in večno nasprotovanje Moskve politikam, ki podpirajo ameriško prisotnost v Evropi. To skrb morajo tako NATO kot tudi evropski predstavniki v Bruslju upoštevati in vzeti v vednost pri oblikovanju politik in krepitvi vezi med NATO, RF in EU (Solchanyk 2001, 95). Dogaja pa se ravno nasprotno. Sankcije, ki jih Bebler (2014) opiše kot *blažji žegen*, nimajo nikakršnega učinka na stanje ukrajinskega konflikta. Takšne sankcije pa ne le, da škodijo predvsem gospodarstvu RF, škodijo tudi EU sami.

Posledica ukrajinskega konflikta je tudi izključitev RF iz skupine G8. Ta pomeni za Rusijo naprednejši položaj v bilateralnih odnosih z ZDA ter čezmorsko povezovanje RF s Severno Ameriko (Kanada) ter Evropo in Japonsko, ki je RF povežalo v skupino najmočnejših de facto oblikovalcev svetovnega reda (Lyne, Talbott in Watanabe 2006, 84). Z izključitvijo iz skupine G8, sankcijami s strani EU in razpustitvijo NRC se je izpolnil strah RF o želji po izgonu Rusije iz Evrope. Članstvo Ukrajine v NATO in EU je tako danes zelo kompleksna zadeva. Priključitev Krima je posledica pritiskov NATO, EU in G8 na RF in Ukrajino. Nadaljevanje takega scenarija pa bo vodilo ne le v večjo povezanost RF z ostalimi državami BRIC-a, ampak tudi v večanje ruskega nezaupanja v nadaljevanje evroatlantske širitvene politike, ki je ali pa še bo iz partnerskih odnosov z RF stagnirala v zaostrene ali pa celo sovražne.

8.1. Izzivi sodobne družbe

Sodobno globalizacijo danes predstavljajo globalna trgovina z orožjem, terorizem, širjenje orožja za množično uničevanje ter transnacionalne vojaške kooperacije (McGrew 2007, 33). Med izzivi sodobne družbe je najbolj razširjena grožnja terorizma. Globalni terorizem je prvi večji transnacionalen izziv, ki je zedinil NATO in RF. Predvsem pa je okrepil odnose med ZDA in RF, ki so vitalni za uspešno sodelovanje slednje znotraj okvira NATO. Kljub ohladitvi odnosov po dogodkih iz leta 1999 na Kosovu, je ruski predsednik Putin med prvimi izrekel sožalje takratnemu predsedniku ZDA Georgeu Bushu po terorističnih napadih leta 2001. Krickus (Krickus 2011, 101) poudari, da so prav islamski džihadisti postali skupni sovražnik tako RF kot tudi ZDA in so pomenili možnost izboljšanja odnosov med ZDA in RF do te mere, da je slednja celo ponudila pomoč prek ruske pomorske baze v Vietnamu (Cam Ranh) in svojo obveščevalno izpostavo na Kubi v mestu Lourdes (Aron 2010a, 84). Znotraj NRC je prioriteta sodelovanje na področju preprečevanja in sanacije posledic terorizma. NATO skupaj z RF aktivno sodeluje v akcijah in izmenjavah informacijsko-obveščevalnih zadev, vezanih na področje islamskega terorizma na Balkanu (vpliva Al Kaide), islamskega ekstremizma v osrednji Aziji in teroristične grožnje civilnem letalstvu (Weitz 2005, 61). Menim, da se to sodelovanje nikoli, tudi v primeru sankcij NATO RF in obratno, v popolnosti ne prekine. Kot je bilo že omenjeno, sodelovanje poteka tudi za zaprtimi vrati in na več področjih. Ko se poveča stopnja ogroženosti zaradi islamskega ekstremizma, NATO oz. ZDA začne sodelovati z RF, četudi hladneje in brez NRC. Nikoli pa se odnosi v popolnosti ne prekinajo.

RF je podpirala in sodelovala v vojaških vajah NATO, vendar le na Mediteranu. Zavrača pa sodelovanje z NATO pri izvajanju vojaških vaj na Črnem morju (Blank 2006, 51). To je območje ruske mornarske baze in malo je verjetno, da bodo dovolili preletanja in plovbo ameriških in zahodnih vojaških enot čez to območje. Poglobitev protiterorističnega sodelovanja in okrepljeno partnerstvo med NATO in RF pa je prekinil ruski veto na ameriški napad na Irak leta 2004. RF se je pridružila opoziciji, med drugim tudi državam članicama NATO, Franciji in Nemčiji, ki se z ameriško invazijo v Irak niso strinjale. Afganistan je bil opravičen z GWOT, Irak pa je bil v strateškem interesu ZDA, ki so z zaveznico VB uspele pričeti, ne pa tudi končati vojno v Iraku. Posledice destabilizacije Afganistana, Iraka in sosesčine pa se danes kažejo v razmahu frakcij skrajnega islamskega gibanja, ki je prišel v samo srce Evrope. Skupni interes NATO in EU na področju sodelovanja z RF je tudi

razrešitev problema migracijske krize in modernega piratstva. Sodelovanja med NATO in RF pa si želijo tudi ruski vojaki. Vojaška in politična elita v RF si želi sodelovanja z NATO, saj to pomeni pridobivanje izkušenj in novosti (Bebler 2014). Odnosi med RF in NATO niso sovražni na vojaško obrambnem področju. Z izjemo izmenjave moderne vojaške tehnologije, skupnih vaj in sodelovanja med vojaki omogoča prenos znanja zahodnih partneric na rusko vojsko in obratno.

Bebler (Bebler 2014) omenja tudi izredno polemično področje, do katerega imamo le malo dostopa in literature. To je program uničevanja zalog kemičnega in biološkega orožja na ozemlju RF, ki ga financirajo ZDA. Podaja tudi možnost obstoja drugih pogodb med ZDA in RF na področju sodelovanja obrambnih sil, ki potekajo ne glede na zaostritev odnosov med državama. In prav to je najpomembnejši dejavnik v sodelovanju med NATO in ZDA z RF. Tudi v najbolj kriznem trenutku in kljub zaostrenim odnosom so področja, ki so izvzeta iz tega okvira in na katerih sodelovanje poteka popolnoma gladko. V obojestranskem interesu RF in ZDA je razvoj na področju jedrske industrije. Cilji ameriške iniciative poimenovane Mednarodni okvir za sodelovanje na področju uporabe jedrske energije (IFNEC)⁶⁷, prej Globalno partnerstvo za jedrsko energijo (GNEP)⁶⁸, ustrezajo tudi interesom RF v okviru sodelovanja in razvoja na področju jedrske energije (Yurgens, Dynkin in Arbatov 2009, 51–52). Soglasje na področju jedrske energije na globalni ravni pa je vitalno za mednarodno stabilnost vseh. Prav zato so ta področja preveč pomembna, da bi se pogodbe in dogovori, eno ali več stranski, prekinjali ob vsakem konfliktu. Sploh pa ne kot posledica nestrinjanja med članicami NATO in RF.

Kljub temu pa jedrska in balistična oborožitev velja za velik izziv, ki ogroža mednarodno stabilnost, predvsem med velesilami, kot sta RF in ZDA. Blank (2009, 140) navaja, da za razliko od kemičnega in biološkega orožja, jedrsko in balistično orožje nista bila nikoli izrecno prepovedana in dodaja možnost, da še dolgo ne bosta. Tako države NATO z ZDA na čelu kot tudi RF imajo jedrsko in balistično orožje. V primeru vojaškega posredovanja pa je to grožnja celotni mednarodni skupnosti, če ne celo napoved tretje svetovne vojne. Predvsem, ker imata dve glavni velesili, ZDA in RF pravico do uporabe vseh vojaških sredstev, če čutita, da je ogroženo njuno ozemlje.

⁶⁷The International Framework for Nuclear Energy Cooperation.

⁶⁸Global Nuclear Energy Partnership.

8.2: Organizacija pogodbe o kolektivni varnosti

Leta 1992 je kot naslednica Varšavskega pakta nastala Organizacija pogodbe o kolektivni varnosti (CSTO⁶⁹) in v drastično manjši obliki RF začela s povezovanjem držav CIS (Armenija, Belorusija, Kazahstan, Kirgizija, RF in Tadžikistan). Leta 2002 je organizacija dobila status mednarodnega opazovalca v Generalni skupščini ZN (CSTO 2015). Ta organizacija naj bi predstavljala alternativo NATO v Aziji. Hkrati pa se tako RF kot tudi ostale države članice zavedajo, da je do te alternative še daleč. Predvsem pa je, kot navaja Ponsard, pomembna aktivna politika sodelovanja med NATO in RF, saj drugače RF nima druge možnosti, kot da še enkrat dodobra preuči in prične pogajanja z državami, kot sta Kitajska in Indija; velesilami, s katerimi lahko zavezništvo parira NATO. Ne moremo pa tudi prek dejstva, da RF dejansko gradi novo vzhodno silo, ki bi bila pripravljena speljati vojaške operacije znotraj okvira držav članic CIS ali CSTO. V primeru, da se v prihodnosti kaj takega res odvije, bi imel Vzhod silo, ki bi lahko sama vodila misije in operacije in zagotavljala stabilnost v Evraziji, z ali brez NATO.

Danes delovanje CSTO temelji na interoperabilnosti z NATO (Blank 2006, 50), kar pa ne pomeni, da bo tako ostalo tudi v prihodnosti. CSTO lahko z reformami in reorganizacijo postane podobna varnostno-obrambna organizacija, ki bi predstavljala tekmeča NATO; še posebej, če se CSTO pridružijo še ostale države članice CIS ali pa celo države članice BRIC. Teorija Samuela Huntingtona o zamenjavi blokvske povezanosti s kulturno-civilizacijsko je paradigma 21. stoletja. Podobno, kot je napovedal Huntington, mednarodno politiko oblikuje večina od osmih največjih in najpomembnejših svetovnih civilizacij⁷⁰, v katerih se bodo povezovali narodi iz podobnih civilizacij. Huntington navaja tudi meje med temi civilizacijami, za katere predvideva, da bodo postale območje spopadov (Grizold in Čehulić 2006, 81). Glede na današnjo transnacionalno politiko je Huntingtonova teorija točna. Ukrajina je popoln primer spopada civilizacij na meji. Tudi Zbigniew Brzezinski (1996, 162)

⁶⁹Collective Security Treaty Organization.

⁷⁰ Po Huntingtonu med 8 najpomembnejših in najvplivnejših civilizacij spadajo zahodna, kitajska, japonska, islamska, hindujska, latinskoameriška, afriška in slovansko-ortodoksna.

podobno kot Huntington opredeli šest skupin globalnih moči⁷¹, povezanih z namenom sodelovanja in tekmovanja znotraj soodvisnega, a nestabilnega političnega procesa. V tem procesu imajo na eni strani ZDA vodilno in glavno besedo na ameriškem kontinentu, gospodarsko napredna EU, katere politična in vojaška moč brez NATO ni uspešna. Drugo stran predstavlja RF na čelu evrazijske skupine. Slednja ima zaradi strateškega položaja in sovjetske dediščine nedorečeno prekrivanje z ostalimi globalnimi skupinami, kot so islamska, azijska in evropska. Naj bo to na področju podobnih ali pa nasprotnih strateških interesov, RF vodi politiko združevanja Azije z Evropo in izključitve ameriške skupine, predvsem ZDA iz nje.

V NATO se brez težav včlanjujejo države, ki so medsebojno civilizacijsko povezane. Države na vzhodu evropskega kontinenta so se začele povezovati z Zahodom predvsem iz strahu pred takrat nepredvidljivo naslednico SZ, RF. Eden izmed razlogov pa je tudi dejstvo, da so bile kulturno in civilizacijsko v nekem obdobju povezane tudi z zahodnimi državami (vpliv Habsburžanov). Glavni razlog pa je predvsem gospodarsko stanje v državah po propadu sovjetskega režima. Države na skrajnem vzhodu Evrope so preveč kulturno in civilizacijsko povezane z RF, da bi se lahko brez podpore RF in posledic mirno pridružile zahodnim integracijam. RF se po blokadi zahodnih zaveznic obrača proti Vzhodu in preko Pacifika v Srednjo in Južno Ameriko. Prek gospodarskega povezovanja, počasi in na podoben način, kot so to storile ustanovne članice EU, gradi svojo gospodarsko zvezo, ki lahko hitro preraste v varnostno-politično sodelovanje. Posledica tega bi bila lahko večji vpliv CSTO na mednarodni varnostno-obrambni agendi ali pa v prihodnosti celo konkurenca NATO. Vendar pa je danes NATO v sodobni obliki prevelika in premočna organizacija, da bi lahko pričakovali tak scenarij. Sploh ker je, kot smo že omenili, tako med RF in NATO oz. ZDA preveč področij sodelovanja pri preprečevanju nastanka kriznih žarišč oz. sanacije le teh; tudi v primerih, ko NRC ne deluje oz. v času terorističnih groženj. Takoj po terorističnem napadu na ZDA leta 2001 je nekdanji ruski obrambni minister Ivanov takoj zavrnil možnost ameriških baz v nekdanjih republikah SZ v Aziji. Putin je to preslišal in uradno zagotovil rusko podporo ZDA v vojni proti talibanom. Ne le, da sta ZDA in NATO s tem pridobila možnost vzpostavitve vojnih baz v neposredni bližini državne meje RF, temveč sta v okviru

⁷¹Zbigniew Brzezinski opredeli 6 globalnih skupin na čelu z Ameriko (na čelu z ZDA in drugimi članicami NAFTA), Evropo, Vzhodno Azijo, Južno Azijo, razpotegnjeni muslimanski polmesec (islamska skupina) in evrazijsko skupino (na čelu z Rusko federacijo).

GWOT dobili možnost preletavanja ruskega ozemlja in izmenjavo informacij med obveščevalnimi službami RF in ZDA ter zaveznici NATO. Z nekaterimi od teh držav bi lahko ZDA sodelovale tudi brez RF, vendar pa je bila slednja vitalnega pomena pri oboroževanju borcev Severnega zavezništva⁷² v ameriškem boju proti Talibanom (Krickus 2002, 42). CSTO bi lahko z območja osrednje Azije izrinila ZDA tako, da bi slednji in njenim zaveznici v NATO omejila dostop do virov in infrastrukture ter delno ali pa v popolnosti onemogočila delovanje ali obstoj vojaških baz.

Konflikt med RF in NATO se lahko, predvsem zaradi geostrateškega položaja RF in njene lege, hitro preseli na drugo stran sveta, kjer pa ima RF veliko možnosti oviranja delovanja zavezniških sil NATO. Seveda pa bi bile njegove posledice negativne ne le za države članice NATO, vendar tudi za RF samo. Mir in stabilnost na zelo dolgi južni ruski meji je ena izmed prioritet ruske zunanje politike, prav zato je verjetnost prenosa konflikta v osrednjo Azijo zelo majhna oz. ničelna. Vsaj dokler, če sploh kdaj, bo CSTO dovolj močna, da bo lahko sama zagotovila stabilnost tako velikega območja, kot so osrednja Azija, Kavkaz in Bližnji vzhod, kar je prevelik izziv tudi za NATO.

8.3: Mehka moč, nova politika Ruske federacije

Veliko je načinov oz. sredstev, s katerimi se lahko vpliva na izvajanje politik v določenih državah. Med drugim so lahko prisilna, diplomatska, s pozitivnimi ali pa z negativnimi učinki, ki vodijo v zaostritve ali v izboljšanje odnosov. Mehka moč ali *soft power* je za RF vrsta politike, s katero RF izkorišča potrebo, predvsem Evrope, po njenih naravnih virih. Globalna vloga evrazijskega izvora nafte in izvorov plina daje RF možnost primarne vloge pri oblikovanju energetskega sodelovanja z Evropo. RF je začela z energetske diplomacijo, s katero lahko svoje cilje in interese uveljavlja prek izmenjave energetskih virov. Dobava plina je v Evropi vezana predvsem na RF. Gazprom, ruski plinski gigant, je tako postopoma postal glavni inštrument ruske zunanje politike (Lyne, Talbott in Watanabe 2006, 66). Z dobavo plina oz. bolje povedano, s prekinitvijo dobave plina lahko RF uspešno uveljavlja gospodarske in politične interese znotraj Evrope. Gazprom pa ruskim predstavnikom zagotavlja nadrejeni pogajalski položaj v odnosu do ostalih evropskih držav, odvisnih od ruskega plina.

⁷²Northern Alliance.

Že leta 1994, ko je RF doživljala notranjo krizo, so ruski politiki posegli po zelo uspešnem načinu uveljavitve svojih interesov v Ukrajini. Napoved prekinitve dobave energetskih virov, tako plina kot tudi virov za jedrske reaktorje, z uradnim razlogom dolga v vrednosti 1 milijarde ameriških dolarjev je pomenila poskus destabilizacije ukrajinske ekonomije in strateškega preizkusa stabilnosti in odvisnosti od RF (Kugler in Kozintseva 1996, 47). RF je v času, ko je bila v veliki ekonomski in politični krizi, nadaljevala s političnim in gospodarskim pritiskom na Ukrajino. Danes je RF veliko mogočnejša in ima pod predsednikom Putinom možnost izkoriščanja in posrednega vpliva na države, ki so pod rusko energetsko odvisnostjo, v nasprotnem primeru pa se lahko zgodi, da RF popolnoma prekine dobavo energetskih virov, od katerih je Evropa odvisna veliko bolj, kot je bila v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Kot pravi Fiona Hill iz Brokinškega inštituta v ZDA (Blank 2009, 76) je Rusija dobila novo vlogo mehke moči, ki pa lahko preide prek meja energetskih virov. RF nima le energetskih, ampak tudi druge neizkoriščene naravne vire, ki so potrebni tako v Evropi kot tudi na Daljnem vzhodu.

Podobno kot Blank, tudi Rumer (2007, 57) govori o konsistenci med spremembo v ravnotežju moči in interesi RF v pristopu zunanji politiki. RF je ponovno na svetovni ekonomski agendi, ki temelji na rudnem bogastvu, geografskem položaju, ki zavzema pomembne transportne poti. Izrednega pomena je tudi dejstvo, da večina držav v ruski sosesčini potrebuje vire, ki jih RF poseduje ali pa nadzoruje. Ozemlje RF je ogromno, razteza se na dveh strateško pomembnih kontinentih, povezuje Zahod z Vzhodom in ima največji naravno-energetski potencial na evrazijskem območju. Kljub vsem problemom pa je to največja evropska država in posledično tudi najvplivnejša (Kugler in Kozintseva 1996, 15). To daje RF privilegije in možnost ignoriranja sankcij z Zahoda prek naravnih ali energetskih virov, od katerih je odvisna večina Evrope in nekatere azijske države (Kitajska, Indija, države CIS). Ta nov način ruskega udejstvovanja v zunanji politiki je lahko predvsem za Evropo vitalnega pomena, vsaj dokler se na tem območju ne najde alternativna pot ali načini pridobivanja naravnih virov, predvsem zemeljskega plina, katerega RF spretno izkorišča za uveljavitev svojih interesov oz. kot instrument za doseganje ruskih ciljev na področju zunanje politike.

8.4. Kavkaz

Krickus za slabšanje odnosov med RF in ZDA krivi ameriški napad na Irak, medtem ko Blank (Blank 2009, 286) meni, da je partnerstvo med RF in ZDA ter posledično NATO začelo

usihati v trenutku, ko je postalo jasno, da ne bo *quid pro quo* podpore ruskim silam v borbi proti terorizmu na Kavkazu. RF je pričakovala tako od ZDA kot tudi od NATO, da v GWOT vključi tudi islamske teroriste na Kavkazu. Vendar pa so tako ZDA kot tudi NATO to preslišale. Ne le to, NATO je začel aktivno kampanjo proti vmešavanju RF v konflikt v Gruziji, kljub temu da je Bush v začetku podal podporo Putinu v boju proti terorizmu na Kavkazu. Na eni strani so nekatere evropske sile obsojale rusko vmešavanje na Kavkazu in opozarjale na kršenje človekovih pravic ter neobstoje teroristične grožnje na Kavkazu. Po drugi strani pa si je RF s tem pridobila tudi simpatizerje na Zahodu in v ZDA, katerih cilj je bil zaustavitev svetovnega terorizma. Za kratek čas se je ameriško mnenje glede Putina in obstoja islamskih teroristov v Čečeniji spremenilo. Bush je med drugim celo javno priznal, da so v neki meri teroristi, ki so povezani ali pa so člani Al Kaide tudi v Čečeniji (Krickus 2014, 42). To obdobje sodelovanja ter obojestranske podpore se je zaključilo, ko so ZDA začele z vojaškim napadom na Irak, ki ga je RF poleg še nekaterih zahodnih zaveznic ZDA jasno obsodila.

Eskalacija konflikta med NATO oz. ZDA in RF primarno ni v vprašanju obstoja teroristov na Kavkazu. Problem je predstavljalo nestrinjanje med ZDA in RF o primarnem izvoru mednarodnega terorizma. Za Ruse je izvor terorizma v sunitskih koreninah severnega Kavkaza in osrednje Azije. Za ZDA pa je izvor terorizma, poleg sunitskega tudi šiitskega izvora, torej šiitskega ekstremizma in arabskega nacionalizma. Zato obstajajo različne interpretacije med RF iz ZDA glede izvora in delovanja radikalnega islamskega terorizma na tem področju (Yurgens, Dynkin in Arbatov 2009, 24). V nasprotju s pričakovanjem RF so ne le spregledale teroristično grožnjo, temveč tudi podprle Gruzijo s tem, da so ji zagotovile članstvo nekoč v prihodnosti. Nekatere članice G8 (ZD in VB) so kljub aktivnemu političnemu in gospodarskemu sodelovanju z RF podpirale in pomagale čečenskim teroristom, vendar so spregledale vire financiranja terorističnih aktivnosti in rekrutiranja čečenskih teroristov na Kavkazu (Lukov 2006, 15). Kljub temu da so ZDA priznale povezanost čečenskih teroristov s talibani in Al Kaido, imajo na Kavkazu dvolično politiko podpiranja Čečenije, v istem mahu pa nadaljujejo z aktivno politiko GWOT drugod po Aziji.

Pred gruzijskim konfliktom je bila zahodna politična elita osredotočena na Ukrajino in Gruzijo (Lyne, Talbott in Watanabe 2006, 113). Kot je bilo že omenjeno, sta ti državi poskusna zajca pri poskusu širitve zahodnega vpliva v neposredno bližino RF. Odziv je tako v Gruziji kot tudi danes v Ukrajini pokazal ne le nepripravljenost zahodnih zaveznikov na

razpon in hitro eskalacijo konflikta, ampak tudi na negativne posledice tega. Bebler (2014) meni, da je za to kriv NATO oz. predvsem ZDA. NATO je, med drugim tudi Sloveniji, vsilil nalogo obljube za bodoče članstvo Gruzije in Ukrajine v NATO. Ne le, da NATO ni želel neposrednega spora z RF in je slednjo kaznoval le s sankcijami, države NATO se niso spuščale niti v stabilizacijo konflikta v Gruziji. Gruzija je bila kaznovana tako teritorialno kot tudi materialno. Za Gruzijo so ruske sankcije pomenile gospodarsko krizo, oblasti pa so tudi izgubile nadzor nad ozemlji Severne Osetije in Abhazije, ki so pod rusko intervencijo, brez pomoči NATO, prešle pod nadzor proruskih separatistov. Ruska podpora separatistom v Gruziji je bolj kot posledica ogrožanja in bližine zunanje meje RF nestabilnost Kavkaza in ekonomski ter geostrateški pomen Kavkaza za RF, kjer potekajo glavne plinske in naftne poti (Bebler 2014). Blank (2009, 313) je Gruzijo opisal kot območje »zamrznjenega konflikta«, ki predstavlja spodbudo za nadaljevanje zunanje politike RF v svoji neposredni sosesčini, konflikt pa naj bi ostal zmrznjen, vse dokler NATO ne začne s ponovnim načrtom za širitev. Za Blanka je gruzijska kriza indikator večje, zahodnoruske krize. Zahod ni uspel preprečiti gruzijskega konflikta niti ruske intervencije, zato je Gruzija v tem konfliktu potegnila krajši konec. NATO pa je v tem konfliktu izgubil del svoje verodostojnosti.

Podobno, kot je za rusko stran ameriška GWOT način vzpostavitve ameriške interesne cone v državah v neposredni bližini ruske meje, je Kavkaz dokaz ruskih imperialističnih želja za zahodne zaveznice. Tako republikanski John McCain kot tudi demokratski senator Joe Lieberman sta poudarila strah pred ruskim predsednikom Putinom, podobno kot so Rusi za ameriškega predsednika Busha, ki naj bi izkoriščal GWOT z namenom uveljavitve in širitve ruske moči in obvladovanja čečenskih upornikov brez tveganja, da bi ga morale skrbeti nasprotovanje mednarodne javnosti (Weitz 2005, 8). Podobno kot ruska, se tudi ameriška stran boji vpliva širitve ruske interesne sfere, tako v Evropi kot tudi v osrednji Aziji ter na Kavkazu, ki pa je še vedno območje strateškega in gospodarskega interesa tako držav zaveznic NATO kot tudi RF.

8.5. Ukrajina

Podobna zaostritev, kot smo jo videli na začetku konflikta v Gruziji leta 2008, se odvija tudi danes v Ukrajini. Rezultati ukrajinske krize do sedaj so prevzem oblasti s strani opozicije na ulici, izguba Krima in nestabilnost jugovzhodne regije v Evropi (Song 2015, 161). To so civilne žrtve, grožnja ozemeljske celovitosti in uničeno gospodarstvo ter infrastruktura tako v

Ukrajini, kjer je konflikt še vedno aktualen, kot v Gruziji, kjer se je stanje umirilo, nikakor pa zaključilo. Predsednik RF, Putin in zunanji minister RF Ivanov sta v primeru ukrajinskega vstopa v NATO napovedala prekinitev industrijskega in obrambnega sodelovanja Moskve s Kijevom, kar bi bil velik udarec tako za RF kot tudi za Ukrajino ter njuno obrambno industrijo (Blank 2006, 38–38). Še bolj pomemben je politični vidik ukrajinskega vstopa v NATO. Treba je omeniti, da je to ozemeljsko največja tvorba na evropski celini, če izvajamo RF, in članstvo tako velike države, kot je Ukrajina v NATO, neposredno na ruski meji, je za RF šok širokih razsežnosti. Večina Rusov še vedno gleda na Ukrajino kot na del osrčja ruske civilizacije in območje ruskega vpliva in kulture. Vstop Ukrajine v NATO bi pomenil za RF in evropske države drastične in dolgoročne, v večji meri negativne posledice. Podobno kot Ukrajina pa tudi v drastično manjši Gruziji članstvo v NATO lahko vodi v vojaško intervencijo (Lyne, Talbott in Watanabe 2006, 114). Roman Solchanyk (2001, 9) omenja koncept prepričanosti milijonov Rusov v pomembnost rusko-ukrajinske povezanosti. Navaja, da brez Ukrajine ne le, da ni velike Rusije, ampak ne obstaja nikakršna verzija Rusije. Že sama osamosvojitev Ukrajine je bila velik psihološki udarec za RF.

Za razliko od Kavkaza in osrednje Azije je za RF Ukrajina del ruske kulturne dediščine in njene zgodovine in prebivalstva. Temu botruje dejstvo, da je Ukrajina del Rusije, ne pa le podaljšek oz. ostanek skupnega imperija (Kugler in Kozintseva 1996, 45). Kulturna in zgodovinska povezanost med državama je prevelika, da bi se Ukrajina obrnila z Vzhoda proti Zahodu brez posledic. Ukrajinci tvorijo deljeno nacio, predvsem med vzhodnim in južnim pravoslavnim ruskim delom ter zahodnim in severnim katoliškim ukrajinskim (White, McAllister in Feklyunina 2010, 349). Podobnega mnenja je tudi Anatoli Lieven, ki navaja, da Rusi in rusko govoreči Ukrajinci ne marajo radikalnih nacionalistov iz Galicije na zahodu države. Še več, povezujejo jih z nacisti in jim očitajo sodelovanje z njimi med drugo svetovno vojno. Podobno nacionalisti iz Galicije povezujejo vzhod in jug s Stalinovim režimom. Če bi bila Galicija blizu Donetska, kot so bila območja bosanskih muslimanov blizu območja bosanskih Srbov, bi se na tem mestu razvil konflikt (Lieven 1997, 65). To je tudi eden izmed glavnih razlogov, zakaj na ukrajinskem primeru ne moremo uporabiti modela Finske oz. kot temu pravi Brzezinski, finlandizacije⁷³ države. Po Beblerju (2014) problem finlandizacije Ukrajine izhaja iz ekonomske, narodnostne, kulturne in zgodovinske povezanosti med RF in

⁷³ Finska je predvsem zaradi geostrateškega položaja izbrala evropske, ne pa tudi evroatlantske integracije. Povezovanje temelji na gospodarsko-političnem sodelovanju z EU, ne pa tudi z NATO.

Ukrajino, ki je veliko bolj intenzivnejša, kot jo ima s Finsko, hkrati pa slednja nima ne velike ne močne manjšine znotraj RF in obratno, kar ji omogoča nevtralnost pri izvajanju zunanje politike. Po drugi strani pa povezanost varnostno-obrambne politike EU z NATO, ki v praksi omogoča vojaško zmogljivost za izvajanje vojaških in obrambnih politik EU, pomeni, da niti članstvo Ukrajine v EU za rusko stran ni sprejemljivo. Posledice konfliktov znotraj Ukrajine med separatisti na vzhodu in celo spori znotraj nove vladajoče ukrajinske elite med evropsko usmerjenim blokom in vzponom neonacističnih strank v Evropi pa nikakor ne pomeni doprinosu k končanju konflikta in stabilnosti v Ukrajini.

V okviru nemške Fundacije Friederich Naumann sta ruska raziskovalca Moisejenkova in Martisinovski analizirala dvajset ukrajinskih učbenikov o zgodovini Ukrajine, izdanih med letoma 1995 in 2002 v različnih ukrajinskih mestih, v ruskem in ukrajinskem jeziku. Prišla sta do zaključka, da je glavni cilj avtorjev teh učbenikov izbrisati splošno prepričanje šolarjev in študentov o zgodovinski povezanosti Ukrajine in Rusije. Te povezave naj nikoli ni bilo v preteklosti, niti je ne bo v prihodnosti (Medvedev 2006, 175). Na ta način lahko Ukrajina začne s popolnoma novo politiko in z novim naraščanjem prekine vse stike z RF. Kljub temu pa je treba razumeti, da večina Ukrajincev govori tako ukrajinsko kot rusko, vendar je delež tistih, ki govorijo rusko, večji. Ukrajinsščina je uradni jezik, medtem pa se ruščina uporablja v vsakdanjem življenju, npr. zunaj šole in uradnih institucij, tudi s strani ukrajinske politične elite. Večina, če ne skoraj vsi, ukrajinskih časopisov je v ruskem jeziku, povpraševanje po leposlovju v ruščini pa je neprimerljivo večje kot za tisto v ukrajinsščini (Zazhigayev 2006, 188). Predvsem velik razmah ruskega jezika je grožnja ukrajinsščini, predvsem pa novi prozahodni vladi v Kijevu, ki se želi oddaljiti od RF in približati Evropi, tako gospodarsko in politično kot tudi vojaško, prek NATO. Seveda pa to v nobenem primeru ne pomeni, da se bo vpliva ruske kulture v Ukrajini tako lahko znebiti in hkrati hitro in na miren način vstopiti v severnoatlantske integracije, sploh pa ni pričakovati ruske podpore Ukrajini pri izvajanju tega.

V primeru, da Putin ne more več računati na države CIS, kot je to v primeru ukrajinske integracije v EU, pri pomoči obnovitve globalnega vpliva, bo poskrbel, da bodo te države še naprej ostale pod območjem ruskega vpliva (Krickus 2014, 40). Geopolitični, strateški in gospodarski interes RF na tem območju je prevelik, da bi se umaknili. Tako RF kot NATO imata načrte za prihodnost Ukrajine, ki pa mora sama odločiti na katero stran, če sploh, si želi. Pred zaostritvijo odnosov v Ukrajini je bila edina možnost obrat k Zahodu oz. Vzhodu

(Solchanyk 2001, 89). Notranjepolitični konflikt z zunanjepolitičnimi razsežnostmi in oblikovanjem novih separatističnih regij znotraj države, pa je ponudil tudi druge možnosti. Ena takih je recimo federalizacija države, ki vodi v koncept tamponske države. Pomembnost Ukrajine za NATO je vidna v oblikovanju posebnega statusa, ki je sicer drugačen in veliko manj intenziven od ruskega, znotraj NATO.

Ukrajina je poleg RF največja evropska država, s številom prebivalcev enakovrednim Franciji, ki je zahteval drugačno obravnavo statusa Ukrajine znotraj NATO (Mattox in Rachwald 2001, 11). Tako velika država na tako pomembnem strateškem položaju je velik doprinos za NATO, tako v teritorialnem smislu kot tudi v vojaški moči. Prav tako ima podobne interese tudi RF, le da se slednja opira na vpliv ruske kulturne, gospodarske ter zgodovinske komponente, ki konfliktu v Ukrajini daje tako intenzivnost. Tudi v primeru mirne razrešitve trenutnega konflikta, dokončno rešitev ponuja le dokončni *ne* članstvu v NATO, verjetno pa tudi članstvu v EU. Vendar pa Ukrajina ni pripravljena na vstop v NATO. Tudi pred konfliktom in destabilizacijo je bila Ukrajina razdeljena glede članstva v NATO. Prav tako pa država ni uspela doseči večjega napredka v politični ali varnostni transformaciji, da bi v bližnji prihodnosti izpolnjevala kriterije za članstvo v NATO (Cross 2015, 173). Kljub nasprotovanju članstva Ukrajino v NATO pa so odnosi RF z NATO boljši in na višji ravni sodelovanja kot z Ukrajino (Solchanyk 2001, 96). Sodelovanje v severnoatlantskih integracijah kot partnerica, brez članstva in brez tujih, predvsem ameriških, baz na območju Ukrajine je najhitrejši način končanja konflikta. Etnični Rusi v jugovzhodni Ukrajini so, bolj kot k Evropi, nagnjeni k povezovanju z Rusijo. Zazhigayev (2006, 183) je napovedal transformacijo v federacijo, če bi se v Ukrajini odvil potencialen konflikt med medsebojno asimiliranimi prebivalci jugovzhodnih regij Ukrajine in zahodnimi nacionalističnimi regijami. Druga možnost je torej federalizacija Ukrajine, ki pa ne prinaša uspeha ne za EU niti za NATO, sploh pa ne za Ukrajino. Delitev države na proruski in proevropski del bi v Evropi ponovil primer BiH, ali pa celo novi berlinski zid. Tampon cona med Zahodom in Vzhodom v Evropi pa bi pomenila neuspeh NATO in EU pri razrešitvi krize pred svojimi vrati, kar bi lahko negativno vplivalo na nadaljnji razvoj obeh.

Ključno za obstoj celovitosti ozemlja Ukrajine je tudi razumevanje in sodelovanje z rusko manjšino. Ukrajina še vedno nima uradne ideje kako predstaviti zgodovino Ukrajine. Za to obstaja poleg delitve na prozahodno in prorusko Ukrajino še veliko razlogov. Eden izmed teh je regijska razdeljenost Ukrajine med več večjih pokrajin, ki imajo že same svojo zgodovino;

Galicija, Transkarpatija, Poltava, Kijev, Odesa, Lvov in dve trenutno samooklicani republiki Donetsk in Lugansk ter zdaj že del RF, republiki Krim in Sevastopol. Vse te pokrajine imajo svojo zgodovino, ki pa jo je težko združiti v eno skupno ukrajinsko zgodovino (Medvedev 2006, 172). Po prevzemu oblasti s strani prozahodnih ukrajinskih oblasti je predvsem na Krimu in v Sevastopolu prevladala želja po ukinitvi statusa ruskega jezika kot državnega. Začasna vlada Ukrajine je bila sestavljena samoiniciativno iz vrst voditeljev oranžne revolucije in prozahodno usmerjena. Takoj po prevzemu oblasti so na Krim in v Sevastopol sporočile ruskim vojakom, da bo gibanje izven vojaških baz Kijev razumel kot vojaško agresijo (Rtvslo 2014b). To je zelo kočljiva zadeva za RF, ki pomorski bazi v Krimu in Sevastopolu vidi kot domači teren.

V avtonomni pokrajini z večinsko ruskim prebivalstvom je bilo torej že vnaprej jasno, da nova protiruska politika Kijeva ne bo obrodila sadov. Sama ruska zgodovina tega ne sme dopustiti. Povezanost ruskega naroda veže z Ukrajino veliko več kot le manjšina. Ne le da imata Rusija in Ukrajina skupno zgodovino, kijevska Rusija predstavlja tudi zibelko ruske civilizacije (Ponsard 2007, 97). Etnični Ukrajinci v južnih in vzhodnih pokrajinah Ukrajine imajo več skupnega z Rusi kot z Ukrajinci iz zahodnih pokrajin. To je ugotovil že filozof Aleksandr Tsipko, ki je ob razlaganju zgodovine Rusije prišel do zaključka, da zahodna Ukrajina ni bila povezana z rusko niti s sovjetsko zgodovino (Solchanyk 2001, 21). To popolnoma razloži percepcijo konflikta med ukrajinsko vojsko in proruskimi separatisti na ozemlju Ukrajine. Pojasni tudi, zakaj se odvija prav na območjih, ki so večinoma na vzhodu in jugovzhodu Ukrajine. Na državni ravni je to med Rusijo in Ukrajino zgodovinski konflikt, vendar pa je zgodovinsko etničnih konfliktov med Ukrajinci in Rusi zelo malo (Larrabee 2003, 89). Poleg strahu pred ruskimi interesi po nadaljnjem vplivanju na stanje ozemeljske celovitosti Ukrajine pa mora slednja upoštevati prav zgoraj že omenjeno kulturno raznolikost države. RF ni edina, ki ima težnje po teritorialnem ozemlju. Zgodovina Ukrajine prikazuje, da je bila to vedno razdeljena država med več etničnih skupin in narodnosti. V primeru delitve na prozahodni in proruski federativni del pa je velik problem Ukrajine tudi notranjepolitično, ekonomsko in socialno stanje, ki se je drastično poslabšalo v že tako nestabilni državi. Oslabljen ukrajinska vojska v razdeljeni Ukrajini ne bi bila sposobna zatreti vstaj in podobnih referendumov, kot so bili na Krimu (Mattox in Rachwald 2001, 109). To pa bi pomenilo ne le grožnjo ozemeljski celovitosti, ampak celo grožnjo obstoju države same.

Poleg povezanosti Ukrajine z RF pa je treba poudariti že omenjen instrument mehke moči, ki ga ima v Ukrajini RF. Slednja ima velik vpliv na razvoj industrije in gospodarskih panog v Ukrajini. Dogodki iz leta 2006, ko je Gazprom prekinil dobavo plina čez Ukrajino, pa so kritični ne le za Ukrajino, vendar tudi za celotno Evropo. Slednja je doživela neprijetno presenečenje, ko je sredi zime začutila popolno odvisnost od ruskega plina, ki pa zaradi dogodkov v Ukrajini ni bil več zanesljiv energetske vir (Lyne, Talbott in Watanabe 2006, 110). Nekatere evropske države, kot je Nemčija, so poiskale druge vire ali pa plinske poti, ki ne vodijo prek Ukrajine, in se s tem izognile problemu. Vendar je rešitev daleč od tega. Ukrajina se mora zavedati, da z oddaljevanjem od RF in vključevanju v evroatlantske integracije izgublja ugodnosti, ki jih prinašajo carinski ali drugi bilateralni sporazumi z RF. Ukrajina ne more sedeti na dveh stolih naenkrat. Carinska unija z EU in RF obenem ni možna. Prav zato ni smiselni pritisk na Ukrajino, ki je preveč odvisna od RF, hkrati pa preveč povezana z Evropo, da bi se odločila izključno le za eno od ponujenih možnosti.

Omenili smo že šok, ki ga je povzročila priključitev Krima in Sevastopola k RF. Ukrajina je dokončno izgubila del svoje ozemeljske celovitosti. Kljub uradnim izjavam iz Kijeva, ki obsoja to dejanje in ne priznava Krima in Sevastopola kot dela RF, pa je ta zgodba končana. RF ima, podobno kot ZDA, mogočen koncept izvajanja politik, ki so v domeni nacionalne varnosti. Med prvim mandatom je Putin leta 2000 zamenjal staro strategijo nacionalne varnosti RF z novo, bolj napredno in močnejšo. V tej strategiji je RF dopuščena možnost uporabe jedrskega orožja ali orožja za množično uničenje v primeru napada na RF ali pa njene zaveznice (Ponsard 2007, 104; Cross 2015, 165). To je zastrašujoča jedrska politika, ki ji Ukrajina sama nikakor ne more parirati. Potek krimskega referendumu pa kaže na nemoč ali pa celo neinteres tako NATO kot tudi ZDA, ki sta zatajila in Ukrajini prepustila, da se sama postavi v bran svoji ozemeljski celovitosti. Brez vojaške pomoči s strani NATO pa je to skoraj nemogoče. Prav zato je pomembno oblikovanje nove strategije in dialog s separatisti, saj bi na ta način Ukrajina spet postala stabilna regija, obenem pa ohranila gospodarsko sodelovanje tako z RF kot tudi z EU. Ponovno je treba uvesti politiko, ki jo je Ukrajina vodila med mandatom Leonida Kuchme, ki je ukrajinsko politiko vodil v skladu tako zahodnih držav kot RF. Ta se je zavedal vpliva Ukrajine na regionalno varnost. Napovedal je vrnitev Ukrajine v Evropo, a z Rusijo. Pod njegovim mandatom Ukrajina ni bila več tampon, ki drži Evropo stran od imperialistične Rusije, ampak most, ki ju povezuje (Kuzio 2001, 60).

9. Sklep

Zaostritev odnosov med RF in zahodnimi zaveznici je posledica konflikta v Ukrajini. Rusiji največjo nevarnost za državno varnost predstavljajo širitev NATO, protiraketni obrambni sistem, regionalne in lokalne vojne ob ruski meji, terorizem in radikalizem ter nestabilnost v državah ob ruski meji (Kaukas 2015, 9). Ruska vojaška intervencija v Gruziji je bila prvo opozorilo, namenjeno NATO s strani RF. Konkretno gre za dejstvo, da bi nadaljevanje širitve NATO v Gruzijo in Ukrajino to vodilo v širšo krizo, ki bi destabilizirala celotno regijo. Konflikt v Gruziji je bil ključni test za preizkušanje moskovskega odziva na širitev naprej na Vzhod (Blank 2009, 318). Kot navede Richard Weitz (2005, 9), med ameriško in rusko vojsko ni več konstantnega gledanja med dvema glavnima sovražnikoma, vendar pa ZDA kot RF druga drugo vključujeta v oblikovanje vojaške strukture poveljevanja in oblikovanje zunanje politike (Weitz 2005, 9). Ni odnosa nasprotnic iz hladne vojne, a državi sta še vedno tekmici, ki vsaj na vojaškem področju vedno upoštevata zmožnosti in potencial druga druge, tako samostojno kot tudi v okviru NATO. Naj bo to prek zavezniškega oz. partnerskega povezovanja, ena in druga na podlagi tega prilagodita nacionalno vojaško strukturo.

Lahko zaključim, da sem potrdila hipotezo, ki sem jo zastavila v uvodu. Ukrajinski konflikt je negativno vplival na sodelovanje NATO in RF, celo do te mere, da je bil suspendiran NRC in so bile proti RF uvedene celo sankcije s strani zahodnih zaveznic. Vendar pa je treba omeniti, da kljub uradnemu molku in ohlajenim odnosom sodelovanje med obema še vedno poteka. Še več, v času ponovnega vzpona terorizma v Evropi se sodelovanje kljub sankcijam spet obnavlja. Posledice ukrajinskega konflikta, ki nedvomno izvira iz želje po članstvu v NATO, so povzročile ogromno škodo v Evropi in še večjo znotraj Ukrajine. Ukrajina najverjetneje nikoli ne bo članica NATO, vsaj ne brez oboroženega konflikta ali ponovne izgube ozemeljske celovitosti. Dejstvo je, da so pričakovanja o partnerstvu med Rusijo in ZDA ter NATO na nerealno visoki stopnji (Cross 2015, 167). Nove grožnje pa zahtevajo ponovno obnovitev partnerstva z RF, da bi lahko razrešili globalne grožnje varnosti. V prihodnosti je tako pričakovati podoben scenarij, kot ga je imela Gruzija po vojaškem konfliktu. Razcepljenost države na dva bloka in oblikovanje tampon države med dvema, po Huntingtonu po vsej verjetnosti partnerskima civilizacijama.

Blank (2006, 62) je že predhodno opozarjal na nevarnosti destabilizacije Vzhodne Evrope, ki bi jo prinesla širitev naprej na Vzhod. Najbolj problematična je širitev prav na Ukrajino. Slednja je postopoma začela kazati znake, da po letu 2018, ko se izteče rusko-ukrajinska pogodba o prisotnosti ruske pomorske flote na Črnem morju, pogodbe ne bi podaljšala. Še več, zdi se da ukrajinsko približevanje Zahodu pomeni postopno prekinjanje stikov z RF. RF pa tega nikakor ni smela dovoliti. Takoj, ko je Janukovič zapustil položaj, je začasna vlada v Kijevu začela spreminjati zakone, predvsem na škodo ruske manjšine. Kaplja čez rob je bila zahteva po zadrževanju ruske vojske striktno znotraj vojaškega območja na Krimu in v Sevastopolu. Posledica tega je bilo nezadovoljstvo ljudstva, ki pa je namesto boja proti Kijevu odločilo za še večji udarec. Aneksija Krima in Sevastopola k RF je tiha zmaga RF nad zahodnimi partnericami. Ne nasprotovanja, ne sankcije in ne zavračanje neodvisnosti te regije s strani Ukrajine, NATO, ZDA ali EU nimajo pomena, saj je to tudi uradno del mednarodno priznane RF.

Poizkus širitve na Vzhod je NATO, predvsem pa ZDA škodil mogoče celo veliko bolj kot RF. Slednja se je začela zavedati svoje moči v mednarodnih odnosih. Že od časa carjev je ta država v nekakšnih sankcijah in čeprav povzročajo ogromno škodo ruskemu gospodarstvu, sta tako NATO kot EU pozabila, da so Rusi navajeni sankcij. Zmaga v gruzijskem konfliktu in nenazadnje aneksija Krima ter močan vpliv na dogodke v Ukrajini so RF dali nov zagon za izkoriščanje vedno večjih geostrateških interesov, zadnja v nizu je bila Sirija. Vse se je začelo s konfliktom v Ukrajini in z zamrznitvijo NRC. Konflikt v Ukrajini je dokaz konca enopolarnosti sveta, ki je do tega trenutka pomenila vojaško nadvlado ZDA in zahodnih zaveznic. RF je začela z aktivno politiko uveljavljanja svojih zunanjih interesov, kljub sankcijam s strani NATO in EU. Tudi izključitev iz G8 in zamrznjen status NRC očitno nimata želenega učinka na izvajanje zunanje politike RF, kot bi si jo želel Zahod.

Ta novi ruski odnos do NATO in predvsem ZDA bi imel lahko za posledico tudi vzpon ruske nacionalistične elite na oblast, podobno, kot je to trend zadnjih let v Evropi. Sodelovanje in oblikovanje zunanje politike bi lahko z zahodne preusmerili v evrazijske integracije, za katere sta značilna avtoritarni način izvajanja pravnega reda in zunanja politika, ki temelji na zastraševanju oz. vplivanju na države nekdanje SZ in nezaupanja tujcem, predvsem zahodnim silam (Lyne, Talbott in Watanabe 2006, 91). Razlog za to so sankcije in zamrznitev odnosov z RF. Sprememba bi lahko drastično vplivala na politični in ekonomski razvoj v Evropi, še bolj pa bi zamajala evropsko varnostno-obrambno politiko in odnose med NATO in RF ter

njenimi vzhodnimi zaveznici. V novem večpolarnem svetu je svetovni kapital prešel s severnoatlantskega območja k azijskemu. Kitajska postaja, če ni že, center svetovne ekonomije, je pa tudi edina država na svetu, poleg RF, ki se lahko samostojno postavi po robu ZDA. Slabi odnosi in nedelujoč NRC pa bi lahko vodili v varnostno-obrambno povezovanje dveh držav, ki lahko skupaj konkurirata tudi takšni velesili, kot je NATO. Nedvomno pa bi premik iz evropskih v azijske integracije RF povzročil veliko gospodarsko škodo znotraj EU. Po drugi strani pa je RF odvisna tudi od evropskega povpraševanja in trga.

Širitev NATO naprej na Vzhod je z ruskega stališča sovražno dejanje (Blank 2000, 37). Že Jelcin je leta 1995 napovedal, da je širitev NATO velika napaka, ki bo vodila v vojno v Evropi (Mattox in Rachwald 2001, 263). Seveda je bilo vprašanje le, do katere države se bo NATO lahko približal RF. V primeru Ukrajine se je v ruskih očeh NATO preveč približal zunanji meji RF. In če razumemo NATO z ruskega vidika, ta predstavlja podaljšek ZDA v Evropi in vsako približevanje lahko povzroči negativne posledice v mednarodnih odnosih, predvsem pa povzroči nepopravljivo škodo vsem vpletenim akterjem, če ne celo širše. Kljub temu pa je treba poudariti, da kljub začetni tezi o enačenju ZDA in NATO, je to le del resnice. ZDA so sposobne same izvesti vojaško misijo in NATO kot zavezništvo ne more resneje ukrepati brez podpore ZDA. Vendar pa to ne pomeni, da lahko ZDA ukrepajo brez podpore NATO. Tudi v primeru ZRJ so imele ZDA zavezniško podporo nekaterih članic znotraj NATO (predvsem pomembno britansko podporo). Takrat, ko ZDA znotraj NATO ne morejo uresničiti svojih ciljev, uporabijo t. i. koalicijo voljnih⁷⁴, v katero pritegnejo države članice (VB) in same izpeljejo to akcijo izven zavezništva in seveda izven nadzora ZN. Jasen primer tega je bil Irak, kjer ZDA kljub lobiranju niso uspele pridobiti podpore zavezništva. Delovanje izven okvirov NATO in izven okvira ZN pa pomeni, da države niso podvržene resoluciji ZN in ne potrebujejo njegove odobritve. Niso pa samo ZDA tiste, ki izkoriščajo NATO za uveljavitev interesov. V primeru Libije so evropske zaveznice NATO v vojno v Libiji potegnile ZDA, ki je zaradi logistične podpore in krepitve zavezništva pristopila k vojaški misiji, čeprav je bilo to v interesu izključno evropskih držav, predvsem Francije (Bebler 2014). V okviru NATO je torej nespametno enačiti ZDA z NATO, saj je veliko primerov, v katerih je ta enačba neveljavna. Vendar pa lahko trdimo, da je NATO podaljšek ZDA v Evropi. Brez NATO v Evropi ni potrebe po ameriških bazah, niti po ameriških vojaki ali njihovi intervenciji. Tako jo vidi tudi RF in na tej tezi se oblikuje tudi njena zunanja in

⁷⁴Coalition of willing.

varnostno-obrambna politika. Seveda je to pretiravanje in ruska paranoja, a vsekakor imajo ZDA podobno paranoično stališče naproti RF. V ameriški varnostni strategiji je RF še vedno podobna grožnja, kot je bila v času komunizma, in je prav tako kot ameriška stran v ruski, tudi ruska stran v ameriški varnostni strategiji razumljena kot nasprotnica. To je še eden izmed razlogov, zakaj je za RF potreben vsaj partnerski odnos z NATO in zakaj je nujen delujoč NRC. NATO in predvsem ZDA imajo moč začeti oz. poseči v konflikt, vendar je vprašanje, ali imajo dovolj moči, da ga tudi končajo. Tudi nekdanji britanski predsednik vlade Blair je po intervenciji ZDA na Kosovu poudaril, da je bilo to zadnjič, da so Američani izkoristili NATO za pričetek vojne v Evropi (Krickus 2014, 1).

Blank (2006, 53) je predvidel, da se bo v prihodnosti rusko-ukrajinska kriza razrastla iz energetske v krizo, ki bo primarno osredotočena prav na rusko pomorsko floto, njena sredstva in infrastrukturo. Podobno kot Blank, tudi Bebler (2014) poudari, da si RF ne more predstavljati, da bo kdaj na tem območju gostujoča vojska. Tu so se spet spletla čudna zaveznitva; med drugim tudi turška podpora RF, saj Turčija ni najbolj navdušena nad vojaškimi vajami NATO v Črnem morju, kljub temu da v slednjih tudi sodelujejo. Drugi razlog za turško podporo pa je dejstvo, da je Turčija bolj nagnjena k ideji ohranitve dvopolne pomorske sile med RF in Turčijo (Blank 2006, 53). Turško nasprotovanje vojaškim vajam na Črnem morju je bila taktična odločitev Turčije, ki pa s strani NATO nikakor ni bila pričakovana. Oba, tako Blank kot Bebler, sta imela popolnoma prav, vendar si Blank verjetno ni predstavljal, da bo RF na tako lahek način, še pred iztekom pogodbe, uspelo priključiti Krim in Sevastopol, brez izstreljenega naboja. Na ta način je ruska stran izkoristila konflikt v Ukrajini in razširila svoj teritorij in ogrozila nadaljnjo celovitost Ukrajine.

Sankcije uvedene proti RF so posledica politike podpiranja proruskih separatistov v Ukrajini. To lahko botruje obratu RF k Vzhodu in izgubo ene najpomembnejših držav 21. stoletja, bogate z viri. Nejasna je tudi posledica, ki jih bodo sankcije in hladen odnos med RF in NATO povzročili na področju nuklearnega oboroževanja. Zaostritev odnosov bi lahko pomenila merjenje nuklearne moči, posebej bi bilo nevarno, če se v to tekmo aktivno vključita ZDA in RF. Slednja je začela z aktivno politiko izkoriščanja potrebe po energetskih virih za uveljavljanje svojih ciljev. Konflikt v Ukrajini je bistvenega pomena za vnovičen dokaz odvisnosti Evrope od ruskih energetskih virov, ki uspešno izkorišča energetske diplomacije tudi v Ukrajini (plinski tok). RF pa je država, ki ima še veliko neizkoriščenih virov, od katerih so odvisne predvsem evropske članice NATO. To v praksi pomeni tudi boljši izhodiščni

položaj za rusko pogajalsko stališče glede politične in vojaške pristojnosti v Ukrajini, Gruziji in v prihodnosti verjetno tudi v Belorusiji.

NATO je vitalnega pomena za ZDA, saj je to najmočnejša povezava med ZDA in Evropo. Evropa pa je in bo še v prihodnosti verjetno najbogatejša regija na svetu. Kot je omenil Krickus (2014, 83), nimajo ZDA nikjer na svetu večjega strateškega interesa, kot je to Evropa. Podobno potrebo po NATO imajo tudi evropske države. NATO je vitalnega pomena za Evropo, ki še vedno ni uspela vzpostaviti funkcionalne varnostno-obrambne organizacije, ki bi lahko parirala NATO ali pa vsaj delovala na podobni ravni. RF je zato pod velikim pritiskom glede procesa širitve. Njena edina možnost, če želi ostati v dobrih odnosih s partnerskimi državami tako v NATO kot EU, je obnovitev partnerstva in sodelovanje ter konsenz znotraj NRC, v okviru njenih zmožnosti.

Jasno, da RF gradi organizacijo, katere namen je nekoč v prihodnosti ne le sodelovanje na gospodarsko-političnem, vendar tudi na varnostno-obrambnem področju. Vse od konca hladne vojne so se uresničili vsi strahovi, ki jih je predvidel pesimističen scenarij širitve zveze NATO v novonastali RF. NATO je dosegel zunanji rob RF. Možnost vojaške intervencije na nečlanice NATO (Kosovo), vojaške vaje v neposredni bližini ruske zunanje meje (preletavanje ameriških letal po Baltiku) in želja po postavitvi protiraketnega ščita na Poljskem so povzročili stagnacijo v sodelovanju med NATO in RF. Uresničil pa se je tudi ruski strah, po katerem ima, kot navaja Blank (2000, 3–4), širitev NATO za posledico radikalizacijo ali pa destabilizacijo države, ki meji na RF. To bi pomenilo državljansko vojno oz. notranje konflikte, v katere bi bila RF primorana intervenirati. V času konflikta na Kosovu RF ni imela ne želje niti finančne možnosti za intervencijo, vendar pa se je v času gruzijskega konflikta to spremenilo. Uradno v tej vojni ni bilo zmagovalca, vendar pa je moralna zmaga pripadla RF. NATO pa je po drugi strani izgubil dober del svoje kredibilnosti.

Primer Ukrajine kaže na podoben razplet, kot je bil v Gruziji: razkol in destabilizacija države za ceno stabilizacije odnosov med NATO in RF. To je glavni razlog za umik NATO iz Ukrajine, ne le za stabilnost regije, vendar tudi za mednarodno varnost. Ukrajina je postala to, kar je Huntington napovedal že dolgo nazaj: država, v kateri poteka boj za ponovno prevlado Zahoda nad Vzhodom. Ukrajina je postala območje spopada dveh civilizacij. Problem je le v tem, da je Vzhod danes vplivnejši kot v 20. stoletju in držav, kot je RF, sankcije in diplomatski poizkusi ne odmaknejo od cilja. Glavni razlog tiči v politiki uveljavljanja

ameriških interesov zunaj območja ZDA. Podobno politiko danes vodi tudi RF. Tako je nesmiselno pričakovati razrešitev problema prek sankcij s strani ZDA in NATO, saj je v preteklosti Rusija doživljala veliko hujše pritiske, javnost pa raje trpi pritisk, kot da se podredi diskriminatornim in neupravičenim pritiskom s strani Zahoda (Cross 215, 168).

Posledice notranjepolitičnega konflikta v Ukrajini so torej dodobra zamajale odnose med NATO in RF. Vladajoča elita v Ukrajini je, takoj ko je prevzela oblast po vsesplošnih majdanskih protestih leta 2014, začela z intenzivnim povezovanjem z Zahodom. Verjetno je temu botrovala želja, da z danes na jutri prekinejo povezavo z RF in se preselijo prvo pod okrilje NATO, kasneje pa tudi EU. Posledice protesta na Majdanu so bile mnogo hujše, kot jih je pričakovala takratna ukrajinska opozicija. Botrovala je ne le državljanski vojni, ki je razdelila državo, temveč tudi zaostritvi odnosov med Zahodom in RF, podobno, kot je bilo to v času hladne vojne. Omenila sem že termin hladni mir. Menim, da je trenutno stanje v mednarodni varnostni sferi najbolj podobno temu. Ne glede na to, da ni vojaških intervencij kot v Gruziji, pa se ta mir lahko kar hitro spremeni oz. razraste v vojno. Seveda izključno v primeru prihoda tujih vojaških enot v Ukrajino, z namenom vojaških misij na vzhodu države neposredno ob ruski meji ali pa obratno, ruski vojaški intervenciji z namenom obrambe ruske manjšine.

Uvod sem odprla s citatom Zbigniewa Brzezinskega o ruskih imperialističnih težnjah in potrebi po partnerstvu Ukrajine, da bi RF spet postala svetovna velesila v polnem pomenu. Podobno kot Brzezinski se tudi Larrabbe (2003, 87) s tem strinja. V primeru, da bi RF ponovno prevzela nadzor nad Ukrajino, bi imela ponovno geostrateško prevlado, tako v Aziji kot tudi v Evropi. Že dolgo časa RF uporablja energetska diplomacijo za nadzor teritorija Ukrajine in s tem vpliva tudi na oblikovanje sosedske politike EU. Nima pa inštrumenta, s katerim bi vplivala tudi na NATO in grožnjo širitvi NATO naprej na vzhod. Aneksija Krima je pridobila izjemno pomemben strateški položaj tako v Črnem morju kot tudi v Evropi. V primeru, da bo v Ukrajini prišlo do federalizacije, bi to pomenilo tudi velik ruski vpliv na gospodarsko najbolj uspešno ukrajinsko regijo (Donetsk in Lugansk) ter še močnejši vpliv na nadaljevanje oz. bolje rečeno blokado Ukrajine v procesu evroatlantskega povezovanja. NATO se mora jasno opredeliti, kaj je zveza pripravljena storiti za zaščito svojih članic v odgovor ruskim akcijam ter kdaj in v kakšnih okoliščinah lahko uporabi peti člen. V gruzijskem primeru je bil državni udar tako močnejši, ker je Gruzija dobila signal s strani ZDA, da ji bodo zagotovile vojaško podporo (Cross 2015, 172). Podobno je bilo tudi v

primeru Ukrajine. NATO mora v prihodnosti jasno opredeliti cilje in instrumente za zagotovitev teh ciljev, pa čeprav to pomeni vojaški konflikt z velesilo, ki bi zagotovil varnost v bodoči članici.

Ukrajinski konflikt je nedvomno krivec za ohlajene, če ne celo tekmovalne odnose med RF in državami članicami NATO. Glavni razlog za to ni širitev NATO, ampak posledice, ki jih ta širitev prinaša. Zamrznitev statusa NRC, sankcije RF s strani tako ZDA kot EU so Evropo ponovno postavile v čas blokavske delitve. Ukrajina je strateško pomembna država, v kateri se je odvil oz. se še vedno odvija tihi spopad med Zahodom, predvsem ZDA in RF. Nikakor pa to ne pomeni, da je sodelovanje med NATO in RF popolnoma končano. Podobno kot leta 2001 se je razplamtel globalni terorizem, ki je udaril v Evropi. Po skoraj dveh letih stagnacije NRC je aprila 2016 prišlo do pomembnega preobrata, posledice terorističnega napada v Bruslju, nedaleč od sedeža NATO, v srcu EU. NATO je povabil predstavnike RF k obnovitvi sodelovanja v boju proti tej globalni grožnji (NATO 2016). Podobno, kot je bilo leta 2001, zapleti in konflikti med NATO in RF nikoli dokončno ne prekinajo sodelovanja, sploh ko je govora o globalni grožnji. Evropa je prišla do ugotovitve, da se sama ne more obraniti islamske teroristične grožnje z Bližnjega vzhoda. Obnovitev partnerstva med RF in NATO je zato vitalen korak k varni Evropi in stabiliziranju razmer na Bližnjem vzhodu. Evroatlantske integracije Ukrajine so tako podobno kot v primeru Gruzije drugotnega pomena.

10. Literatura

1. Aron, Raymond. 2010a. *Mir in vojna med nacijami (1. knjiga)*. Ljubljana: FDV.
2. --- 2010b. *Mir in vojna med nacijami (2. knjiga)*. Ljubljana: FDV.
3. Baylis, John. 2008. Mednarodna in globalna varnost. V *Globalizacija svetovne politike: Mednarodni problemi (2. zvezek)*, ur. John Baylis, Steve Smith in Patricia Owens, 24–45. Ljubljana: FDV.
4. Bebler, Anton. 2014. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 1. julij.
5. Benko, Vlado. 1997. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: FDV.
6. Blank, Stephen J. 2000. *Threats to Russian security: The view from Moscow?* Carlise: Strategic Studies Institute.
7. --- 2006. *The NATO-Russia partnership: A marriage of convenience or a troubled relationship?* Carlise: Strategic Studies Institute.
8. Breuilly, John. 2008. Nacionalizem. V *Globalizacija svetovne politike: Mednarodni problemi (2. zvezek)*, ur. John Baylis, Steve Smith in Patricia Owens, 264–285. Ljubljana: FDV.
9. Brglez, Milan 1996. O razvoju teoretičnega razmišljanja o mednarodnih odnosih. *Teorija in praksa* 33(1): 18–35.
10. Churchill, Winston. 1946. *Mr. Winston Churchill speaking in Zurich*. 19. september. Dostopno prek: www.churchill-society-london.org.uk/astonish.html (14. maj 2015).
11. Cioculsku, Serban Filip. 2013. Rethinking the Black Sea: Between the Trans-atlantic and the Eurasian projects. *Scientia Militaria - South African Journal of Military Studies* 42 (1): 1–33.
12. Cox, Michael. 2007. Od Hladne vojne proti terorju. V *Uvod v mednarodne odnose: Globalizacija svetovne politike*, ur. John Baylis in Steve Smith, 165–202. Ljubljana: FDV.
13. Cross, Sharyl. 2015. NATO–Russia security challenges in the aftermath of Ukraine conflict: managing Black Sea security and beyond. *Southeast European and Black Sea Studies*, 15 (2): 151–177.
14. CSTO. 2015. *Basic facts*. Dostopno prek: www.odkb.gov.ru/start/index_aengl.htm (16. junij 2015).
15. Deklaracija vrha NATO v Bukarešti – *Bucharest Summit Declaration*, podpisana 3. aprila 2008 v Bukarešti, Romunija. Dostopno prek: www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm (14. maj 2015).

16. Deklaracija vrha NATO v Chicagu – *Chicago Summit Declaration*. 2012. Sprejeta 20. maja. Dostopno prek: www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm (2. maj 2015).
17. Devin, Guillaume. 2008. *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: FDV.
18. Dunne, Tim in Brian C. Schmidt. 2007. Realizem. V *Uvod v mednarodne odnose: Globalizacija svetovne politike*, ur. John Baylis in Steve Smith, 205–236. Ljubljana: FDV.
19. Dunne, Tim. 2007. Liberalizem. V *Uvod v mednarodne odnose: Globalizacija svetovne politike*, ur. John Baylis in Steve Smith, 237–262. Ljubljana: FDV.
20. German, Tracey in Emmanuel Karagiannis. 2016. The Ukrainian crisis: sub-state and non-state Actors. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16 (1): 1–5.
21. Gidadhubli, Raghavenbrarao G. 2004. Expansion of NATO: Russia's Dilemma. *Economic and Political Weekly*, 39 (19): 1885–1887.
22. Grant, Thomas D. 2015. Annexation of Crimea. *The American Journal of International Law* 109 (1): 68–95.
23. Grizold, Anton in Bogomil Ferfila. 2000. *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: FDV.
24. Grizold, Anton. 2001. Varnostna paradigma v mednarodnih odnosih. V *Človek, država in vojna*, ur. Luard, Evan. Ljubljana: FDV.
25. Kaukas, Erilas. 2015. The Military Power of Russia – a Means for Activating an Expansionist Policy. *Lithuanian annual strategic review 2014–2015* 13 (1): 81–100.
26. Krickus, Richard J. 2002. *Russia in NATO: Thinking about the Unthinkable*. Copenhagen: Danish Institute of International Affairs.
27. Krickus, Richard J. 2014. *Russia after Putin*. Carlisle: Strategic Studies Institute.
28. Kuzio, Taras. 2001. Identity and nation-building in Ukraine: Defining the 'Other'. *Ethnicities* 1 (3): 343–365.
29. Larrabee, F. Stephan in Theodore Krasik. 1997. *Foreign and Security Policy Decisionmaking under Yeltsin*. Washington: RAND.
30. Larrabee, F. Stephan. 2003. *NATO's Eastern agenda in a new strategic era*. Santa Monica: RAND.
31. Lavrov, Sergej. 2014. *Interview of the Russian Foreign Minister Sergey Lavrov to Bloomberg TV by Ryan Chilcote (14th of May)*. Dostopno prek: http://www.veleposlanistvorusije.mid.ru/doc/14052014_en.htm (11. avgust 2014).
32. Lieven, Anatol. 1997. Restraining NATO: Ukraine, Russia, and the West. *The Washington Quarterly* 20:4, 55–77.

33. Lyne, Roderick, Strobe Talbott in Koji Watanabe. 2006. *Engaging with Russia: The next phase*. Tokyo: Japan centre for international exchange.
34. Malešič Marjan. 1994. Tri teoretične perspektive sodobne varnosti. *Javnost - The Public: Journal of the European Institute for Communication and Culture* 1 (4): 97–104.
- ~~35. Malešič, Marjan, ur. 2002. *Nacionalna in mednarodna varnost: iz obramboslovnih raziskav III*. Ljubljana: FDV.~~
- ~~37.36.~~ McGrew, Anthony. 2007. Globalizacija in globalna politika. V *Uvod v mednarodne odnose: Globalizacija svetovne politike*, ur. John Baylis in Steve Smith, 21–50. Ljubljana: FDV.
- ~~38.37.~~ Monroejeva doktrina – *Monroe's Doctrine*. 2. december 1823 v Washingtonu, D.C., ZDA. Dostopno prek: www.ushistory.org/documents/monroe.htm (15. maj 2015).
- ~~39.38.~~ Morgentau, Hans. 1990. Teorija in praksa mednarodnih odnosov. *Teorija in praksa* 27 (3–4): 454–465.
- ~~40.39.~~ NATO. 2012a. Info: NATO's relations with Russia. Bruselj: NATO.
- ~~41.40.~~ --- 2012b. *Short History of NATO*. Dostopno prek: www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120412_ShortHistory_en.pdf (11. april 2015).
- ~~42.41.~~ --- 2012c. *Partners*. Dostopno prek: www.nato.int/cps/en/natohq/51288.htm (28. maj 2015).
- ~~43.42.~~ --- 2013a. *NATO-Russia practical cooperation*. Dostopno prek: www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_12/20131127_131201-MediaBackgrounder-NRC_en.pdf&ei=usNVVZW0MYGsUbLQgLgN&usg=AFQjCNHSEEQaMu_rtEsBSt7vumMPzA0TeA&sig2=3M5U8u1muLvBX7BPbHl2aQ&bvm=bv.93564037,d.d24 (14. april 2015).
- ~~44.43.~~ --- 2013b. *Member countries*. Dostopno prek: www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52044.htm (28. maj 2015).
- ~~45.44.~~ --- 2015. *NATO-Russia Council: About NRC*. Dostopno prek: www.nato.int/nrc-website/en/about (14. maj 2015).
- ~~46.45.~~ --- 2016. *Relations with Russia*. Dostopno prek: www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm (20. april 2016).
- ~~47.46.~~ Pouliot, Vincent. 2010. *International security in practice: The politics of NATO–Russia diplomacy*. NY: Cambridge University Press.
- ~~48.47.~~ Primakov, Jevgenj. 2002. *Godine u visokoj politici*. Beograd: IGAM.

- ~~49-48.~~ 49-48. *Priročnik o zvezi NATO*. 2001. Bruselj: Office of Information and Press.
- ~~50-49.~~ 50-49. Putin, Vladimir. 2014a. *Address by President of the Russian Federation*. Moskva, 18. marec. Dostopno prek http://www.veleposlanistvorusije.mid.ru/doc/18032014_en.htm (11. avgust 2014).
- ~~51-50.~~ 51-50. --- 2014b. *Opening remarks at the Security Council meeting*. Moskva, 22. julij. Dostopno prek: <http://eng.kremlin.ru/news/22714> (11. avgust 2014).
- ~~52-51.~~ 52-51. Ratti, Luca. 2009. Back to the Future? International Relations Theory and NATO-Russia Relations since the End of the Cold War. *International Journal*, 64 (2): 399-422.
- ~~53-52.~~ 53-52. Reus-Smit, Christian. 2008. Mednarodno pravo. V *Globalizacija svetovne politike: Mednarodni problemi (2. zvezek)*, ur. John Baylis, Steve Smith in Patricia Owens, 98–121. Ljubljana: FDV.
- ~~54-53.~~ 54-53. Russia today. 2015. *Member of Kiev's top brass 'defects' to anti-govt forces, predicts more like him*. Dostopno prek: rt.com/news/268828-kyiv-officer-defects-dpr/ (22. junij 2015).
- ~~55-54.~~ 55-54. Rtv slo. 2007. *Ruska raketa, ki lahko prebije protiraketni ščit?* 8. december. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/ruska-raketa-ki-lahko-prebije-protiraketni-scit/80312> (11. avgust 2014).
- ~~56-55.~~ 56-55. --- 2014a. *Gerhard Schröder opozarja na dvočlnost Zahoda v ukrajinsko-ruskem sporu*. Dostopno prek: www.rtv slo.si/svet/gerhard-schroeder-opozarja-na-dvolicnost-zahoda-v-ukrajinsko-ruskem-sporu/331742 (15. junij 2015).
- ~~57-56.~~ 57-56. --- 2014b. *Jacenko napovedal boleče ukrepe za rešitev Ukrajine pred bankrotom*. Dostopno prek: www.rtv slo.si/svet/jacenko-napovedal-bolece-ukrepe-za-rešitev-ukrajine-pred-bankrotom/330849 (15. junij 2015).
- ~~58-57.~~ 58-57. --- 2015a. *ZDA bi v vzhodnoevropske države ob meji z Rusijo namestile težko orožje*. Dostopno prek: www.rtv slo.si/svet/zda-bi-v-vzhodnoevropske-drzave-ob-meji-z-rusijo-namestile-tezko-orozje/367496 (14. junij 2015).
- ~~59-58.~~ 59-58. Rumer, Eugene B., Russian foreign policy beyond Putin. NY: Routledge.
- ~~60-59.~~ 60-59. Severnoatlantska pogodba – *The North Atlantic Treaty*, podpisana 4. aprila 1949 v Washingtonu, D.C.
- ~~61-60.~~ 61-60. Sheehan, Michael. 2008. Spremenljiv značaj vojne. V *Globalizacija svetovne politike: Mednarodni problemi (2. zvezek)*, ur. John Baylis, Steve Smith in Patricia Owens, 2–23. Ljubljana: FDV.

- [62-61.](#) Song Lilei. 2015. The Ukraine crisis: a multidimensional analysis in China. *Eastern Journal of European Studies* 6(2): 159–175.
- [63-62.](#) Vukadinović, Radovan. 1996. Nato širitev na Vzhod in ruski odzivi. *Teorija in praksa* 3 (33): 452–458.
- [64-63.](#) White–, Stephen, Ian McAllister in Valentina Feklyunina. 2010. Belarus, Ukraine and Russia: East or West? *The British Journal of Politics and International Relations* 12: 344–367.
- [65-64.](#) Yurgens, Igor, Alexander Dynkin in Alexei Arbatov, ur. 2009. *Russian-US relations: towards a new agenda*. Moscow: Institute of Contemporary Development.
- [66-65.](#) Zazhigayev, Boris. 2006. The Evolution of the Russian Diaspora in Independent Ukraine. *Russia in Global Affairs* 4 (3): 176–189. Moscow: Global Publishing House.

Priloga: Intervju s prof. Antonom Beblerjem

Odnosi med zvezo NATO in Rusko federacijo v luči širitve in ukrajinskega konflikta

Intervju z red. prof. dr. Antonom Beblerjem, predsednikom Evro-atlantskega sveta Slovenije

Formatted: Justified

X: Spoštovani prof. Bebler. Po predhodno prebranem vašem članku, ki ste mi ga posredovali, me zanima, na kratko, kateri so razlogi, da se je zveza NATO ohranila vse do danes, če vemo, da je bil osnovni namen obramba pred Sovjetsko zvezo?

Prof. Bebler: Ni bila povezana ne s Sovjetsko zvezo in ne s komunizmom, temveč z okupacijo Norveške, se pravi z drugo obliko totalitarizma, izvorno. Pa jim ni uspelo, in potem je bila ta ideja obnovljena v času hladne vojne, s strani Britancev in ni bila samo usmerjena samo, oz. pogojena z vojaško nevarnostjo s strani Sovjetske zveze in njenih zaveznic v primeru vojne v srednji Evropi, temveč je bila opredeljena, oz. je bila pomemben razlog za odločitev ZDA, da prisluhnejo oz. da sprejmejo britansko pobudo poleti 1948 pa je bil komunistični preobrat na Čehoslovaškem, ki se je zgodil februarja (1948). V tistem času v Evropi zunaj držav t. i. ruske demokracije sta bili dve zelo močni komunistični partiji, ena je bila v Italiji, druga je bila v Franciji. Torej po prevratu v Pragi, je predvsem zahodnoevropske vlade zaskrbelo možnost, da se podobno zgodi tudi v Italiji in Franciji, kar je bilo možno, najmanj teoretično. Vključitev, in to razlaga zakaj je bila sprejeta v izvorno skupino ustanoviteljic NATO tudi Italija, ki ni imela obale ob Severnem Atlantiku. Razlog je bil prav moč komunistične partije Italije in možnost, ali nevarnost komunističnega prevrata v Italiji, v sodelovanju z Jugoslavijo, torej jugoslovansko oblastjo. Tako, da je imela ustanovitev NATO ne samo namen preventivnega nasprotovanja oz preventivnega delovanja v primer s Sovjetsko zvezo in njenimi zaveznicami, temveč je imela tudi namen preprečitve zmage komunističnih partij v Zahodni Evropi. Tako, da je potrebno vprašanje dopolniti v smislu, da ni samo Sovjetska zveza, temveč komunizem v širšem pomenu te besede tako v obliki sovjetske vojaške moči kot tudi politične moči komunistične partije na Zahodu.

X: Po branju vašega članka so razlogi, da se je zveza NATO ohranila do danes protitotalitarna in demokratična usmeritev NATO, ter da je to danes garant stabilnosti in miru v Evropi. Zato tudi do danes obstaja zveza NATO v Evropi. V vašem članku ste odgovorili na vprašanje ne širitvi in ne postavitvi ameriških vojaških baz ter protiraketnih ščitov na ozemlja nekdanjih članic Varšavskega pakta.

Prof. Bebler: Je bila podana samo v omejeni obliki, se pravi danes ruska propaganda in Putin ter nekateri naši avtorji in celo novinarji ponavljajo to, kar ni resnično. V tistem času, ko so se pogajali o združitvi Nemčije sploh ni nihče razmišljal o tem, da bodo nekoč oz. zelo kmalu, vlade drugih vzhodnoevropskih držav zaprosile oz. razmišljale o članstvu v neki drugi zvezi. Takrat, ko so se pogajali, leta 1988/9, je Varšavska zveza še vedno obstajala. Vse te države so bile članic Varšavske zveze. Nobene izmed njih tedaj leta 1989, ni niti razmišljala oz. ni zaprosila za izstop iz Organizacije Varšavske pogodbe. In potemtakem take obljube nihče ni dejal. Obljuba pa je bila omenja na to, da v primeru če bi SZ dala soglasje na združitve dveh Nemčij, takrat še ni bilo jasno, kakšna bo ta združitve, ali bo to v obliki konfederacij ali kako drugače. O tem so tekla pogajanja. NATO te združitve ne bo uporabil za premik svojih vojaških zmogljivostih na teritorij V Nemčije. Ta zaveza oz. obljuba je bila ustna obljuba, ne pisna, je bila dana za obdobje petih let. In to je bilo vse. Gorbačov ni nikoli niti poskusil dobiti to obljubo v pisni obliki, v pravno veljavni zavezi, pač pa kasneje so se začeli te zadeve obračat in razlagat to obljubo kot obljubo, da se NATO nikoli ne bo širil na druge vzhodnoevropske države. Te obljube NATO in države članice nikoli niso dale, in tudi ne bi mogle dati, ker je do teh širitev prišlo na izrecno željo teh držav. Nihče njim članstva ni vsiljeval, nasprotno so vse na kolenih prosile za članstvo, vključno s Slovenijo, da jih sprejmejo.

X: Menite, da je na reakcijo Rusije na zaostritev stanja v Ukrajini vplivala težnja slednje po priključitvi zvezi NATO?

Prof. Bebler: Ne samo da je vplivala, je povzročila.

X: V članku se omenili, da je za razlika med NATO in Varšavskim paktom nevmešavanje zveze NATO v notranje zadeve članic še manj pa partneric. Je torej širitev NATO na Vzhod grožnja Rusiji samo zaradi »ameriških« baz v Ukrajini?

Prof. Bebler: Ja, predvsem to. Govor Putina o Krimu, kjer on izrecno govori o temu, da je bilo za njih nezamisljivo, ko je NATO obljubil Ukrajini in Gruziji bodoče članstvo v zvezi NATO. Za njih je bilo nezamisljivo, da bi oni morali v primeru, če bi Ukrajina vstopila v zaveznitvo, da bi oni morali prositi recimo, da se njihovi vojaki primešajo na Krimu in da bi tja prihajali kot gostje NATO. To je bilo za njih popolnoma nemogoče. Torej, za to kar se je zgodilo na Krimu, je v veliki meri odgovoren NATO. Govor Putina, 8.3. 2014 v Dumi, ali pa

na skupni seji sveta federacije, in tam sta dva odstavka ravno o tem, da je za RF popolnoma nemogoče, da bi tudi Krim postal območje NATO. Krim na katerem je najstarejša ruska baza. *X: Finska se je temu problemu izognila. Ali bi se Ukrajina tudi lahko, če bi šla po poti Finske, torej vse brez vojaškega dela zveze NATO?*

Prof. Bebler: To zagovarja Brzezinski, zagovarja finlandizacijoⁱ Ukrajine. Finska je bila s to politiko uspešna in v precejšnji meri tej politiki še vedno sledi. Torej povezovanje z zahodom, v ekonomskem, političnem, monetarnem in drugem vidiku, ne pa vstopanje v NATO. V nekoliko manjši meri tej maksimi sledi tudi Švedska. Načelno bi bila Ukrajina samo kot članica EU in ne članica NATO nedvomno bolj sprejemljiva za RF, kot če bi bila v obeh, toda z obzirom na močno povezavo med EU in NATO, v veliki meri, članstvo 22 držav v obeh in povezava med SZVPⁱⁱ EU predvsem varnostno in obrambno politiko EU in NATO, NATO zagotavlja vojaško zmogljivosti za izvajanje vojaško obrambne politike EU, z obzirom na to veliko povezavo ruska vlada ne more dejansko sprejeti tudi članstva Ukrajine v EU. Za njih je to skoraj sovražno dejanje. Razlika je v stopnji medsebojne povezanosti, ekonomske, narodnostne, kulturne itd. med Rusijo in Ukrajino, ki je veliko močnejša kot med Finsko in Rusijo. Finska je bila relativno omejen čas, avtonomni del Ruskega cesarstva, toda kulturno, tudi politično, je bila corpus aparatum, se pravi do neke tesne medsebojne povezave med rusko in finsko družbo ni nikoli prišlo in Finska za Rusijo tudi ekonomsko pomeni dosti manj kot odnos med Rusijo in Ukrajino. Tudi psihološko, povezava, bližina in prepletenost dveh narodov, najmanj 5, 6 milijonov Ukrajincev v RF, okrog 10 milijonov Rusov v Ukrajini. Če prištejemo še Krim, je to 12 milijonov, rusko govorečih, niso vsi etnični Rusi. Ničesar primerljivega ni v odnosu Finske z Rusije. Zelo malo Fincev v Rusiji in skoraj nič Rusov na Finskem. Ta razlika omogoča dosledno izvajanje neke oblike nevtralnosti Finske, da ne naredijo ničesar, kar bi ogrozilo RF ali pa Petrograd, Leningrad. Po drugi strani pa je izkušnja Finske z nekdanjo Sovjetsko zvezo v vojni omogočajo ta model med Finsko in RF in ne omogočajo tega modela med Ukrajino in RF. Ideja je načelno zanimiva, neka oblika, recimo če bi Ukrajina ostala pridružena članica EU, bi pa se odrekla članstvu v NATO, potem, bi to bilo sprejemljivo za RF, toda ne polnopravno članstvo v EU. Absolutno bo RF naredila vse, da prepreči, in dela na tem, to kar se dogaja v vzhodni Ukrajini je del tega, kar počne, da prepreči za večne čase vstop Ukrajine v NATO. S tega zornega kota, NATO in predvsem ZDA pod Bushem so veliki meri odgovorni, za to kar se dogaja v Ukrajini in za to kar se je zgodilo v Ukrajini leta 2008. To je bilo nespametno s strani ZDA vsiljevati drugim državam članicam NATO, vključno s Slovenijo, da zapišejo v dokumente NATO obljubo Ukrajini in

Gruziji, da bodo nekoč sprejete v NATO. In kaj je posledica, obe državi sta bili kaznovani teritorialno in materialno, in NATO ni mogel narediti čisto nič.

X: Ali menite, da je v primeru vmešavanja ZDA v konflikt v Ukrajini in tudi 2008 v Gruziji ogrožena kredibilnost zveze NATO (obljuba članstva v NATO)?

Prof. Bebler: V tem smislu ogrožena kredibilnost da je zveza NATO na vztrajanje ZDA ponudila oz. obljubila nekaj in se potem pokazala nezmožnega da eno ali drugo oz. obe državi zaščiti v primeru izgube teritorija. Dokončne izgube. Vodstvo NATO ni dobro premislilo vseh korakov, načelno velja, da vsaka država, ki razmišlja o članstvu v NATO ima pravico do tega, formalno se je nekajkrat tudi RF podpisala pod tem, da vsaka država odloča o sebi in nihče drug ne more odločati o njej, dejansko pa RF sodi, da vse tiste države, ki mejijo z njo, morajo to svojo sicer abstraktno pravico uporabljati tako, da obenem ne ogrozijo RF in nadaljnja razširitev, RF je požrla vključitev treh baltskih držav, za njo pa je nesprejemljivo članstvo Ukrajine v NATO, Gruzije ne toliko kot zaradi ogrožanja RF temveč zaradi nemirnega Severnega Kavkaza in zaradi ekonomskega in strateškega pomena za RF območja Severnega Kavkaza, kjer se pretakajo velike količine nafte in plina. To je temeljni razlog, zakaj je bilo za RF skoraj nujno da podpre separatiste v Abhaziji in Južni Osetiji. V tem smislu, da NATO ni predvidel poteka dogodkov, ki so pripeljali tako do vojne v Gruziji, kot tudi do današnje vojne v vzhodni Ukrajini, je NATO v tem smislu prizadel svojo verodostojnost. Čeprav NATO ni dolžan se odzivati ali posredovati v primeru ogrožanja teritorialne celovitosti svojih nečlanic, ampak tukaj je vmesna kategorija dveh držav, katerim so obljubili bodoče članstvo. Se pravi, da bi tukaj stopnja nekega pokroviteljstva NATO na morebitnima bodočima članicama Ukrajino in Gruzijo morala biti višja, pa je ni.

X: NATO je s sankcijami potegnil v Ukrajinski konflikt tudi EU, kakšen je pomen teh sankcij, ki so v praksi nesmiselne?

Prof. Bebler: To je blažji žegen, to je zgolj simbolno. To nima nikakršnega učinka na dogodke v vzhodni Ukrajini, nikakršne učinke na usodo Krima, to je smešno. So zaprli McDonald's na Krimu, so prepovedali izvoz iz Krima, to je smešno, saj Krim nič ne izvažja, vino, največjo količino vina iz Krima porabijo v RF. Komercialno nima nikakršnega pomena. In seveda tudi če bi s sadjarstvom ali pa kako drugo panogo, Krim ne more niti slučajno konkurirati z Grčijo, Turčijo oz. Španijo.

X: Omenjali smo že pridružitve baltskih držav zvezi NATO, zakaj je tu drugače?

Prof. Bebler: Je drugače, z izjemo kasnejših ruskih manjšin, po drugi svetovni vojni, razmerje med Rusi in temi tremi baltskimi narodi so povsem drugačni kot pa med Rusi in Ukrajinci, najprej to niso Slovani, drugič njihova povezava z Rusijo v okviru Ruskega cesarstva je bila povsem drugačna, kot je Ukrajina. Malorusija je bila v bistvu del Rusije in seveda vse tri baltske države so bile na silo priključene Rusiji po dogovoru s Hitlerjem, to je še ena politična obremenitev, tako da s tega zornega kota in soglasja Rusiji da aktivno ne nasprotuje vključitvi teh baltskih držav je bilo dano takoj po terorističnih napadih v New Yorku (11. 9. 2001), in v času ko je Putin menda razmišljal, da bi se povezal z zvezo NATO, torej dano je bilo v nekih izrednih okoliščinah, ampak tega soglasja RF nikoli ne bo dala, kar se tiče Ukrajine. In bo naredila vse, da prepreči to in to kar dela v vzhodni Ukrajini je namen tega. Namen RF je po mojem prepričanju, da oni to jasno govorijo, o federalizaciji Ukrajine in ustvarjanju znotraj Ukrajine dveh, mogoče treh federalnih enot, ki bi imeli veto na vstop v zvezo NATO Ukrajine.

X: Kaj je bil torej pomen podpisa predpristopne pogodbe Ukrajine in Gruzije?

Prof. Bebler: Ne, to ni predpristopna pogodba, to je asociacijski sporazum.

X: Ali je bilo to nekakšno izzivanje RF, glede na stanje v Ukrajini?

Prof. Bebler: Stvar je v tem, da se sporazum med državami članicami EU in Ukrajino ne sklada s prostocarinskim sporazumom med Ukrajino in RF. Tukaj je protislovje, Ukrajina hkrati obojega ne more imeti, dokler je sklenjen prostocarinski sporazum oz. nekaj podobnega oz. v veliki meri olajšan pretok blaga med RF in EU, tu je trikotnik. In v tem smislu, še posebej zaradi velike stopnje prepletenosti med dvema vojaško industrijskimi kompleksoma, med ruskim in ukrajinskim. Ta asociacijski sporazum z EU je v nasprotju s strateškim interesom RF in verjetni so, to je že napovedano, preklic prostocarinskega sporazuma, brezcarinskega režima prometa blaga med RF in Ukrajino. To je en ukrep, verjetno je še kakšen tehnični razlog zakaj za RF ta ukrep, ko bo izpeljan na ekonomski ravni, predstavlja problem za RF. Za enkrat je to le na politični ravni, simbol en sicer, neprijeten za RF, ampak dokler ni dodelan tudi njen zelo zapleten ekonomski del tega, ni povsem jasno, kakšni bodo ruski protiukrepi.

X: Potem je to neka taktika EU?

Prof. Bebler: To je taktika, za enkrat je to simbol, ki je neprijeten za RF, ker se Ukrajina pojavlja kot zaveznik Zahoda v konfrontaciji z RF. To je za njih zelo neprijetno.

X: Prvič po hladni vojni se je zaostрил odnos med ZDA in Rusijo v času bombardiranja Beograda?

Prof. Bebler: Napad na Zvezno republiko Jugoslavijo je pospešil proces, to je izid tega spopada.

X: Vendar so ZDA v sklopu zveze NATO delovale brez potrditve Varnostnega sveta.

Prof. Bebler: Predhodno. Toda z naknadno legalizacijo, v tem je razlika.

X: Se lahko podoben scenarij zgodi v primeru Ukrajine. Da se ZDA odloči za podoben scenarij in pričakuje kasnejšo potrditev?

Prof. Bebler: Ničesar podobnega ne bo, ZDA ne bodo vojaško intervenirali v Ukrajini, nihče ne bo vojaško interveniral, to je nemogoče. Ukrajina ima zadostne zmogljivosti, tudi letalske zmogljivosti, da zatre ta upor, in nihče ne razmišlja, da bi Zahod, NATO, ali ZDA same posegle, vojaške posegle. To bi bilo zelo blizu vojne z RF, preblizu vojne. Tako da, tukaj paralele ne moremo potegniti. ZRJ se je tedaj sama zelo izolirala, in ni daleč od resnice trditev, da je potem, ko je spoznal, da je Kosovo politično že izgubljeno, da se je Milošević sam odločil da sprovcira napad, zato, da bi zgodovinsko krivdo za izgubo Kosova prevalil na Zahod. Tu ne moremo vleči paralele ne s Krimom, ne z Abhazijo in ne z Južno Osetijo. Pri primeru Krima tudi Putin v svojem govoru omenja to povezavo, če so dovolili Kosovu uresničiti pravico do samoodločbe, to pravico imajo tudi prebivalci Krima, kar je res. Absolutno drži.

X: Putin je povedal da so precedens Kosova uvele prav ZDA in EU.

Prof. Bebler: Ja, ampak on ni potreboval tega precedensa, ker je bilo teh precedensov v zgodovini izvedenih več.

X: Tudi referendum je bil izveden na Krimu za razliko od Kosova.

Prof. Bebler: Ja

X: Brzezinski omenja dvojna merila za Kosovarje na Kosovu, za Srbe v BiH ter Ruse na Krimu pa ne, kaj menite o tem?

Prof. Bebler: Dejansko govorimo o različnih zadevah oz. situacijah. Kar se tiče primerjave med recimo če vzamemo tri točke, Republiko srbsko, Republiko Kosovo in Krim ter

Sevastopol, ki se pozablja, da sta to dve enoti. Krim, tako kot Kosovo od Srbije oz. ZRJ, obe sta imeli status avtonomnih pokrajin, obe sta bili tudi teritorialno definirani, tud zgodovinsko definirani, se pravi z daljšim obdobjem teritorialne zaokroženosti. Ta status samoavtonomije Kosova v SFRJ in ZRJ ni zadoščal za to, da bi po ustavi obeh, da bi se lahko demokratična avtonomna pokrajina se odločila za izstop. Ne v enem ne drugem primeru, SFRJ in ZRJ in ne v primeru ustave Republike Ukrajine ni bil predviden izstop avtonomnega dela, ne kakršnega koli dela, iz teh dveh držav. V tem smislu, je v obeh primerih šlo za dejanji, ki nista imeli ustavne podlage. Nista bili pa prepovedani v ustavi, to je druga stvar. V primeru Kosova je bil ta izstop dejansko opravljen s pomočjo zunanje sile, sami Kosovarji tega ne bi mogli izpeljati, čeprav so organizirali svoja dva referendumata med Albanskim prebivalstvom, ampak tega seveda srbske oblasti niso priznavale. Večinsko prebivalstvo na Kosovu je torej uresničilo svoje pravice do samoodločbe pod tujim patronatom in s tujo z zaščito, Prebivalstvo na Krimu tudi ne bi moglo izpeljati tega samo in tudi na podoben način v tem smislu, da je bilo zaščiteno od tuje sile, torej ruske vojske, je izrabilo oz. izkoristilo to svojo pravico do samoodločbe, toda brez nasilja. Razlika med enim in drugim primerom je stopnja nasilja. V prvem in drugem primeru je šlo za uresničitev pravice do samoodločbe z uporabo demokratičnih instrumentov. Po nasilju nenasilna izvedba demokratičnih postopkov. Razlika med Kosovom in Krimom je v tem, da je bil Krim v naslednji potezi sprejet, oz. pripojen matici. V primeru Kosova te pripojitve ni bilo, matica Kosova je eventualno Albanija, recimo. Ampak tudi to ne pride v poštev, tudi zaradi statusa Kosova in prisotnosti KFOR-ja . Republika srbska je druga pesem, najprej ni obstajala niti ena avtonomna enota Srbov znotraj BIH. Take enote ni bilo, ni bilo statusa avtonomije, ni bilo zgodovinsko zaokroženega teritorija, zgodovinsko opredeljenega teritorija znotraj BIH. Današnji teritorij Republike srbske je nastal po črti premirja. Nastal je s politiko genocida, z izgonom nesrbskega prebivalstva s teh območij. Že to samo bistveno zmanjšuje legitimnost samoodločbe v primeru teritorija Republike srbske. V tem smislu je ta primer povsem drugačen kot je Kosovo in povsem drugačen kot je Krim. In po politični plati Zahod ne bo dovolil ponovnega spreminjanja meja in ponovnega rušenja BIH, vsaj take kot to stoji.

X: Torej Daytonskega sporazuma?

Prof. Bebler: Da, enostavno ne bo dovolil.

X: Mednarodno pravo v praksi ne obstaja, obstaja le pravo močnejšega, na mednarodno pravo pa se sklicujejo le šibke države. Kakšno je vaše mnenje o tej teoriji?

Prof. Bebler: Nekaj tega drži. Mednarodno pravo obstaja, mednarodno pravo se uporablja v velikem številu primerov. Mednarodno pravo in tudi pravne norme so pogosto kontradiktorne, eno od načel je suverenost držav, drugo je načelo samoodločbe in pogosto sta te dve načeli v protislovju, nasprotju in se ne da uresničiti enega ali drugega hkrati. Ravno v primeru Krima in Kosova ter drugih primerih. Kadar sta te načeli v protislovju, je končni izid posledica merjenja moči. In pri merjenju moči seveda imajo večje, močnejše države prednost, ne vedno, ne zmagajo vedno, se dogaja tudi to, da neka majhna država na nek način uresniči svoje pravice, ob neki taki konstelaciji, da so zunanje sile izbalansirale oz. nekaj podobnega temu. Zoper večje države si včasih tudi manjša država izposluje relativno ugoden izid. Recimo Finska je bila sposobna zaščititi svojo suverenost in obdržati večji del svojega teritorija, del teritorija pa je izgubila, Karelijaⁱⁱⁱ, ampak je ostalo obdržala, čeprav je bilo razmerje izredno neenakopravno oz. neenako.

X: Ob zaostritvi odnosov med ZDA in Rusijo se zaostrijo tudi odnosi med zvezo NATO in Rusijo. Bi lahko trdili, da na mednarodnem varnostnem področju zvezo NATO predstavlja ZDA oz. obratno in zakaj/ne?

Prof. Bebler: Tako ne moremo trditi. ZDA so največje in najbolj vplivna članica NATO, toda avtomatizma med interesi in politiko ZDA na eni strani in politiko ter vedenjem NATO nobenega avtomatizma ni. Nobenega resnega ukrepa NATO ne more brez soglasja ZDA na eni strani, to je nemogoče. Na drugi strani je bilo več primerov, ko ZDA prek NATO niso mogle izpeljati svojih namenov. Kot alternativo so uporabljali t. i. koalicijo voljnih. Se pravi, vedno takrat, ko ZDA ne morejo pritegniti oz. uporabiti NATO za izvajanje, uveljavljanje, svojih strateških interesov, pritegnilo k taki akciji neke članice oz. nekaj članic NATO, ne pa celotno zavezništvo. Primer je Afganistan, Irak, v nekem smislu tudi Libija. Tukaj je celo obratno, da sta dve evropski članici NATO pritegnili ZDA v neko akcijo, ki so jih speljali vsi trije z manjšim sodelovanjem Italije in Španije, ampak ne celotnega NATO. In NATO je v primeru vojne v Libiji, je zagotovil le usklajevanje delovanja letalstva, to je vse kar je naredil. Samo zavezništvo kot tako ni delovalo. Se pravi, tu imate primer, ko je bil NATO posredno oz. v veliki meri vpleten v oboroženi spopad na obrobju svojega pogodbenega območja, vpleten, ne da bi ZDA to želele. ZDA niso bile zainteresirane. Ampak, zato da najprej zagotovijo ustrezno logistično podporo svojim zaveznicam in zato, da ne bi rušile enotnosti NATO, so ZDA pristopile k tej akciji. Se pravi, tukaj imamo delno akcijo, akcijo dela članstva NATO s sodelovanjem poveljstva, omejenim sodelovanjem poveljstva in sodelovanjem ZDA znotraj te skupine. V čigavem interesu, to je bilo v interesu Francije.

X: Kaj pa odnosi ZDA–Rusija?

Prof. Bebler: RF obravnava NATO kot enostavno podaljšek ZDA. Psihološko in tudi v vsakem koraku vidijo Američane, tudi ko ZDA niso zainteresirane, da sodelujejo. V tem smislu, z vidika ruske birokracije ja. Tako kot so pri nas, takrat, ko je bila debata o vstopu Slovenije v NATO, tudi nasprotniki tega vstopa so običajno enačili ZDA z NATO. Kar je samo delno res in je odvisno od situacije do situacije. Pri nas je takrat predstavljalo določeno težavo, za takratno Drnovškovo vlado, enačaj med politiko Georgea Busha, politike ZDA in NATO. Se pravi je prišlo do enačaja med George Bush-om in NATO. Kar v primeru Iraka je bilo popolnoma zgrešeno. Ampak dejstvo, da sta tik pred referendumom^{iv} leta 2003 v marcu ZDA, dve članici NATO, ZDA in Velika Britanija vdrli in začeli bombardirati Irak, je slabo delovalo na del našega volilnega telesa. Ker so v tem videli napad na Irak, napad sam je bil nepopularen pri nas. In to bi se utegnilo, ampak se časovno ni izšlo. Če bi imeli referendum kasneje, bi morda to utegnilo zbiti odstotek. Ampak razmik je bil zelo majhen, dva tedna, in v tem času se je slovensko javno mnenje ni veliko spremenilo zaradi tega. Ampak ta enačaj, George Bush, ZDA in NATO ter vojne v Iraku, ta enačaj je deloval. Tukaj so problemi na vsaki točki, saj je bila politika, ki jo je George Bush izvajal v veliki meri nepopularna tudi v ZDA, v ZDA je bilo zelo močno nasprotovanje tej politiki. Tudi med ZDA in NATO ni bilo enačaja saj večina članic NATO ni podpirala vdora v Irak. Ni želela imeti in je nasprotovala kakršni koli povezavi vojne v Iraku in NATO. In na tem je vztrajala večina članic NATO. Poglejte, vi imate akcijo, ki pa ni podprta in ni del NATO.

X: Je ta vojna je spremenila odnos držav članic NATO do ZDA?

Prof. Bebler: Ko gremo od enega večjega dogodka do drugega vidimo, da je to razmerje med ZDA in NATO lahko zelo različno. Tam kjer je višja stopnja soglasja med državami članicami NATO o smotru neke poteze, tam lahko pride skoraj do enačaja med tistim kar predlagajo ZDA in NATO, lahko pa pride do velikega razmika, razlika med stališčem ZDA in drugimi državami članicami NATO in v tem primeru ZDA običajno odnehajo znotraj NATO. Ne skušajo, razen če je to zelo blizu, potem lahko pritegnejo zadostno število članic za seboj in se je že dogajalo, ob napadu na ZRJ je bila dovolj močna večina znotraj NATO, ki je sklenila na pobudo ZDA, da je potrebno rešiti problem Jugoslavije za večne čase. Dosti je bilo ukvarjanja s to nekdanjo Jugoslavijo, in končna ovira za to ureditev zadev na območju SFRJ je bil Miloševićev režim. In to je bilo potrebno zrušiti. Ampak kdo je bil zoper, Poljska, ki je bila ravnokar sprejeta, potem Madžarska s tem ni želela imeti nič, Grčija ni želela imeti pri

tem nič, se pravi je bila neka skupina držav, ki tega ni odobraval. V NATO je tak mehanizem, da te države potem v sami akciji abstinirajo. Ne sodelujejo, ne nasprotujejo pa. Od primera do primera vidimo, da tam kjer ZDA lahko potegnejo za seboj večino, pride do enačaja med njihovim namenom in NATO, tam kjer ne utegnejo, NATO ostane postrani, ZDA pa gre z Veliko Britanijo oz. še s kom mogoče majhnim, v svojo akcijo.

X: Kot je bilo to v Iraku. Pojem hladni mir (Cold peace). Je to današnji odnos med ZDA in Rusijo?

Prof. Bebler: Zanesljivo sedanje razmerje ima neke vidike, še posebej na propagandnem področju, če poslušate ruske medije, Russia Today ali kaj takega, se sliši terminologija kot v času hladne vojne. Še zmeraj je precej daleč, ampak nek odziv je. V nekem smislu se zaradi Ukrajine zaostruje ta odnos, ampak ta odnos je še vedno daleč od tega kar je bila Hladna vojna. Tudi razmerje moči je povsem drugačno. Hladni mir, ohlajeni mir bi rekel, ker na drugih področjih teče, tudi na protiterorističnem področju v srednji Aziji, še vedno teče uporaba Uljanovska za odvažanje ameriške vojaške tehnike iz Afganistana. Rusi so omogočili prevoz te, ne bojne, ampak pomožne tehnike iz Afganistana prek svojega ozemlja in uporabo velikega letališča in naprej pokvarjene vojaške tehnike po ruskih železnicah. Teh primerov in obseg splošnega sodelovanja, gospodarskega predvsem, je zelo velik in to kar vidimo je samo površje, torej en del tega razmerja. Stvari so odšle preveč daleč, da bi se jih dalo vrniti na tisto območje hladne vojne.

X: Katere mehanizme bi lahko zveza NATO uporabila za stabilizacijo konfliktov v neposredni bližini ruskega ozemlja, brez da bi ogrožala suverenost in varnost Rusije same?

Prof. Bebler: Stabilizacijo konflikta? Zelo malo. Ukrajini nudijo nekakšno moralno podporo, svetovalce, nekaj vojaške tehnike, še posebej elektroniko in podobne zadeve. Saj ima Ukrajina preveč težke oborožitve sama. Ona je za petkrat zmanjšala svoje oborožene sile. Ima pa še velikansko količino tankov, tudi letala, ki jih ne more vzdrževati. Količina orožja, ki ga ima Ukrajina sploh ni problem, problem je kakovost vojakov. Mogoče neka pomanjkljiva elektronika. NATO tukaj praktično nima nobene vloge. Čim manj, bi rekel. NATO bi lahko pomagal pri razrešitvi problemov v odnosih med Ukrajino in RF, če bi dajal čim manj izjav in se čim manj mešal ter zadeve prepustil EU. EU je vendarle za RF veliko bolj sprejemljiv sogovornik kot NATO. Torej politični umik NATO iz te zadeve.

X: Širjenje zveze NATO na Vzhod ima številne pozitivne lastnosti, tudi širitev demokracije. V Vašem članku pa omenjate, da je demokratičnost države kot pogoj za vstop v zvezo NATO šele od leta 1995?

Prof. Bebler: Ta pogoj, ta povezava se je začela pojavljati že ob koncu hladne vojne. Ona je bila na nek način uporabljena na primeru Španije in Portugalske, se pravi ne ena ne druga, Portugalska prej, v primeru Španije pa so čakali na umik Franca in odpravo totalitarnega režima, preden so se sploh začeli pogovarjati o članstvu. Ampak dejansko ta vrednostni vidik, ki je vsebovan v preambuli Washingtonske pogodbe je stopil v veljavo šele, ko so prišle na vrsto vzhodnoevropske države. Jaz si to razlagam kot najprej, to je bilo možno zaradi konca hladne vojne in ko vojaško-strateški razlogi niso bili več tako pomembni, kot je bilo to v času hladne vojne. Dokler je bila hladna vojna, je NATO v svoje vrste sprejemal vsakega, samo da je bilo to vojaško koristno in je nekajkrat pozabil povsem na tisti del v Washingtonski pogodbi, ki govori o demokratičnih vrednotah. To je bilo v primeru vojaških diktatur v Grčiji, Turčiji in na Portugalskem, kjer se sploh niso ozirali na demokratične vrednote. Ker pa je ta vojaška nuja odpadla, so se spomnili tudi tega in so demokratična merila začeli uporabljati zato, da bi upočasnili sprejetje vzhodnoevropskih držav, da bi zavlačevali to, saj zelo dolgo niso bili prepričani, da je to pametno. In to je bila dobra razlaga tega.

X: V primeru stanja in statusa Ukrajine in Gruzije, menite da se lahko demokracija kot pogoj izbriše? Ali se lahko ti državi sprejme v NATO glede na to, da nimata urejenih notranjih zadev, zunanjih mej itd. ?

Prof. Bebler: Ne, tega ne bodo preklicali. In tudi v teh primeru lahko ta merila uporabljajo za zavlačevanje. Jaz upam, da teh dveh držav nikoli ne bodo sprejeli, ker to enostavno, zaradi RF, ni v interesu teh dveh držav.

X: Prihodnost odnosov med zvezo NATO in RF? Ali bo RF sodelovala z EU in NATO, ali pa bo bolj okrepila zavezništva v Aziji in Latinski Ameriki?

Prof. Bebler: Eno in drugo. RF bo v omejenem obsegu sodelovala, v marsikaterem obziru imajo države članice NATO in tudi ZDA skupne interese z RF, primer je tudi islamski fundamentalizem, recimo v srednji Aziji, boj zoper mednarodni terorizem, boj zoper piratstva na velikih moljih itd. Več je skupnih interesov na katerih je RF zainteresirana za sodelovanje in bo sodelovala v kolikor ne bodo drugi vidiki teh odnosov tega kvarili oz. onemogočali. ruski vojaki. ruska vojaška elita je zainteresirana za vzdrževanje stika z NATO zato, da bi se čim več naučili in pridobilo čim več novosti, tako da tudi v tistih državah, Srbiji, kjer je na

politični ravni zelo težko, da bi kdaj prišlo do članstva Srbije v NATO ali pa v primeru Finske, ki je vztrajala v svoji nevtralnosti. Vojaki so zainteresirani za sodelovanje z NATO v okviru Partnerstva za mir. Iz profesionalnih razlogov. In tudi, to velja tudi za del ruske politične elite. Za ruske vojake je tudi denarno donosno, da sodelujejo v takih zadevah (dnevnice, izleti). In pa stvar o kateri se zelo malo govori. ZDA so že porabile nekaj milijard dolarjev in še vedno teče, mislim da program uničevanja zalog kemičnega in biološkega orožja na ozemlju RF, ki ga financirajo ZDA. Za uničevanje tako velikanskih količin je bilo zgrajenih nekaj industrijskih obratov, uničujejo jih industrijsko, in ZDA plačujejo v celoti oz. večji del teh stroškov. To je meddržavna pogodba. Verjetno, da so še kakšne pogodbe s katerim ZDA financirajo dejavnosti povezane v sodelovanju z ruskimi obrambnimi silami. In to sodelovanje teče ne glede na vse ostalo.

X: Ni vse črno-belo v odnosih ZDA in RF torej?

Prof. Bebler: Ne, prebrskajte če bodo kje ti podatki. Ampak jaz vem za ta program, da rusko obrambno ministrstvo dobiva iz tega programa več milijonov letno, več deset milijonov na leto. In uporablja ta program, tako da so za nadaljevanje tega programa zainteresirani sami ruski vojaki. Ti isti vojaki, ki načeloma nasprotujejo širitvi NATO in ga prikazujejo kot hudiča. Odnosi so večplastni, zelo raznovrstni, govorimo o športu, kulturi, obstaja tudi več vidikov tehnološkega sodelovanja. RF delujejo v več ameriških nacionalkah, veliko ameriških firm je v lasti Rusov, da ne govorim o nepremičninah ruskih bogatašev, tajkunov, bančnih računov. Večina ruskih bogatašev ima denar v ameriških bankah. To je lahko sovraštvo na politični ravni, vendar je pod to ravno marsikaj drugega.

X: Tudi po 70-ih letih so ZDA še vedno vojaško prisotne v Evropi. Menite, da bi ustanovitev skupne evropske varnostno-obrambne politike pomenila vojaški umik ZDA iz Evrope?

Prof. Bebler: Ne, najprej, tega je zelo malo. Najprej, to je zelo neučinkovita politika in majhna v primerjavi s tem, kar počnejo tako ZDA kot RF. To ni izgon, ZDA se sami umikajo. Oni so praktično umaknili vso svojo kopensko vojsko, zelo malo jo je ostalo, dve ali tri brigade. Lani so umaknili zadnji tank, ni niti enega tanka na ozemlju Evrope, torej tega ne potrebujejo več. Pač pa ostajajo na ravni letalstva, raketnih enot in mornarice, to kar ima pomen, ne za samo Evropo, temveč so ZDA vložile tako velikanska sredstva v to infrastrukturo, še posebej v Nemčiji, Veliki Britaniji in Italiji. Enostavno se jim ne splača, da bi se od tam umaknili ali pa te naprave odpravili. In vse te zmogljivosti, dodatne zmogljivosti,

ki so jih zgradili ali pa gradijo na Poljskem, Češkem in Romuniji so namenjene predvsem delovanju na območju Bližnjega vzhoda in Afrike.

Fakulteta za družbene vede

Ljubljana, 1. 7. 2014

ⁱ Notranja suverenost in demokracija v skladu z zahodnimi vrednotami, vendar odnos do RF po principu Finske do Sovjetske zveze oz. kasneje RF.

ⁱⁱ Skupna zunanja in varnostna politika.

ⁱⁱⁱ Avtonomna republika Ruske federacije.

^{iv} Referendum o pridružitvi Republike Slovenije zvezi NATO.